תנ״ך · אחרונים · אלשיך · נביאים

מראות הצובאות על מלכים א

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראות הצובאות על מלכים א

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראות-הצובאות-על-מלכים-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ה 7
פסוק י 7
פסוק יא 8
פסוק יב 8
פסוק יד 8
פסוק טו 9
פסוק יז 9
פסוק מא 11
פסוק נ 11
פרק ב 12
פסוק א 12
פסוק ג 12
פסוק ד 13
פסוק ה 13
פסוק יא 14
פסוק כב 14
פסוק כח 15
פסוק כט 16
פסוק לו 17
פסוק לז 18
פרק ג 19
פסוק א 19
פסוק ו 20
פסוק ט 21
פסוק טז 21
פסוק יז 21
פסוק כג 22
פרק ה 22
פסוק ט 22
פסוק יא 22
פסוק כו 24
פרק ו 24
פסוק יא 24
פרק ז 24
פסוק נא 24
פרק ח 25
פסוק א 25
פסוק יג 25
פסוק יד 25
פסוק כא 26
פסוק כג 26
פסוק כד 27
פסוק כה 28
פסוק כו 28
פסוק לג 29
פסוק לה 29
פסוק לח 31
פסוק לט 31
פסוק מא 32
פסוק מד 33
פסוק מו 33
פסוק מז 35
פסוק מח 35
פסוק מט 35
פסוק נא 35
פסוק נד 36
פסוק נה 36
פסוק נז 36
פסוק נח 37
פרק ט 38

פסוק ג 38
פרק י 39
פסוק א 39
פרק יב 39
פסוק א 39
פסוק ד 39
פסוק ז 41
פסוק יג 42
פסוק טז 42
פסוק כ 43
פרק יג 44
פסוק ד 44
פסוק ז 45
פסוק ח 45
פסוק טו 46
פסוק כה 46
פסוק כו 49
פסוק כז 49
פסוק לג 50
פרק יד 51
פסוק יד 51
פרק טו 51
פסוק א 51
פרק טז 51
פסוק ז 51
פסוק לד 52
פרק יז 52
פסוק א 52
פסוק ב 53
פסוק ח 54
פסוק י 55
פסוק יב 56
פסוק יג 56
פסוק יד 57
פסוק יז 58
פסוק כד 59
פרק יח 59
פסוק א 59
פסוק יב 59
פסוק כג 60
פסוק כד 62
פסוק כו 62
פסוק ל 64
פסוק לא 65
פסוק לב 66
פסוק לו 67
פסוק לז 67
פסוק לח 68
פסוק מו 68
פרק יט 69
פסוק ג 69
פסוק ד 70
פסוק ה 71
פסוק ו 72
פסוק יא 72
פסוק יט 74
פרק כ 74
פסוק ג 74
פסוק יח 75
פסוק כב 75
פסוק לג 75
פסוק לה 76
פרק כא 78
פסוק א 78

פסוק ב 78
פסוק ג 78
פרק כב 79
פסוק י 79
פסוק יב 79
פסוק יד 80
פסוק יז 80
פסוק כא 81
פסוק כד 81
פסוק מא 82

פרק א

פסוק א

והמלך דוד זקן בא בימים כו'. ראוי לשום לב מה צורך להודיע שלהחם למלך בקשו נערה יפה תהי לו סוכנת ומהראוי יאמר **והמלך דוד זקן בא בימים** ואדני' בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך ועוד למה ייעצוהו להחם בנערה בתולה ולא בנערה פנויה בתולה או בלתי בתולה, ועוד כי הלא י"ח נשים היה לו ולא יבצר מלהיות א' מהן טהורה ואותה שתהיה טהורה בזמנה תחממנו ואחריה רעותיה כל א' בימי טהרתה ולא לבקש מחממת מהחוץ ועוד אומרו ועמדה לפני המלך אלו הן דברים בלתי צריכים ולא היה לו לומר כ"א ותהי למלך סוכנת וכן אומרו ושכבה בחיקיך הוא מיותר ועוד למה זה נאמר לנוכח וכל שאר הכתוב שלא לנוכח ועוד אומרו וחם לאדוני המלך כי אם תהיה סוכנת ודאי שיחם לו ועוד שהיה לו לומר ותחם לאדני המלך. ועוד למה בדברם אליו לא אמרו יפה ובפועל בקשו היפה ולא עוד אלא עד מאד ועוד אומרו ותשרתהו שאינו מן הענין ועוד איך מתקשר לזה אומרו ואדוניה בן חגית כו':

אמנם הנה אין ספק כי כוונת הכתובים הוא להודיע איך הומלך שלמה שהיה ע"י אדוניהו שהיה מתנשא לאמר אני אמלוך והתחיל להתנהג באדר מלכות על כן הוצרך להמליך את שלמה בחיי אביו כמפורש בסיפור ועל כן כאשר הוצרך להביא ענין אדוניהו לזה הוצרך גם כן להביא מאין התחיל לב אדוניהו להתעורר בדבר מאז ולא ייחל יקרבו ימי אבל אביו ואז יתחזק בשרי המלכו' אשר היו אתו אך הנה הוכיח סופו אשר שאל מאת המלך יתן לו את אבישג השונמית לאשה והוא כי אש יפיה קדחה בלבו כי ראה כי היתה יפה עד מאד שנבחרה מכל גבול ישראל אמר בלבו אחר שהמלך לא ידע' מותרת היא לי כי לא אשה ולא פלגש היתה לו רק סוכנת ומשרתת בעלמ' ועל כן אם אמלוך איש לא יצילנ' מידי על כן מאז התחיל להחזיק במלוכה וזה מאמר הכתוב והנערה יפה עד מאד ולא נשתמש בה המלך כדרך נשים רק ותהי לו סוכנת ותשרתהו בלבד והמלך לא ידעה על כן ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך כי אמר בלבו בכלל המלכות יעשה רצוני לקחתה כאשר הוכיח סופו כמדובר זה הוא על מציאות הענין ונבא אל התכת הכתובים והוא כי הנה אין ספק כי מה שהיתה למלך סוכנת אבישג היו יכולות לעשות נשיו אלא שלהיותו **זקן בא בימים** היה חפץ להתרחק מתשמיש.

וז"א **והמלך דוד זקן בא בימים** כלומר ותשמיש קשה לו ואם יהיו נשיו סוכנות לו אולי יבא לשמש כי **ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו** הוא שולא יחם לו כלומר אך באשה יחם לו אלא שהוא **זקן בא בימים** וטוב לו לפרוש על כן אמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך כו'

כי להיותה יתירה על י"ח נשיו לא ישמש עמה כאשר אמרו רז"ל שאמר לה דוד ולבל ישיאהו יצרו לשמש כי לא יוכר אמרו נערה בתולה כי בזה יהיה לו פתחון פה נגד יצרו לומר כי יוכר אחר זמן ויפרוש ועל זה אמרו נערה בתולה ולהיות שעל דבר חדש היצר מתגרה על כן אמרו לו ועמדה לפני המלך שיהיה דש בה רואה אותה תמיד כפת בסלו ואח"כ ותהי לו סוכנת בלבד שאחר שדש בה לא יגרה בו יצרו אפי' שתשכב בחיקיך לא ימשך רק כ"א וחם לאדני המלך בלבד ולענין שכיב' בחיק לא אמרו ושכבה בחיקו על כי הוא לשון צודק גם בחיקו של אחר על כן בזה בלבד אמרו לשון שהוא לנוכח ומן הטעם האמור לא אמרו למלך נערה יפה רק בתולה פן יתגרה בה יצרו אך המבקשים אותה בקשו דבר לפי כבודו ויבקשו נערה יפה כו' ואמר הכתוב ראו נא חסידות דוד כי הנה והנערה יפה עד מאד וגם לא עשה כמאמרם שתחלה תעמוד לפניו לשרת שיהיה לבו גס בה כפת בסלו ואח"כ תהי לו סוכנת כי אם אדרבה ותהי לו סוכנת ואחר כך ותשרתהו ועכ"ז והמלך לא ידעה עם היות לאל ידו כמשז"ל שנסה לפניה בבת שבע:

פסוק ה

ואדניה בן חגית כו'. אמר כי מה שהתחיל מעתה לעשות טכסיסי שררה הוא כדי שאחרי כן במות אביו יהיה נקל לקבל מלכותו באמור לעם אני אמלוך וז"א מתנשא כלומר מעתה כדי לאמר אחרי כן אני אמלוך ומה שהיה מתנשא הוא כי **ויעש לו רכב ופרשים** כו' ושמא תאמר למה לא מיחה אביו בידו עם היות בלבו להמליך את שלמה הלא הוא כי הלא מקטנותו לא עצבו אביו מימיו ואשר לא לימד את בנו בקטנו' להוכיחו כשגדל אינו יכול לו וז"א ולא עצבו אביו מימיו כדי לאמר לו עתה מדוע ככה עשית וגם יש טעם אחר והוא כי הוא טוב תואר מאד וקרוב לצאת לתרבות רעה ועוד כי אותו ילדה חגית הנז' אחרי אבשלום והיה לו לסימן ולזכרון ענין אבשלום ולא עצב את זה פן יעשה גם הוא כמוהו למרוד באביו כי היותם קרובים בלידה היה לו לסימן ולמזכרת פן יעשה כן גם זה. ויהיו דבריו עם יואב כו' ולא בלבד בפניו כי אם גם אחריו היו עוזרים אותו ומקרבים לב העם ימשכו אחריו אחרי אדוניהו וזהו ויעזרו אחרי אדניהו:

פסוק י

ואת נתן הנביא כו'. הנה היה אפשר יחשבו הרואים כי מאת המלך נהיה הדבר אך במה שלא קרא **את נתן הנביא** ואת בניהו בן יהוידע ואת שלמה יורה כי שלא מדעת המלך היה שאל"כ למה לא קרא את הדבקי' עם המלך בכלל בני המלך ולא קרא את שלמה אך יורה שלא מדעת המלך החפץ להמליך את שלמה היה הדבר כי על כן לא את שלמה ולא את הדבקי' עם המלך **נתן הנביא ובניהו** לא קרא וע"י כן מצא נתן הנביא את לבו

לדבר אל בת שבע ומה גם לקיים נבואתו אשר התנבא ויאמר לדוד כי בן יולד לו ושלמה יהיה שמו שימלוך אחריו כמפורש בד"ה.

פסוק יא

ועל כן ויאמר **אל בת שבע אם שלמה לאמר** כלומר לאמר כאשר פירש אח"כ אמר **הלא שמעת כי מלך אדניה** ואל תתייאשי כי הנה ואדני **דוד לא ידע** והוא מההכרח האמור כן ועתה טרם יתחזק הדבר וימלוך גם אחרי מות דוד והיה אם את ובנך תערערו תחייבו את נפשכם לדעתו באמרו כי מורדים אתה במלכות ויהרג את שניכם.

פסוק יב

וזהו **ומלטי את נפשך ואת נפש בנך שלמה** לכן לכי ובאי אל המלך בחדר אשר הוא שם ואמרת אליו הלא אתה נשבעת לאמתך וגם שלא עלה בדעתך להמליכו בחייך הנה השבועה היתה לאמר ולצוות כי שלמה בני ימלוך וז"א לאמר ומדוע מלך אדוניה כלומר לכן עתה אין להניח הדבר לאחרי סילוקך ולא רצה ללכת הוא תחלה אל המלך פן יודע הדבר לאדוניהו וסיעתו ויהרגוהו.

פסוק יד

על כן שלח אותה כהולכת על הנוגע את בנה והוא ילך אחריה כמבקר את המלך וימלא את דבריה, וראוי לדעת מה מילוי דברים הוא צריך ומה יוכל הוא לדבר עוד מאשר דברה היא ועוד מה זה היה כי בשמוע המלך אותה לא חרד לעשות דבר עד שדבר נתן ואחרי דבריו אמר קראו לי לבת שבע ויחרד לעשות שאלתה ולא שקט עד אם כלה הדבר היום ההוא. ועוד ראוי לשית לב אל כל מה שהוסיפה היא על אשר צוה לה נתן הנביא ועוד אומר ועתה אדוני המלך לא ידעת ידוע הוא שלא ידע וגם מלת ועתה כי יותר היה צודק לומר ואתה. ועוד אומרו ולשלמה עבדך לא קרא שיראה שאם היה קורא לשלמה החרישה ולא כן הוא ועוד אומרו ואתה כו' עיני כל ישראל עליך כו' כי זה לא היה כי היכן נזכר שהיו תלויים ישראל לדעת את מי ירצה להמליך ועוד אומרו והיה כשכב כו' והייתי אני ובני שלמה חטאי' למה תלתה הדבר בשכיבתו עם אבותיו ולא מעתה אם יתקיים מלכות אדוניהו ועוד מה ענין היותם חטאים ואם הוא לשון חסרון למה נאמר בלשון זה וכן בדברי נתן אל המלך יש דקדוקים יתיישבו לפי דרכנו.

והוא כי הנה חשש נתן הנביא לא יועילו דברי בת שבע פן יעלה על לב המלך כי היה אדוניהו עושה הדבר הזה בפרסום אם לא שלב כל המון העם או כל שרי המלכות עמו וייראו המלך פן יהיה זה כאבשלום שלא יוכל לרפא לה כי עתה זקן וכבד ולא יוכל לצאת ולבא ואונס הוא שלא יוכל לקיים שבועתו.

פסוק טו

על כן אמר לה ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך אז ותבא כו' והנה מהראוי לבלתי בא אל המלך רק בהיותו בבית ולא החדרה שיראה כמבקשת תפקידה מאתו לז"א כי לא כן הוא כי הנה **המלך זקן מאד** ואינו חפץ בדבר ועוד כי לא לבדו הוא כי הלא ואבישג השונמית משרתת את המלך ואין שם ייחוד והנה היא סידרה מאמריה בחכמה והוא כי אמרה הנני באה לאמר למלך שיקיים שבועתו והלא יוכל להשיב אחת מארבע תשובות א' לומר לא נשבעתי להמליכו בחיי רק לצוות לעם להמליכו ולהושיבו על כסאי שנית יוכל לומר אולי יד כל השרים עמו ומה אוכל עשות, שלישית אולי שלמה נתרצה לו רביעית אולי כל המון ישראל עמו ומי יוכל נגד כלם.

פסוק יז

על כן אמרה הן אמת כי אתה נשבעת **כי שלמה בנך ימלוך אחרי** שמשמעו הוא אחר סילוקך אך הנה הוספת לדבר **והוא ישב על כסאי** ומי לא ידע כי המולך אחריך ישב על כסאך אך לישנא יתירא לטפויי אתא ואין זה כי אם שבחייך תושיבנו בו ועוד שאם לא היה ענין זה החרשתי כי הייתי סומכת על צוואתך אך ועתה הנה אדניה מלך כלומר ובהכרח צריך לתקן מיד ועוד טענה אחרת כי הנה ועתה בעודך חי אדוני המלך לא ידעת שעשו הדבר בלתי ידיעתך מה יעשו אחרי מותך שישליכו דבריך אחרי גום וזהו ועתה אדוני כו' ועל הטענה השנית אולי יד כל השרים עמו לא כן הוא כי הנה ויזבח שור ומריא וצאן לרוב שהיה די לקרואים מרובי' ולא קרא רק את בני המלך ואביתר ויואב אך אין זה כי אם שאין שאר שריך וגבוריך חפצים בו ומעט אשר אתו ורבים אשר אתנו ועל השלישית אולי שלמה נתרצה לו לא כן הוא כי הנה ולשלמה עבדך לא קרא עם יתר אחיו ועל הרביעית על ההמון לא כן הוא כי אדרבה כלם תלויים לתשובתך כי הנה עיני כל ישראל עליך להגיד להם מי ישב כו' ומלבד השבוע' יש עוד טענה אחרת והוא כי הנה כשכב אדוני המלך כו' והוא כי הנה ארז"ל במדר' שאמר דוד לפני הב"ה במה יודע אחרי מותי שמחלת לי עון בת שבע אם לא במלוך בן בת שבע תחתי וזה יתכן רמזה לו באו' והייתי אני ובני שלמה חטאים כי במלוך אדוניהו יחזיקונו לחטאים ומפני כבודו בפניו לא כללה את דוד עם שהוא העיקר והנה דבריה אלה רבים ונכבדים לבלתי השיב פניה וכן היה עושה לאמר לה כי כן יעשה היום הזה כ"א שוהנה עודנה מדברת עם המלך ונתן הנביא בא ולא שבקיה לאהדורי עד שדב' גם הוא והראיה כי ויגידו למלך לאמר שהוא כדי לאמר אם יבא או לא וטרם שישיב המלך שיבא ויבא לפני המלך וטרם ישאל לו המלך התחיל לדבר הוא והנה כתבנו שכל פחד נתן שעל כן אמר לבא למלא

דבריה היה פן יחוש המלך פן יקרנו כענין אבשלום על כן התחיל ואמר אתה אמרת אדוניה ימלוך כו' כלומר אין זה דומה לזמן אבשלום כי אז לב כל ישראל היה עמו ולא למאמרך היו מקוים אך ועתה בלעדך לא ירים איש את ידו ועל כן אני תמה ואומר אתה אמרת כלומר שבלי מאמרך אין דבר ואל יעלה על לבך שהשרים או הגבורים עמו כי הנה ויזבח שור ומריא וצאן לרוב אשר היה די לקרואים מרובים ולא נמצאו אתו רק בני המלך ושר הצבא ואביתר הכהן אך לא שאר השרים והראיה כי ולי אני עבדך ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע שאנו הרשומי' שבשרי' לא קרא ואין לומר כי אולי שלמה נתרצה כי הלא ולשלמה עבדך לא קרא כאשר כתבנו שכיוונה היא במאמרה ומה שאני שולל כל הטענות ואיני חושש אולי מאתך נהיה הדבר כי שבתי וראה טעם להחליף את שלמה באדוניהו ושאלת על אשר נשבעת לאמו הלא הוא כי לזה איני חושש כלל כי אם מאת המלך נהיה הדבר אי אפשר כי האם ולא היית מודיע את עבדך כו' והוא כי הנה נתן הנביא התנבא ויאמר לדוד כי בן יולד לו ושלמה יהיה שמו **והוא ישב על כסאו** כי שלום יהיה בימיו כמפורש בדברי הימים ועל כן אם היה דוד חפץ לעשות הפך נבואת נתן הנביא לא יבצר מלהודיעו ומלתת התנצלות למה לא יאמין לנבואתו אך אין ספק כי לא עלה על לב המלך דבר זה וזה אמר כמתמיה אם מאת המלך כו' ולא הודעת את עבדך כו'. אז לבל יראה שלא החשיב את בת שבע כ"א את נתן לעשות הדבר אמר קראו לי לבת שבע כי מענותנותה התרחקה מהיות לפני נתן הנביא והוצרך לקרא אותה שתקרב ותשמע מה שמדבר לנוכח אתה וישבע וכו' כי כאשר נשבעתי וכו' כי כן אעשה היום הזה ולא אמתין לצוות לאחרי מותי ותאמר יחי אדוני המלך דוד לעול' כוונה ענין דוד מלך ישראל חי וקיים. ולהורות כי מעתה היה ממליכו צוה להרכיבו על הפרדה אשר לו אשר לבלתי מולך אין רשות לרכוב עליה ומשח אותו מחדש אעפ"י שאין מושחין מלך בן מלך היה מפני המחלוקת כמ"ש ז"ל ואמר **וישב על כסאי** אך המלוכה בעצם בתואר מלך הוא אחרי מותי וזהו והוא ימלוך תחתי אך עודני חי אותו צויתי לנגיד על ישראל ועל יהודה ויען בניהו כו' ויאמר על אשר אמרת ואמרתם יחי המלך שלמה אמן כן יאמר ה' וכו' ועל אשר אמרת ובא **וישב על כסאי** כו' כאשר היה ה' עם אדוני המלך כן יהיה עם שלמה ויגדל חת כסאו כו' ובחכמתו שמר לפיו מחסום לבלתי קרוא תואר מלך את שלמה בפני דוד כי אם כן יהיה עם שלמה מש"כ לדוד שקראו זה פעמים אדוני המלך בשני כתובים אלו:

פסוק מא

וישמע אדניהו כו'.. הנה הודיעו כי **הם כלו לאכול** יראה לבלי צורך וגם הל"ל **ויכלו לאכול וישמעו** כו' ויכלול את אדוניהו ואת הקרואים ויואב ולא יחלקם ויאמר שמיעה אחת לאדוניהו וכל הקרואים ושמיעה אחרת ליואב וגם אומרו בשמיעת יואב קול השופר ועוד כי שמע קול שופר ולא על קול השופ' כי אם על קול המיית העיר. אך הנה הודיע מה בין יואב שר הצבא מלומד מלחמה מתפעל מקול שופר והמיית קריה יותר מהשאר וז"א וישמע אדוניהו כי למה שלא יבצר מלהיות לאדניהו מעט לב רגז כי לא ידע מה ילד יום אם יורגש עניינו על כן היה קרוב לשמוע וישמע תחלה ואח"כ כל הקרואים ולהיותם בלתי מלומדי מלחמה כיואב שר הצבא מנעוריו על כן פחדו ויחרדו לבטל המשתה עד יודעם מה היה אך אדרב' אחרי שומעם משכו סעודתם ולא שמו לב ויכלו סעודתם וזהו **והם כלו לאכול** אך יואב מאז שמע קול השופר לא אכל עוד כי אם הם עד יראה אם קול תרועת מלחמה הוא ויחל מעט עד שמוע הקריה הומה אחר קול השופר אז הבין כי לא על חנם היה קול השופר כי זה פריו שלהחריד הנגדיים היה השופר וההמיה הוא שמחת המנצחי' מעמידים דגל הזולת כי כן דרך המלחמה ולא הרגיש להתפעל כ"א יואב מהטעם האמור ועל כן לא שאל על קול השופר כ"א על המיית הקריה שהוא תכלית התעוררות השופר כי אין שופר רק התעוררות והמיית קול השמחה היא עיקר הענין אך שאר הקרויים לא נכוו אלא בחמי חמין עד שמעו את כל דבר יהונתן אז ויחרדו ויקומו איש לדרכו:

פסוק נ

ואדניהו ירא כו'. אמר כי גם אדניהו מרד באביו וחייב את ראשו למלך כי על כן לא ערב אל לבו להתראות לאביו ולהתחנן לו אך בטח לבו באביו שלא ימיתנו כי גדולה מזו עשה אבשלום וחרה לו על מיתתו אך מה שהיה ירא לא היה כי אם משלמה כי לא יחמול עליו וזהו **ירא מפני שלמה** אז אמר שלמה איני נשבע ואיני מוחל כי אם שאריך לו עד תמצא בו רעה מה ואז יומת על זאת כאשר היה בשאלו את אבישג שעם ששאל שלא כהוגן לא היה בן מות על הדבר כי אם שע"י כן כלתה אליו הרעה הקודמת לבלתי האריך לו עוד ולהורות לו כי לא טוב הוא בעיניו נזף אותו באומרו לך לביתך כלומר ולא תראה עוד פני:

פרק ב

פסוק א

ויקרבו ימי דוד כו' הנה או' לאמר הלא כמו זר נחשב שאינו לאמר לאחרים ושמעתי אומרים שלימדו תהיה המות קרובה ומורגלת בפיו וזהו **ויצו את שלמה בנו לאמר** הוא על עצמו אנכי הולך בדרך כל הארץ ולפי זה תהיה כוונת סוף הפסוק שעם היות המות קרובה בעיניך לא עד גדר שירפו ידיך מכל ענייני העולם והמלכות כ"א וחזקת והיית לאיש אך יראה דרך רחוקה מהפשט. ויתכן יאמר כי למה ששלמה היה בן י"ב שנה שעדיין לא היה בר מצוה ומהראוי היה נראה יצו עליו אנשי חילו ויצוהו אליהם ידריכוהו וילמדוהו אמר כי לא כן שלמה כי אין צריך לאמר לאחרים יהיו עליו אפוטרופסי' כי אם אל שלמה בנו תאות לאמר הצואה ולא לזרים אתו ויאמר לו הנה עדיין אינך איש ואפילו יצר הטוב אין לך כי בן י"ב אתה ואפילו מי שיש לו יצה"ט צריך חיזוק לעמוד נגד יצרו וכ"ש מי שעדין אין לו יצה"ט שצריך חיזוק גדול ולכן דע לך כי משם אהיה עמך לעוזרך כי איני מת כי דוד מלך ישראל חי וקיים רק אנכי הולך בלבד ומה שתראני כעת הוא כדרך כל הארץ שהוא ית' מראה בי דרך כל הארץ שלא לבייש את שאר צדיקים ע"ד מז"ל על רבינו הקדוש שהיה בא לקדש בביתו ופסק מפני הרואים על כן וחזקת חיזוק רב והיית לאיש אשר יצה"ט לו כדי שושמרת כו' כי בי בעזרך:

פסוק ג

ושמרת כו'. ראוי לשים לב מה ענין שלשת הצוואות האלה וגם למה הפסיק בין יואב לשמעי בהאכיל את בני ברזילי הגלעדי וכן באומרו **אשר תפנה שם** שיראה כמורה מקום ואיננו. ועוד אומרו וגם אתה ידעת את אשר עשה יואב כי אינו מתייחס אל הקודם שיאמר וגם. ועוד אומרו אשר עשה לשני שרי צבאות כו' כי הראוי יאמר ואשר עשה כי אשר עשה לו הוא דבר אחר ומה גם לרז"ל שאמרו שאשר עשה לי הוא שהראה כתב דוד לשום את אוריה במקום גבורי האויבים שיהרגוהו ואם כן אשר עשה לשני שרי כו' הוא ענין אחר והראוי יאמר ואשר עשה כו'. אמנם יתכן שרצה לצוותו על שלשה דברים שהעולם עומד עליהם תורה ועבודה וגמילת חסדים ועל התורה שתכלול תורה שבעל פה ותורה שבכתב אמר על תורה שבע"פ **ושמרת את משמרת** ה' שהוא משמרת למשמרת התורה שהיא תורה שבע"פ שהיא סייגים וגזירות ודקדוקים כדי ללכת בדרכיו כו' **ככתוב בתורת משה** היא תורה שבכתב שישמור שבע"פ כדי ללכת בכל מקים חלוקו' של מה שבכתב שהוא למען תשכיל ותצליח **את כל אשר תעשה** אך לא שתהיה פנייתך

על ההצלחה כי אם **ואת כל אשר תפנה** יהיה שם שכל פניותיך יהיו בתורת ה' וז"א שם שהוא אל תורת משה שהזכיר למעלה כי למענה תעשה ולא לפניה אחרת כי ספר התורה הוא דבר מסויים ויצדק לומר בה מלת שם.

פסוק ד

למען יקים ה' את דברו כו' כי כאש' אתה עושה בשביל תורתו שהיא דברו יקים גם **הוא את דברו אשר דבר** לי **לאמר אם ישמרו** כו' והוא כי כה אמר ה' לדוד הנה נשבעתי אמת לא אשוב ממנה בין אם יהיה צדיק בנך או לא יהי' כי מפרי בטנך אשית לכסא לך אך לא ממנו והלאה אמנם **אם ישמרו בניך** בריתי כו' יהיה לדור דור כי גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך ועל חלוקה זאת אמר למען יקים ה' כו' **לאמר לא יכרת לך איש מעל כסא ישראל**.

פסוק ה

ועל העבודה אמר **וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב** שביישני במלחמת בני עמון שהראה הכתב שכתבתי לו לשום את אוריה במקום גבורי האויבים ולהניחו בידם שיהרג לקחת אשתו ועכ"ז אינו משי' לב כי הוא נוגע אלינו כ"א **אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל** וזהו שלא נאמר ואשר עשה כלומ' עם שאתה ידעת אשר עשה לב' שרי צבאות יש' כו' הוא אשר תביט ולא על **אשר עשה לי** וזו עבודה גדולה לשפוך דם אשר יזיד להרוג בערמה כמאמר הכתוב כי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות כמ"ש ז"ל שאפילו אם היה כהן והיה מקריב הקרבן לא תמתין עד יקריב קרבנו כ"א יבטל קרבנו וקחנו למות כי אין עבודה רצויה כהרוג שופך דם האדם וע"כ כנגד עבודה א"ל להרוג את יואב ששפך דם שני שרי צבאות יש' בערמה. ועל ג"ח אמר ולבני ברזילי הגלעדי תעשה חסד כו' אך ענין שמעי לא מן השם הוא זה כי לא איש הרג בפשעו כי אם שהיה חייב מיתה מאז אלא שדוד לא רצה להמיתו עד יוליד מי שיצא ממנו מרדכי ואסתר וזה יאמר ועתה אל תנקהו לו' עתה שכבר הסיבה ההיא איננה אל תנקהו ואין ספק כי היה דוד יכיל להמיתו אחר שהוליד שמעי את הזרע הנז' והניחו שיעשה שלמה למען הפיל חתת ה' על כל העם וייראו מלפניו ותכון מלכותו באומרם כי גדול בישראל כשמעי הרג על שהיקל במלכות בית דוד וכל העם ישמעו ויראו גם כי נער ורך הוא עדיין וזה מאמר הכתוב על הריגת שמעי ויצו המלך את בניהו בן יהוידע ויצא ויפגע בו וימות והממלכה נכונ' ביד שלמה שע"י כן נתחזק מלכותו נמצא שאין ענין שמעי מעין הדברים הקודמים על כן לא סמך אותו אל ענין יואב כמדובר. או יהיה הענין כי רצה דוד לכונן כסא שלמה וידוע בג' דברים שעליהם הצליח הוא במלכותו אחד על התורה

כי הוא עדינו העצני שהיה מתעדן על ד"ת ועל צדקה ומשפט שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה ועל כן על התורה צוהו ושמרת כו' ככתוב בתורת משה כו' שהיא תורה במעשה ועל המשפט ענין יואב וצדקה וחסד בבני ברזילי כי באלה יהיה ה' עמו להכין כסאו ואחר כך לשיראוהו אנשים שתהיה אימתו על כל ישראל על כן צוהו ענין שמעי שע"י כן הממלכה נכונה ביד שלמה כמדובר:

פסוק יא

והימים אשר מלך כו'. הנה מהראוי יאמר זה קודם לפ' הקודם וישכב כו' ועוד למה סיפר כל הפרטים ולא אמר דרך כלל **והימים אשר מלך דוד** מ' שנה. ועוד או' ושלמה ישב על כסא דוד והיה די יאמר ותכון מלכות שלמה מאד כי הישיבה על הכסא כבר נאמר אך הנה בניהו בירך ואמר ויגדל את כסאו מכסא אדוני המלך בא ויאמר כי כן היה כי **והימים אשר מלך דוד** ארבעים שנה כשלמה אך דוד לא היו כ"א בחברון שבע שנים במחלוקת ולא על כל ישראל ובירושל' שלשים ואל תתמה ותאמר הלא גדול היה זכות דוד ממנו ונהפוך היה ראוי להיות כי דע איפה כי שלמה הכנה מצא כי וישב שלמה על כסא דוד אביו ומזכות אביו שמצא היה עזר לו ותכון מלכותו מאד מה שלא מצא דוד כסא אביו להיות יורש כסא כבודו:

פסוק כב

ויען המלך שלמה כו' או' ויאמר לאמו שהוא מיותר הוא מה שדקדק באו' את שואלת ולא אמר למה שאלת כלו' להיותך אמי לא היה ראוי להיות את שואלת דבר זה שהוא נוגע אל המלכו' והרי הוא כאלו שאלת שיהיה הוא המלך ולא אני כי אין משתמשין במה שנשתמש המלך אלא מלך כמוהו גם שדוד לא ידעה והנה אפשר שבמה שהקדים לה אדוניהו בשאלתו לומר את ידעת כי לי היתה המלוכה ועלי שמו כל ישראל פניהם למלוך כיון לומר שיספיק הדבר ההוא שהיה לו שייכו' במלוכה להשתמש במה שנשתמש המלך כיון שלא ידע ועל זה השיב שלמה המלך ואמר אם יש לו שייכות במלוכה לזה גם לכל דבר **ושאלי לו את המלוכה** אך שקר הוא דובר כי אין לו שום שייכות וכך הוא בדבר זה להיות אבישג ראויה לו כמו אביתר הכהן ויואב בן צרויה כי מה לו מה שהשתדל למלוך ולא מלך ומה לי מי שהשתדל שימלוך אדניהו ולא עלה בידם וכמו שלאביתר ויואב שהשתדלו שימלוך אדוניהו ולא שוה להם אינה ראויה כך אדוניהו עצמו שאשתדל למלוך ולא עלה בידו כי אדרבה הוה מרד ואינה ראויה לו וז"א **ולו ולאביתר הכהן וליואב בן צרויה** לומר ולו היא ראויה ולשני אלה בדרך אחד כי שלשתן שוים בדבר כי אין ההשתדלות נחשב לשייכות מלוכה לשתהיה ראוי לו אחר שלא בא

אל הפועל אך הור' כי לא נכנע מאשר מרד והו' בן מות מאז ואש' האריך לו לא היה כ"א עד שתמצא בו רעה והרי נמצא וימות על אש' מרד מאז וכה אמר בשבועתו חי ה' אשר הכינני כו' ראו עתה כי אשר רצה זה למלוך היה מרד הפך דבריו שאמר כי לי היתה המלוכה כי הלא מטרם אצא מרחם הכינני ה' כמאמרו בד"ה על פי הנביא הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה כו' כי שלמה יהיה שמו כו' הרי שהכינני ה' טרם יצרני מבטן וכן עשה כי ויושיבני בהווה על כסא דוד וגם לעתי' מה שנדר הוא ית' בספר שמואל והגיד לך ה' כי בית יעשה לך ה' שהוא להיות שלשלת המלכות ממנו כבית קבוע ועל זה אמר שלמה ואשר עשה לי בית כאשר דבר באופן שהמלוכה שלי בעבר ובהוה ובעתיד הפך דברי אדוניהו חי ה' עושה לי כל אלה כי היום יומת וכו'. ולאביתר שגם היה בו צד מרד אמר המלך ענתות לך וגלה שם כי בן מית אתה וביום הזה לא אמיתך כלומר אך עד ימצא בך איזו רעה אחרת כאשר עשה לאדוניהו ואחרי כן נמנע מלהמיתו בשום זמן כי במקום מות גרשו מלכהן וזהו ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן לה' ולמה בחר בזה הלא היא כי רצה למלא את דבר ה' אשר דבר לבית עלי שיתקיים על ידו:

פסוק כח

והשמעה באה כו'. הנה ראוי לדעת מה שמועה שמע שאם הוא אשר נעשה לאדוניה הלא אין ספק כי דבר מפורסם היה ומהו **באה עד יואב** ועוד איך מתקשר לזה או' כי נטה כו' ואם אשר נאמר לאביתר הלא מזה לא היה לו לירא כי אדרבה הקילו לו שלא יומת ועוד או' ואחרי אבשלום כו' שהוא מיותר כי מי לא ידע כי מזבח באהל ה' הוא ועוד או' תחלה **ויחזק בקרנות המזבח** וכשהוגד לשלמה נאמר אצל המזבח ועוד או' לאמר לך פגע בו מהו או' לאמר כי אינו לאמר לזולת ועוד או' ויבא בניהו אל אהל ה' ולא אמר אל מזבח ה' ועוד או' כה אמר המלך צא מה שלא אמר המלך ועוד או' ויאמר לא כי פה אמות מה ירויח במותו שם והנה רז"ל אמרו שכיון פה אמות ולא ע"י המלך מפני שיהיה ממונו ליורשים אך קשה איך באו' פה אמות אמר זה. ועוד או' וישב בניהו דבר לאמר מלת לאמר מיותרת ועוד או' כה דבר יואב וכה ענני מהו הכפל הזה ואם הוא כפל ענין במלות שונות מלבד שהן שתי קושיות למה כפל ולמה שנה גם אומרו יואב בנתים הלא כמו זר נחשב. ועוד אומרו עשה כאשר דבר הלא טוב טוב היה להוציאו ולא להמיתו אצל מזבח ה':

אמנם הנה יתכן כי השמועה שבאה עד יואב הוא האמור בכתוב כי הגיע לאזניו בשם שלמה שהיה אומר **כי יואב נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נטה** וזהו **והשמועה באה עד יואב** ומה היא כי נטה כו' לומר כי אויב הוא לי כי בילדותי שעדיין לא הייתי

ראוי למלוך לא נטה אחרי אבשלום ועתה שאני ראוי למלוך **נטה אחרי אדוניהו** מורה כי לבבו רע עמי והמרד הוא גם בי גם באבי וכן נראה בפ' נגמר הדין כי בזמן מרד אבשלום היה עדיין דוד בגבורתו ובענין אדוניהו כבר הזקין נמצא כי ילד קטן היה אז שלמה **וינס יואב אל אהל** ה' **ויחזק בקרנות המזבח** סיפר טעות יואב שלא ידע כי מזבח בית עולמי' קולט ולא שילה.

וכן אמרו שטעה שגם שם אינו קולט כ"א לכהן ועבודתו ולא לישראל וגם אינו קולט אלא גגו ולא קרנות ושלשתן אחשוב נרמזו בכתוב היותו יש' ואינו קולט כ"א לכהן רמז באו' וינס יואב כלומר כי יש' הוא שאל"כ אומ' יואב הוא מיותר כי עליו מדבר ובאו' אל אהל ה' הזכיר הטעות השני כי הוא אהל ולא בית ואינו קולט רק בית עולמים והג' באו' ויחזק בקרנות ואינו קולט כ"א גגו ואין ספק כי לא עם הארץ היה ובבהלת אימת מות טעה ג' טעוי' ואיש כמוהו אחר אשר כבר עשוהו ראה שטעה ויעזוב קרנות המזבח ויתיצב אצל המזבח הוא מקום מושב הסנהדרין כמאמר רז"ל כי לכך נסמכ' פר' משפטים למזבח אדמה לומר שתשים דיינים אצל המזבח.

וכאשר הוגד הדבר לשלמה כבר עזב קרנות המזבח והיה אצל המזבח מושב הסנהדרין והוא כי בראות שכלתה אליו הרעה להמלט רצה לפחות להרויח שיהיו נכסיו ליורשים ולא למלך שידין ע"פ ב"ד והרוגי ב"ד נכסיה' ליורשים.

פסוק כט

וזהו **ויגד למלך שלמה כי נס יואב והנה אצל המזבח** שהוא מה שעשה אחר שטע' להאחז בקרנו' המזבח אז שלח את בניהו **לאמר לך פגע בו** כלומר לאמר לו מה כוונתו בסנהדרין ולפגוע בו הוא מכח המלכות כי מורד היה ובן מות ויבא בניהו אל אהל ה' ולא אל המזבח כ"א אל מושב הסנהדרין שהנם באהל אצל המזבח ויאמר אליו עה אמר המלך צא כלומר מלידון בב"ד כ"א ע"י המלכות והוא כי אמר לו **לך פגע בו** ויאמר לא כי פה אמות כלומר פה ע"י ב"ד אשר פה כי גם שאיני פטור כי מרדתי במלכו' יהיה על פי ב"ד ויהי נכסי ליורשי והענין כי אין ספק כי על אשר אמר לו שיצא והשיב לא כי פה אמות שהוא ע"י ב"ד שהשיב לו בניהו היעלה בדעתך להנצל על פי ב"ד ואז ענהו שלא היה רק להשביע את בניו מנכסיו ועל זה אמר למלך כה דבר יואב שהוא לא כי פה אמות וכה ענני על אש' אמרתי לו מה היה מרויח שענני שעל הנכסים היה עושה אז ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר שיהיה על פי ב"ד על הממון ופגע בו על ידך שהוא הוראת הורמנותא דמלכא ולא יפגעו בו שלוחי ב"ד הנועדי' להמי' המחוייבי' מיתה ע"י ב"ד וגם וקברתו שתטפל אתה בו עם היותך שר גדול למען יודע ויפורסם כי מידי היה הדבר ולא

שב"ד עשו מעצמן וכל זה אני עוש' להסיר דמי חנם מעלי ומעל בית אבי שידעו כל העם שלא היה מדוד להרוג את אבנר ולא לעמשא על שאחר מן המועד אשר יעדו כי בראו' כל העם שידי היתי' במיתתו יכירו כי קיימתי מצית אבי להוריד שיבתו בדם על שהרג שני שרי צבאות יש' אלא שלא היה בדין להורגו על הדבר ההוא כי לא היו עדים והתרא' רק על ידי מה שמרד והיה ע"י הורמנותא דמלכא בשביל זה על שלא הומת רק על פי בית דין אשר לא היה כי אם על דבר מרדו במלכות אמר כי עון שני שרי צבאות ישראל ישארו על ראשו ליענש באותו העולם וזהו והשיב ה' את דמו על ראשו כו' אשר פגע כו' בשני אנשים כו' ושבו דמיהם כו' ובראש זרעו כו':

פסוק לו

וישלח המלך כו'. ראוי לשים לב למה עשה ההמצאה הזאת מזולתה ועוד כי אם היה שמעי שומר אזהרתו איך היתה מתקיימת צוואת דוד אביו. ועוד למה כפל ידוע תדע כי מות תמות ועוד או' טוב הדבר כי לא יצדק בזה רע או טוב כי אם קיום הגזרה או לאו. עוד או' כאשר דבר אדוני כו' כי האם בבחירתו הדבר תלוי על כרחו הוא ועוד איה חכמת שמעי ואי זה הדרך נכנס בו רוח שטות לחייב את נפשו על שני עבדים ומה גם אם יהיה ממונו למלך כי גם זרעו לא יהנה מעבדיו אלה ועוד למה הודיענו שחבש את חמורו ועוד אומרו ויוגד לשלמה כי הלך כי המפורסם וידוע לכל אין צריך הגדה. ועוד או' כי הלך כו' למה מזכיר ההליכה והל"ל ויוגד לשלמה כי שב ולא כי הלך ושב ועוד באומרו הלא השבעתיך כו' שאחר שהיתה שבועה בדבר למה לא נרמזה למעלה ומה ענין אומרו והמלך שלמה ברוך אצל הענין וכן או' והממלכה נכונה כו' איך נמשך זה מהאמור:

אמנם הנה המלך עשה מדה כנגד מדה הוא קלל את דוד בצאתו מירושלם על כן היה הענין בדומה לו שע"י צאתו מירושלם יומת ומה שבטח שלא יבצר מהתקיים שבועת אביו אם לא יצא שמעי מירושלם אפשר לומר ע"ד מה ששמענו אומרים מאשר קדמונו בתתם טעם אל מאמרם ז"ל גדול המצווה ועושה כו' שאמרו כי המצווה יגרה בו היצר הרע לעבור מש"כ הבחיריי לעשות ואמרו כי סופר להם מעשה שהיה במלך שלשמע עיר תהלה הלך לראותה למרחקי ארץ והיה סמוך לה גשר ראשו אחד לעיר והראש השני לכפר קטן ובהגיע המלך אל הכפר בכלל מקבילי פניו יצא זקן בן שמונים שנה לקראתו ויאמר למלך על מה חרד אדוני כל החרדה הזאת אמר לו לקול תהלת העיר הזאת באתי עד הנה אמר הזקן חי ראשך אדוני המלך כי נולדתי בכפר הלז והנה נא זקנתי באתי בימים ולא עברתי הגשר הזה לראותה מיום הולדי ועד עתה אז אמר הנה נא גזרתי עליך שלא תעבור וביום עבורך הגשר מות תמות ואמרו שלא שקט ולא נח ולא שלו עד שעבר

ביום ההוא את הגשר ויראה את העיר ויוגד הדבר אל המלך וישלח אחריו ויאמר לו הלא שמנים שנה עצרת כח לבלתי עבור לראותה ועתה אשר צויתיך לא בא עליך השמש שלא באת אליה אמר לו כאשר היתה בחירתי חפשית לא היה לבי מכריחני אך עתה הייתי כמי שניתן בבית כלא לבי דופק באמור למה תמנע מכל האדם לראות את העיר ולא יכולתי להתאפק נגד לבי עד שאמרתי ויהי מה ארוצה אנכי עד אעבור ועברתי ועתה הנני בידך והנה עד המעשה הזה כי גדול המצווה ועושה שיצר סמוך דופק בו ועושה לא ירפנו עד יעבירנו על התורה ועל העבודה ועל דרך ענין המעשה הלזה אפשר יהיה בלב שלמ' לאמר כי כמשל הזה יקרנו לשמעי שע"י עכב בחירתו ידחקנו יצרו עד עבור יעבור ולא יבצר יאנסנו להעבירו ויפול בשחת זו ותתקיים צוואת דוד אביו.

עוד יתכן במה שידענו כי עבירה גוררת עבירה והוא ככתוב אצלינו במקומו כי משורש טומאת העון אשר יתרבה בהעשותו יתרבה מלאך משחית והכח הטמא ההוא נקשר בעושיהן עד יגוררנו לעשות עוד אחרים מורם ממנו כיוצא בו עוד שני' כי העון ההוא אשר מרד שמעי במלך דוד שהמורד במלכות בית דוד כמורד בשכינה היה בצאתו מירושלם נמצא שבצוות המלך שלמה שלא יצא וצאתו היה ג"כ מרד במלכות בית דוד הרי זה דומה לעון ההוא. ועוד הדמות שני והוא היות המרד ביציאתו מירושלם ואם ישוב לחטוא למרוד בשלמה גם ביציאה מירושלם היה מרד שני כיוצא במרד הראשון ובזה יתכן שבטח שלמה שלא יבצר שהעבירה הוא המרד הראשון תגרור לו גם את זאת הדומה לו בב' פנים.

פסוק לז

וז"א **ידוע תדע כי מות תמות** שהוא שני ידיעות על ב' מרדים שהם שני מיתות ובוטח אני כי דמך אשר נתחייבת מאז יהיה מאז להעבירך גם עתה והוא כי העון ההוא יגרור לך דומה לו כמדובר ויאמר שמעי טוב הדבר והוא כי הנה על פ' ועשית הישר והטוב ארז"ל זו לפני' משורת הדין וכן רב כשצוה לרבה בר בר חנה לאהדורי גלימא להנהו שקולאי דתברו ליה חביתא שהיה לפני' משורת הדין א"ל דינא הכי א"ל הן למען תלך בדרך טובים הוא כי מלת טוב נאמרת על לפנים מן השורה וזה יתכן אמר שמעי לשלמה טוב הדבר כלו' לפנים משורת הדין הוא הדבר להאריך לי עד מרד ב' ולרמוז היות שבועה בדבר אמר שהשיב שמעי כאשר דבר אדוני המלך כן יעשה עבדך כלו' על היות שדברת בלבד אעשה הרי שזול' דבור המלך יש חיוב אח' ואין זה כ"א דברת שבועת אלהים שאל"כ הם דברי מותר ואחרי כן הודיע הכתוב כי שמעי הלך גתה בהחבא כי על כן ויחבוש את חמורו ולא א' מעבדיו הנותרים או מסביבותיו נעריו אך היה לבל יודע וכן

הורה בפי' באו' ויוגד לשלמה בב' בחינות א' כי אם היה מפורסם לא היה הכתוב מייחס הדבר להגדה לשלמה ב' כי לא נאמר שהוגד החזר' כי אם שהלך ושב יורה כי עד אחר שובו לא הוגד לו ההליכה כי בהגדה א' היתה ההליכה והחזרה וזהו ויגד כי הלך ושב ואז אמר לו איני תמיה על אשר נכשלת איך נכשלת שלא יכולת להתאפק לבלתי צאת עד נפלת שדוד כי הנה ידע לבבך שהו' היצה"ר הנכלל בלשון לבב אש' עשית לדוד אבי ועל כן יצרך הנז' גרם לך כי עבירה גוררת עבירה שהיה ע"י היצה"ר ורחמי' היה לך משם הרחמי' דשקלת למטרפסך בהאי עלמא והוא מה שאמ' והשיב ה' את רעתך בראשך כי שם הרחמי' משיב רעתך בראשך שהוא ע"י המיתך בעה"ז ואל תאשימני כי ע"י כן והמלך שלמ' ברוך מש"כ אם לא אמיתך כי ארור מונע חרבו מדם נאמ' על כל הדומ' לזה וגם כסא דוד יהיה נכון עד עולם כי לא יחשוב ה' לו עון על שפטרך כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומה גם דוד שהמורד בו כמורד בשכינה ועל כן אם מי שמרד בשכינה היה דוד מנקהו היה העון מפקפק בכוננות כסאו אך עתה ע"י כן יהיה נכון עד עולם ואחר שהומת נאמר והממלכה נכונה ביד שלמה אפשר מהטעם האמור שביער עון מורד במלכות בית דוד או כי ע"י ראו כל העם כי אפי' לרבו לא החניף על שמרד במלכותו נפלה אימת שלמה על כל ישראל:

פרק ג

פסוק א

ויתחתן שלמה כו' הנה רז"ל דרשו סמיכות זה אל הקודם כי בהיות שמעי חי לא לקח שלמה **את בת פרעה** כי התלמיד בוש מרבו. עוד יתכן כי אחר שהממלכה נכונה התחיל השטן לגרות בשלמה להתחיל בדבר הגורם הפכו כי מזה נמשך עד גדר שנ' אז יבנה שלמ' במה לכמוש כו' ויאמר ה' לשלמה יען אשר היתה זאת עמך קרוע אקרע את הממלכה אך בימיך לא אעשנה למען דוד כו' והיה מקום לומר כי גם מאת העם התחיל קעקוע המלכות שהיו מזבחים בבמות גם שהיה לה' לז"א רק העם מזבחים אין עליהם אשמת דבר כי הלא עדיין לא נבנה בית לשם ה' והיה זמן היתר הבמות. ומה שאמרתי ויתחתן שלמה אל יעלה בדעתך שסר מלאהוב את ה' ובגיותה לקחה כי דע איפה כי ויאהב שלמה את ה' כלומר שגיירה ומה גם לחכמי האמת שאמרו כי לשם שמים נתכוון לקרב החיצוניות אל הקדושה אלא שסוף סוף בהרבותו נשים הטו את לבבו ולא מיחה בבנותן במות לע"ג והעלה עליו הכתוב כאלו בנאן הוא וזהו אז בנה שלמה במה לכמוש כו' והראיה כי אהב את ה' כי הנה אפי' בעוד שהיה היתר במות והיה הוא מזבח ומקטיר

בהן חזר בו למען עשות כבוד אביו שלא היה מזבח רק בבמה גדולה בנוב וגבעון ויעש גם הוא כן וילך המלך גבעונה לזבוח כו' ועוד ראיה כי שם נגלה אליו ה' ויאמר לו שאל מה אתן לך כו' שיורה כי אהבה היתה בין מלכו של עולם למלך שלמה:

פסוק ו

ויאמר שלמה אתה עשית כו'. ראוי לשים לב מה צורך כל הקדמ' זאת והפ' שאחר זה היה מספיק ה' אלהי אתה המלכת את עבדך כו' וידוע הוא כי בצדקת דוד המליך והמשיך ממלכתו שהוא ענין כל דברי הפ' הזה. ועוד כי או' אתה המלכת את עבדך הוא אמור בפ' הקודם **ותתן לו בן יושב על כסאו כיום הזה** ועוד למה זה הפליג ברבוי העם באו' עם רב אשר לא ימנה ולא יספר מרוב. ועוד שאח"כ מניח הרבוי ותופס הכבדות באו' כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה:

אמנם יראה הנה היה מקום להשיב לו הוא יתברך הנה הקשית לשאול כי לו שאלת עישר ונכסי' או נצחון או אריכות ימים היה חסד בלתי עשות ברי' חדש' אך להשפיע בך חכמה יתיר' הרב' על השגת הכנת לבך הוא לברא לך לב חדש ורוח חדש' על אשר לך היום ומי יקשה לשאל כדב' הזה על כן התחכם לדבר ולו' הנה המלכתי לא מאבי היתי' לי כ"א ממך ה' כי אתה המלכתני כי הן אמת כי את' **עשית עם עבדך** חסד גדול על צדקתו אך לא היה ביחוד להמליך אותי תחתיו כ"א סתם לתת **לו בן יושב על כסאו** וזהו **ותתן לו בן יושב על כסאו** אך היום אני המולך תחתיו בייחוד אתה עשית וזהו ועתה ה' נתייחסת לאלהי כי אתה המלכת את עבדך שאהיה אני בייחוד תחת דוד אבי ואם כן אחר שזו היא מתנתך עשה באופן תתקיים באופן שאם לאו נמצאת המתנ' בטלה כי הלא אנכי נער קטן לא אדע צאת ובא ובמשפט יכון כסא ואם אקלקל המשפט כי נער אנכי הלא יבטל כסאי וממלכתי ואיה מתנתך כי מה אני בערך עמך אשר בחרת כי הנה אנכי היום בין המלך הקדוש ובין עמו ישראל כמלך שיש לו עם נבחר אשר בם יתפאר ובקרב העם עבד המלך לצאת ולבא כי הנה אין ספק שעבדו שפל הערך מהעם הבני חורין הנבחרים למלך וזהו ועבדך בתוך עמך אשר בחרת כי אני כעבד בין בחוריך החפשיי' כי מה אני וזה בין באיכות וזהו עם רב בין בכמות אשר לא ימנה. או יאמ' בבחינ' אחרת והו' כי המושל בישראל הוא העבד והע' בני חורין כמאמ' האומ' כלו' רבנו' נתתי לך עבדו' נתתי לך והוא כי עון העם על המושל ושופט אותם בין על שגגת הוראה בין על מה שאינו מוחה או אינו מדריך וכיוצא נמצא שהו' עבד והם בני חורין וז"א ועבדך בתוך עמך אשר בחרת שאני בגדר עבד והם בגדר חפשים כי הם רבי האיכו' והשגגה או עוות בהם עושה רושם גדול וגם הם רבי הכמו' וכרובם כן מצוי הקלקול כי אי אפש' מבלתי המצא קצת

שתהיה שגגה בדינם או העד' המחא' בקלקולם על כן ונתת לעבדך לב שומע שהוא מבין כד"א שמענו אדני וישמע אברהם לעפרון לשון הבנה לשפט כו' כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה ויהיה מאמרם ז"ל שאמר שלמה אם בשגגת הורא' הייתי מחייב ממון או נפש עו"ג לא תגדל אשמתי אך בישר' אפילו בפרוט' אני מחייב את ראשי כי וקבע את קובעיה' נפש וזה יאמ' עמך הכב' כי תכבד אשמת עונותם על מנהיגם ושופטם:

פסוק ט

ויקץ שלמה כו'. אמר כי כ"כ היה הדב' בעיניו ברור שבחלומו לא חשב שהיה אלא בהקיץ שבהקיצו ראה שהיה חלום ולא בהיותו חולם או כדעת ר' יצחק חלום שאמר על שהיה מבין לשונו של כל בעלי חיים מה מצפצף הצפור ומה נוהק החמור כו' ומשמחתו העלה עולות כו':

פסוק טז

אז כו'. ראוי להעיר א' אומרו ותעמודנה לפניו שהוא מיותר. ועוד למה חוזר ואומר טענה של זו. ב' אחר דברי חברת' שאומר וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי. ועוד למה חזר שלמה לומר דברי זו ודברי זו לפי הפשט. ועוד אומרו ותדברנה לפני המלך שהוא מיותר: אך רצה הוא ית' להורות מיד ביום שאחר החלום איך נתקיימה מיד מתנת חכמת אלהים לדעת משפט וזהו אז תבאנה כו' ותעמודנה בעמיד' לפני המלך כמשפט הבעלי דינין כמ"ש ז"ל ועמדו שני האנשים אלו העדים אשר להם הריב אלו בעלי דינין:

פסוק יז

או יאמר ענין שדין האשה קודמת לדין האיש וזה יאמר ותעמודנה לפני המלך ומיד בעמדן לפניו ותאמר האשה כו' עם היות שאין ספק כי לא יבצר כי שם נמצאו בעלי דינים אנשים מכלל המון ישראל מטרם בא הנשים הללו ועכ"ז הן קדמו להם והנה הא' דברה עם המלך לנוכח כדרך בעל' דין מספרת למלך אשר עשתה רעותה אך השנית לא עשת' כן כי לא אמרה לא כי בני החי ובנה המת כי אם ובנך המת כמדברת עם חברתה והוא כי להיות שקר מיליה בושה מלדבר אל המלך לנוכח כי אם כמדברת עם חברתה אמרה בני החי ובנך המת ולא דבר' עם המלך כקודמת בשמוע חברתה כך כי הניחה בעלת דינה מלדבר עם המלך ודברה עמה אמרה בלבה הלא יש בחינה אחרת כי יאמרו כי זאת דברה עמי למען אבוש ממנה כי לבי ולבה יודעים האמת ויראה כי יודעת כי אני לדעתי כי האמת אתה לא דברתי עמה כי בושתי מלהעיז פני נגדה בשקר ביודעי כי היא יודעת האמת ולכך דברתי עם המלך על כן חזרה ותדב' עמה כמוה וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי וז"א ותדברנה לפני המלך לומר כי גם שנזכר מאמר זאת השנית

בתחלה באורך מה שחזרה עתה לומר טענתה הוא כי עתה ותדברנה שתיהן כלו' זו עם זו לפני המלך וזהו שלא נאמ' עם המלך והוא מן הטעה האמור.

פסוק כג

ויאמר המלך ראו עתה כי יצא הדין מסברא הפך המשפט אשר יראה שורת הדין והוא כי מן הדין הוא כי אם אין ראיה למוציא מחבירו נשבע המוחזק ונפטר והנה **זאת אומרת זה בני החי** שהיא מוחזק' ואומרת זה שעמי בני החי **וזאת אומרת לא כי** כו' ובאה להוציא והלא מן הדין האומרת **זה בני החי** היא הזוכה בדין אך קחו לי חרב כלומר ותראו האמת הפך הנרא' ויאמר המלך גזרו כו' ותאמר האשה אשר בנה החי לא אשר ביד' החי אלא אשר בנה החי תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתוהו וזאת שהיא אשר החי בידה אומרת גם לי גם לך לא יהיה גזורו ויאמר המלך תנו לה כו' היא אמו נמצא כי יצא הדין עם הבאה להוציא מחברת' ורז"ל להיותו מיותר אומרו היא אמו אחר אמרו תנו לה את הילוד החי כלשון האומרת כן אמרו כי מן השמים יצתה בת קול ואמרה היא אמו וצורך הבת קול יהיה להיות שהיה הפך שורת הדין כי האחרת היתה מוחזקת. גם אפשר כיון במה שהעתיק לשונם באומר זאת אומרת וזאת אומרת למען ירגישו כי מרמה בפי המוחזקת האומרת **זה בני החי** במה שמסיימת דבריה ואומרת ובנך המת כי לפי דבריה לא היו שינויים וחליפין כי אם שכל אחת אומרת בשלה ואם כן מה לה להזכיר את בן האחרת ולומר ובנך המת תאמר זה בני והוא חי אך יורה שבאה להשמר מאשר עשתה להסיר בן חברתה מחיקה ואומרת כי לא כן כי אם שבנה המת ולא החי ופיה מכשלתה ועל כן אמר זאת אומרת כו' כלומר טעמו וראו כי המופת שאעשה אמת הוא ואז התחזקה מלכותו על כל ישראל וזהו ויהי המלך שלמה מלך על כל ישראל:

פרק ה

פסוק ט

ויתן אלהים חכמה כו'. אמר שנתן לו חכמה בתורה ותבונה בה דבר מתוך דבר הרב' מאד וגם רוחב לב בשא' חכמו' והתחיל לפרטן ואמר ותרב חכמת שלמה כו' כאשר נזכיר בס"ד.

פסוק יא

והנה ארז"ל **ויחכם מכל האדם** מאדם הראשון מה היתה חכמתו העביר הק"בה כל בהמה חיה ועוף לפניו א"ל מה שמותן של אלו א"ל לזה נאה לקרותו סוס ולזה נאה לקרותו חמור ולזה חור וכן לכלם אמר לו מה שמך א"ל אדם שנבראתי מאדמה ואני מה

שמי כו' מאיתן האזרחי זה אברהם מהימן זה משה שנאמר בכל ביתי נאמן הוא מכלכל זה יוסף שנאמר ויכלכל יוסף כו' דרדע זה דור המדבר שהיו כלם מלאים דעה בני מחול בנים שמחלה להם שכינה.

וראוי לשים לב למה פרט כל פרטים אלו ולא כללם באו' ויחכם מכל בני האדם. ועוד כי אחר שידע יותר ממשה נכללו דור דעה תלמידיו וגם כל שאר הנז' כי הוא עולה על כלם וגם אומרו בני מחול על מחילת עונם אינו מבחינת חכמה. ועוד כי איך יתכן ידע יותר ממשה והלא סוד פרה אדומה ידעו משה כמ"ש ז"ל בפי' בפסוק ויקחו אליך שהסוד יהיה אליך ולא ללמד לישראל אך שלמ' אמר על זה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני אך אחשבה כי מ"ם זאת מחכמת כו' מכל האד' כו' אין פירושו לשון יותר כי אם מפרשת מאיזה סוג חכמה וכיון לפרט כל סוג מהן ואמ' ותרב חכמת שלמה בין מסוג חכמת כל בני קדם הכולל כל מיני חכמות חצוניות ומכל חכמת מצרים הוא כל מיני כישוף ולהטי' ומכל חכמת האדם היא חכמת הטבע כאד' שהשיג טבע כל הנמצאים כי ע"כ קרא שמות לכל וגם מחכמת איתן האזרחי היא איצטרולוגיא וגם ידע מחכמת הימן הוא משה הוא כל חלקי תור' ה' עד סודות העליוני' וגם למיפשר חלמין כיוסף וזהו ומכלכל ועדיין היה אפשר שהשיג סודות אך מעט מזער לז"א ודרדע שהיו ס' רבוא חכמים אשר בהצטרפות כלם נמצאים כל רזים מכל בחינות עליוני' כנודע כי ע"כ מברך הרואה הסך ההוא ברוך חכם הרזי' כי כל סוגי בחינות כל נשמו' האחוזו' בכל פנות צפוני סודו' עולה למספר ההוא וע"כ אל כביר לא מאסם מלמחול להם על עון העגל וזהו בני מחול בנים שמחל להם השכינה כו' וידבר על העצי' למה נפרדו זה מזה בפירותיהם ומהם אין מוציאין פירו' ולמה יש באקלים א' מה שאין בזולתו ואיזה דרך יציקת כל מין והשתלשלותו מלמעלה ומה היא סגולת כל מין ומין שאין א' מכל פרטי הצומח שאין לו סגולה ולמה נבחרו קצת' לעבודת ה' מזולתם כד' מינים שבלולב ועץ ארז ואזוב וההיקש בזה בעוף ובבהמה מה נשתנו טהורים מטמאים ומאי זו בחינה הוא יניקת כל מין ומין ולמה נאכלי' אלו ולא אלו וגם הפרש דרך אכילת זו מזו והראוים לקרבן למה אלו ולא זולתן וסגולת כל א' והפרש דרך כפר' כל סוג מחבירו זולת ידיעת דיניה' גם טעם של הדבר למה נפרדו דיני עולה וחטאת ואשם ושלמים אלו מאלו לפי סוד הדבר ועל דרך זה ענינים אין מספר ועל הרמש למה נברא והשתנות מציאותם זה מזה והשתלשלותם איך יש להם חליה לחיותן וכיוצא בזה וכן בדגים למיניהם הטמא והטהור יחדו וטעמ' לפי שורשם והשתלשלו' חיותן מלמעלה שעל פיהם נשתנו מיניהם והתירן ואיסורן:

פסוק כו

וה' **נתן חכמה לשלמה** כו'. הלא יראה כי אין לחכמת שלמה יחס עם שלום חירם אך אפשר כי לולא חכמת שלמה שבשבילה כל מלכי הארץ שלמים היו אתו וסרים אל משמעתו ובכן אם לא היה זה היה חירם בלתי מושך השלום שהיה לו גם לבנו של דוד אך על ידי מה שה' **נתן חכמה לשלמה** היה סיבה שויהי **שלום בין חירם ובין שלמה ויכרתו ברית שניהם**:

פרק ו

פסוק יא

ויהי דבר ה' כו'. הבית הזה כו' וראוי לשים לב מהו הלאמר הזה כי אינו לאמר לזולתי. ועוד אומרו הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך כו' כי לא יצדק הכנסו באומרו הבי' אשר אתה בונה וצאתו אם תלך כו'. אך יאמר לו ענין מאמר ירמיה הנביא היכל ה' היכל ה' המה לומר כי אין מושב ההיכל ה' הבית של בנין כי אם האנשים אשר הן הם מושבו ית' אשר ישכון בהם וכמאמרנו על פסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתיכם ולא אמר בתוכו וזה יאמר ויהי דבר ה' **אל שלמה לאמר** כלומר כי מה שראוי לאמר הוא הבית אשר אתה בונה אינו של אבנים כי אין מושב ה' בבית אבנים תחזה כי אם תלך בחקותי כו' הליכתך בחוקותי כו' הוא הבית כי היכל ה' אתה וע"י כן והקימותי את בריתי כו' כי ושכנתי בתוך בני ישראל ממש בקרבם ולא בבית ולא די שאשכון בעמי כי אם גם שולא אעזוב את עמי ישראל:

פרק ז

פסוק נא

ותשלם כל המלאכה כו'. אמר כי מלאכת המקדש באשר היא מלאכת ה' היתה כנעשית מאליה וזהו **ותשלם כל המלאכה** ודוקא אשר עשה שלמה בית ה' כלומר אך לא אשר עשה את ביתו וכמ"ש ז"ל על והבית בהבנותו אשר בנה לא נאמר אלא בהבנותו שהיתה כנעשית מאליה שהכל היו מסייעין אפילו רוחות ומלאכים ואפילו האבן היתה נתנת בדימוס מאליה וכן אמרו כי על כן בביתו הוצרך י"ג שנה ובבית המקדש שבע שנים וזה יאמר פה ותשלם שהוא כמאליו מה שבנה בית ה' כלומר אך לא מה שבנה בביתי ולא עוד אלא שכל מה שהקדיש דוד לא הוצרך כי **ויבא שלמה את קדשי דוד אביו את הכסף ואת הזהב** כו' באוצרות בית ה':

פרק ח

פסוק א

אז אמר שלמה ה' אמר כו'. הנה על פסוק ירושלם הבנויה אמרו שירושלם העליונה כנגד התחתונה ולבאר מציאו' זה להיות מבוא לשכון יה אלהים בבית הבחירה שבארץ היא בחינת מציאות בית המקדש של מעלה בקדושתו שורה בשל מטה ועל כן יש שייכות לתחתון להיות מושב לשכינ' אשר בעליון וכמאמרנו על ענין עומדים צפופים ומשתחוים רווחים כי העומדים שם הם העומדים בבית ה' העליון ועל כן אין להם שיעור ויחזקם המקום.

וע"ד זה הוא ג"כ בירושלם העליונה שכנגד התחתונה והוא ענין ירושלם הבנויה שהיא של מטה של בנין היא כעיר שחוברה לה יחדיו שחוברה לה כנגדה הוא יחד עמה למטה ומה גם עתה בבית המקדש שהעליון שורה בו וזה ענין כתובים אלו כי בראות שלמה כי שבן הענן בבית המקדש עד גדר שלא יכלו לסבול הכהנים אז אמר שלמה בדרך תימה האם ה' אמר לשכון בערפל חומריות העה"ז איך יתכן אך אין זה כי אם שלא בית א' יחשב שבניתי כי אם שנים שבבנות בית למטה כאלו בניתי של מעלה כי פה שורה העליון.

פסוק יג

וזהו בנה בניתי כי בבנין זה בניתי גם העליון הוא בית זבול כי שם הוא כנודע מרז"ל כי ב"ה של מעלה הוא ברקיע הרביעי הנקרא זבול שעל ידי כן הוא מכון לשתשב באחת בשני עולמים בעולם העליון ובתחתון שע"י העליון השורה למטה אתה נמצא גם בזה מש"כ אם היה המקדש במקום אחר שלא היתה הכנה לכך וזהו **מכין לשבתך עולמים** ובאומרו זה היו פניו אל המקדש וכל ישראל מאחוריו.

פסוק יד

ואחרי כן **ויסב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל** לומר כי גם היות שכינה במקדש בזכות ישראל הוא כי הם העיקר כי בם שוכן ית' כי היכל ה' המה ובאמצעות' שורה בבית על הדרך האמור על כן **ויברך את כל קהל ישראל** והוראה לזה כי זכותם הוא העוש' הלא הוא כי **וכל קהל ישראל עומד** שם כי החזיקם המקום עם היותם כחול אשר על שפת הים לרוב ושמא יאמר איש למה תאמר כי אין המקום סובל השכינה כי אם באמצעות ישראל קדושים שהוא יתברך שוכן בתוכם ובזכותם ממשיכים ב"ה של מעלה כמדובר טל כן אמר ברוך ה' אלהי ישראל, אשר דבר בפיו דבר זה אשר ודאי דברו

אמת אל דוד אבי ובידו של דוד מלא לאמר אלי לעשותו ומה הוא הדבר אשר דבר הלא הוא מן היום אשר הוצאתי כו' לומר אל יעלה על רוחכם כי ישב אלהים על הארץ גם שיהיה בבית המקדש כי הלא מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית לשכן שם ה' עד שואבחר בדוד להיות על עמי ישראל עליהם ממש להריק על ידו להם שפע עליון כי הוא הראש לשכון יה אלהים בו כי היכל ה' המה כללות ישראל והוא על ראשם עיקר מושב אלהים השורה בישראל ואז על ידי זכות היות מי שהוא משכן אלהים ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם ה' אלהי ישראל לא שעיקר מושבו יתברך בבית כי אם בישראל והעיקר בדוד רק לשם ה' לשכון שם ה' שתתפשט שם שכינה מאת האיש או אנסים אשר המה היכל ה' באמת וזהו שנכנס בעיר ויצא בדוד ומה שאמרתי ובידו מלא לאמר שבידו של דוד מלא לאמר לזולת הוא כי ויאמר ה' אל דוד אבי יען אשר היה עם לבבך כו' הנני מצרף מחשבה למעש' כאלו עשית וזהו הטיבות כי היה עם לבבך והוא כי כל העושה מצוה נעשה ממנה מלאך טוב וזה יאמר במחשבה הטובות בפועל כאלו עשית מלאך טוב כאשר היה עם לבבך רק אתה לא תבנה כו' כי אם בנך כו' וזהו אשר אמרתי לאמר כי בידו מלא לאמר לבנו לבנותו ויקם ה' כו' לומר אל תתמהו לאמר אם אמצעות אבי סובב היות שכינה במקום אך הוא היה עיקר מושב אלהים א"כ למה בימיו לא שרתה שכינה כי הנה דעו נא כי ויקם ה' את דברו אשר דבר שלא בחר בעיר כי אם עד בא דוד ובו בחר לעשות עיקר דירתו כי הלא אני קמתי תחתיו וזהו ואקום תחת דוד אבי ואשב על כסא ישראל להיות שפע עליון מושפע עליהם כאשר היה בדוד כאשר דבר ואבנה כי גם על ידי הוכן המקום.

פסוק כא

וזהו **ואשים שם מקום לארון** והוא כי הלא יקשה שהיה לו לומר ואשים שם את הארון או ואבנה **שם מקום לארון** ולא ואשי' **שם מקום לארון** אך אמר הנה אין שום מקום בעפר הארץ מכון למושב הארון **אשר שם ברית** ה' אך אני שמתי מקום כאלו בידי ובאמצעותי שמתי הכנה וקדושה נוספת על הבית ההוא להיות מוכן **לארון אשר שם** כו':

פסוק כג

ויאמר ה' אלהי ישראל כו'. אחרי אומרו כי על ידי שני דברים תצדק השראת שכינה בב"ה א' כי הוא מכוון כנגד ב"ה של מעלה כאומרו בנה בניתי בית זבול לך שעל ידי כן מתפשט איכות ב"ה של מעלה בשל מטה ועל ידי כן השכינה אשר בעליון נמצאת גם בתחתון נמצא כי כאחת הוא יתברך בשני עולמים וזהו שמסיים ואומר מכון לשבתך

עולמים שיושב בשני עולמים כאחת. עוד טעם שני והוא שאין עיקר הישיבה בארץ כי אם באדם שהרי לא בחר בעיר ויבחר בדוד שהוא מרכבה ומושב והיכל ה' ואגב מתפשט בבית אמר עתה בשני כבר ניכר אלהותך בפירוש הא' כי אין כמוך שיהיה כאחת **בשמים ממעל ועל הארץ מתחת** כאשר אתה בשני עולמים כאחת כמדובר. ועוד שנית והוא כי אתה משגיח בפרטים ולא יעצרך הגשם מלדעת מצפוני לב האדם שמחומר קורץ כי הנך שומר הברית דוקא **לעבדיך ההולכים לפניך בכל לבם** מה שלא עשית לזולת אך אין זה כי אם שכל לבבות דורש אתה ומצאת את לבו נאמן לפניך ואין כמוך:

פסוק כד

אשר שמרת כו'. לבא אל הענין נקדים שני דברים א' שיש הפרש בין רוח הקדש לנבואה כי הרוח הקדש אינו יוצאה מפיו יתברך כי אם מפי האדם שנותן הוא יתברך את הדברים בפיו וזה חלק דוד המלך כאומ' רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני לא כן הנבואה כי אם שהדברים יוצאים מפיו יתברך ונכנסים לאזני הנביא ובחינה זו היוצאת מפיו מן הכח אל הפועל היא קרובה להתקיים מיד. עוד ענין שני והוא כי בענין מלכות בית דוד יש שני בחינות א' בבנו המולך תחתיו. שנית על זרעו הנמשך מבנו והלאה. עוד נאמר ענין ג' על דוד עצמו שהוא כי עיקר השראת שכינה היה בדוד ובזכותו היה התפשטות מה לבית המקדש היכל ה' הוא הצדיק ולא הבית שבארץ הלזו והוא הנדבר לדוד כנודע כנזכר בסמוך לא בחרתי בעיר כו' ואבחר בדוד.

ונבא אל ענין הכתובים והוא כי הנאמר לדוד ברוח ה' דבר בו ומלתי על לשונו היה נשבע ה' לדוד לא ישוב ממנה בלי תנאי הוא כי מפרי בטנך אשית לכסא לך הוא להמליך בנו תחתיו אך מבנו והלאה צריך תנאי והוא אם ישמרו בניך בריתי כו' אז גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך אמנם החלוקה השנית נתפרשה כל צורכה אך לא הראשונה שהיא על המולך תחת דוד כי לא פירש ברוח ה' דבר בו מי יהיה המולך תחתיו אך פירש אותו הוא יתברך בבחינת נבואה מפיו אל נתן הנביא כמפורש בדברי הימים הנה בן נולד לך הוא יהי' איש מנוח והניחותי לו מכל אויביו מסביב כי שלמה יהיה שמו ושלו' ושקט כו' הוא יבנה כו' והוא יהיה לי לבן כו' והכינותי את כסא מלכותו כו'.

והנה הדבר הזה הי' ע"י בחינת נבוא' מפיו אל הנביא ועל ב' העניני' האלו ידבר שלמה מלמט' למעל' בהמשך מלכו' הזרע שמשלמה והלא' התחיל ואח"כ על מלכו' שלמה עצמו ואח"כ על הנאמ' על דוד עצמו שיתקיים גם בו ואמר על המפורש לדוד ברוח הקדש מפי דוד עצמו שהוא על המשך מלכות זרעו משלמה והלאה אם ישמרו בריתו הנה זה אינו מתקיים עתה כי אם הבטחה שמורה לדורות הבאים וזהו **אשר שמרת**

לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו שהוא ברוח הקדש אך ותדבר בפיך שהוא מפיך אל הנביא הנה **בידך מלאת כיום הזה** שהוא אשר דבר אל נתן על שלמה בפי' כי המפורש בפיו ית' בא יותר במהרה אל הפועל.

פסוק כה

ועתה ה' אלהי שמור ההבטחה שממני והלאה שתהיה שמורה להתקיים אחרי שהיא בתנאי **אם ישמרו בניך** בריתי כו' גם בניהם כו' וזהו **לאמר לא וכרת לך איש** כו' רק כו' שהוא התנאי והענין שיהי' ממשיך זרע שלמה ולא מאח אחר.

פסוק כו

ועל הדבר הג' שהזכרנו שנאמר על דוד עצמו אמר **ועתה אלהי ישראל יאמן נא** כאומרו עתה בי כאשר היה בו והוא אשר אמרת כי לא בחרת בעיר כי אם ותבחר בדוד כי הוא מרכבה אליך בעצם כי היכל ה' הוא ובאמצעותו מתפשט אל המקדש כלומר כי נא יאמן ויתקיים גם בי שעיקר שכינה תשרה בי בעצם ובאמצעותי אל המקדש וז"א **יאמן נא דברך אשר דברת לעבדך דוד אבי** שהוא כי האמנם ישב אלהים על הארץ כו' כי אם באדם שיתקיים גם עתה כאשר באבי ועל ידי כן תשרה גם בבית הזה ופנית אל תפלת עבדך כי אחר שבאמצעותי אתה שוכן בבית הזה ימשך להיות עיניך פקוחות אל הבית הזה לשמוע אל אשר יתפלל עבדך והנה זה ידעתי שלא יבצר ממני כי ודאי ופנית כו' אל אשר יתפלל עבדך אך שאלתי היא שגם תפלת עמך תשמע בו כתפלתי וזהו ושמעת אל תחנת עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה כו' ובקשתי הוא כי גם שהמון העם לא ישכילו כי עיקר שבתך היא בשמים ממעל בעצם ואין הבית אשר בארץ רק התפשטות מה ע"י צדקת הצדיקים שהם היכל ה' וגם כמדובר למעלה כי בית זבול שהוא ב"ה של מעלה הוא כמתפשט ומגיע איכותו למטה נמצא כי גם מציאות המצא מהתפשטותו במקום הזה אינו לפי האמת כי אם בעליון עם כ"ז אם המון העם יעלה על מיעוט שכלם כי ישב אלהים על הארץ ויתפללו אל המקום הזה לתומם ולא יהיה לבם למעלה אתה תשמע אל מקום שבתך אל השמים ולא תמנע מלקבל תפלתם על העדר שכלם כי אם שושמעת וסלחת כי גם שתשמע זה מהם כי אם אל המקום הזה בעצמו מתפללים תסלח להם כי לא בפשע יעשו כי אם בתם לבם וזהו ושמעת וסלחת ותקבל תפלתם למעלה ולפעמים תעשה הפך מבוקש המתפלל לפניך והוא את אשר יחטא איש לרעהו שמן הדין הוא לבלתי מסור דין לשמים כי אם לב"ד של מטה וזה אין צריך לומר שימסור דין כי אם שגם יקללנו ויתפלל לפניך תקיים קללתו על אשר חטא לו וזהו כי יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו ובא אלה ההיא לפני מזבחך כלומר שיקריב

קרבן לפניך דרך דורון כשלמים וכיוצא ומשמיע לפני מזבחך האלה ההיא בדבר הזה איני אומר תפנה אל בקשתו כי אם שואתה תשמע השמים ועשית בפועל והוא כי לא תשפוט את זה שצעק זה עליו כי אם שניהם וזהו ושפטת את עבדיך להרשיע רשע הוא את מי שהוא רשע ודאי הוא זה שקלל את חבירו זולת מסירת הדין שיענש תחלה ואחר כך ולהצדיק צדיק בדינו לתת לו כצדקתו:

פסוק לג

בהנגף כו'. אמר כי יחטאו לך אחר או' בהנגף כו' עם היות שהחטא הוא קדם הלא הוא כי אין מרגישים חטאם עד בא הצרה על כן צריך תחלה קודם לתפלה תשובה וזהו ושבו אליך ואח"כ יתנו הודאה על העבר על הנותרים וזהו **והודו את שמך** ואחר כך צועקים על העתיד לבא על השאר וזהו **והתפללו והתחננו אליך** כו' ואז תשמע וסלחת על תשובת' מחטא' ועל תפלתם על העתיד תשיבם אל אדמתם אשר נתת לאבותם:

פסוק לה

בהעצר שמים כו'. הנה בימי דוד נעצרו השמים והיו נבוכים ג' שנים שנה אחר שנה כי בשנה ראשונה אמרו שמא ע"א יש ולא מצאו שנה שניה אמרו שמא פוסקי צדקה ברבים ואין נותנים ולא מצאו עד שאחר כך בשלישית הודע להם על שאול שלא נספד כהלכה ועל שהרג את הגבעונים ואפילו זה לא נודע להם בבירור עד שנתקנו ואז ויעתר אלהים לארץ אחרי כן שאינו כחרב שהסיבה יותר ידועה כי חרב בא לעולם כו' על כן אמר שלמה בהעצר השמים **כי יחטאו לך** לא תמתין עד ישובו מחטאתם כי אפשר לא ידעוהו ויהיו נבוכים כי אם כשיתפללו ויודו את שמך על העבר לא תאחר שישוב מחטאתם כי הלא מחטאתם ישובו כי תענם כי כאשר תענם תחלה ישובו כי אז יכירו חטאם כי בהיותם נבוכים יחלו לתקן דבר אחר ועל ידי מה שתענם ידעו איזה חטא היה העוצר את השמים שבראות באיזה שמתחילין במבוכתם לתקן אז יחזיקו לשוב ממנו בעצם וזהו **ומחטאתם ישובון כי תענם**.

על כן זאת בקשתי לפניך שלא תניחם בצרה עד שהם ידעו על מה הוא וישובו כי אם שאתה תשמע השמים וסלחת כו' ואיך תהיה הסליחה בלי תשובה הלא הוא כי אתה תורם את הדרך הטובה אשר ילכו בה לתקן עוותם ואז ונתתה מטר ושמא תאמר הלא אם כן שאני אדריכם לשוב איך יזכו לתת להם מטר לז"א על ארצך אשר נתת כו' שהוא בזכות הארץ כענין רצית ה' ארצך ואומר ויקנא ה' לארצו ויחמול על עמו:

או יתכן דרך אחרת מפסוקים הקודמים בהנגף כו' עד סוף פסוקים אלו. והוא בשום לב כי על הנגפם לפני אויב אמר ושבו אליך ואחר כך והודו והתפללו ובעצירת הגשם לא

נאמר ושבו אליך. ועוד כי שם נאמר **והודו את שמך** ואחר כך והתפללו ופה נאמר תחלה והתפללו ואחר כך **והודו את שמך**. ועוד כי שם נאמר בבית הזה ופה נאמר **אל המקום הזה** כי מלבד השינוי מבית למקום גם למעלה אמר בבית ופה לא אמר במקום כי אם אל המקום. ועוד כי שם נאמר וסלחת לחטאת עמך ופה נאמר לחטאת עבדיך ועמך ישראל. ועוד כי שם לא נאמר כי תורם את הדרך הטובה כאשר נאמר פה. ועל פי דרכנו נשית לב אל הקדים ענין חרב האויבים אל עצירת השמים. אמנם הנה לזה נזכירה מאמרם ז"ל קשה ירידת גשמים כיציאת מצרים וכן קשים מזונותיו של אדם לפני הקב"ה כקריעת ים סוף והלא כמו זר נחשב מאמרם זה כי למה יהיה דבר קשה לפני מי שאמר והיה העולם בין בגשמים בין בקריעת ים סוף וכן מה הוא ההדמו' של זה עם זה אך אין ספק כי אין דבר קשה לפני הקב"ה כי אם ברצותו להיטיב והעון מעכב והדבר קשה כי חפץ חסד הוא והוא אלהי משפט על כן קשה עד בקשו טעם שגם מדת הדין תסכים או תודה והדבר קשה.

ודבר זה מפורסם כרז"ל כי היה ביציאת מצרים וקריעת ים סוף שהיה יתברך חפץ לגאלם ושרו של מצרים מתריס באומרו הללו עובדי עו"ג והללו כו' על כן היה קשה לפניו להכריע מדת הדין וע"ד זה הוא במזונות כל אדם כי מי אדון יפרנס ויזון עבדו הבלתי משמשו או מורד בו וזה דבר כולל בכל האדם כצדיק כרשע כי צדיק אין בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מש"כ בחרב אויב כי לא כלם חייבים הרג על כן ירידת גשמים לזון את עבדיו קשה מאד כי כל סוג עון של כל אדם מעכב שיפרנסנו רבו.

ובזה נבא אל הענין אמר בהנגף עמך ישראל לפני אויב אשר יחטאו לך ואין זה כעיצור גשמים שכל סוג עון מעכב כמדובר על כן יקל לשים לב אל עון הגורם ולשוב ממנו על כן אומר ושבו אליך ואז אין צריך אחר התשובה כי אם מיד בשלש ראשונות שהם הודאה לה' שמזכירים שהוא ית' מגן אברהם ואחר כך והתפללו והתחננו אחר הודאת שלש ראשונות בבית הזה הוא ב"ה מיד ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת הגורם והשבותם אל האדמה אשר נתת לאבותם הנזכר בג' ראשונות שהודו את שמך על מגן ותשועה מהנגף מהאויבים ואחר הזכירו ענין מגן אברהם הזכיר צרה הנזכרת בברכה שניה והוא ענין משיב הרוח ומוריד הגשם ואמר בהעצר השמים כו' **כי יחטאו לך** ובזה אינו אומר ושבו כי אין לזה עון מיוחד כי כל עון מספיק לעכב המזון כי מי אדון יזון את עבדו והוא עובר רצונו כי על כן גם כשאין עון מיוחד לדבר קשים מציאות מזונות כקריעת ים סוף יען כי כל עון אשר ביד כל אדם ראוי לעכב כמדובר ומי יוכל לשוב מיד על כן מיד **והתפללו אל המקום** והוא שאומרים עשה בשביל המקום כי רצית ה'

ארצך וקנא לארצך וחמול על עמך וזה משמעות מלת אל כמו בשביל במקומות רבים ואז אין צריך לומר שלא יספיק הודאה שקודם התפלה שבאמצעיות כי אם גם ההודאה שאחר התפלה היא הטוב שמך ולך נאה להודות על חיינו המסורים בידך כו' ועל כן כי לפי האמת כל מציאות עניות מספיק לעכב אי אפשר לשוב טרם יענו כי צריך לשוב מהכל כי אם צריך שמחטאתם **ישובון כי תענם** לכן ואתה תשמע השמים וסלחת בין לחטאת הצדיקים הנקראים עבדיך בין לכל שאר עמך כי פרנסת כלם קשה כי ביד כל אדם אשמת דבר לקפח מזונות ואם תאחוז החבל לבלתי ענות לבקשתם יאבדו על כן זה חסדך שתלמדם לתקן כי תורם את הדרך הטובה ותדריכם ובזכות בואם בדרך ההיא ונתתה מטר כי תקרב זכות המקום אשר הזכירו כי היא ארצך אשר נתתה לעמך לנחלה ואמר כי על הדרך האמור יהיה כאשר רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה שדפון ירקון כי יהיה כו' או כי יצר לו אויבו לצור אל עיר בארץ או כל נגע כל מחלה שהם דברים כוללים תעשה בהתפללם על הדרך האמור בקודמים:

פסוק לח

כל תפלה כל תחנה אשר תהיה כו'. אחרי דברו על צרות כוללות בא לדבר על צרות פרטיות ליחידים ואמר כל תפלה כו' לומר כל תפלה למי שאין צריך תחנה לצדקתו או כל תחנה למי שצריך להתחנן אחר תפלתו כי לא שלם הוא כראשון לכל האדם הנקרא השלם שאמר עליו כל תפלה ועל הצריך תחנה אמר **לכל עמך ישראל** שהוא אחד מההמון אשר תפלתו או תחנתו היא על עונו לבקש מחילה והוא **אשר ידעון איש נגע לבבו** הוא כי ידע כי בעון נעשה מלאך משחית מטומאת העון הנקרא נגע כד"א נגעי בני האדם הם משחיתים הנעשים מעונות בני האדם וזהו נגע לבבו שהוא משחית הנעשה ע"י יצרו הרע וז"א לבבו שמשמע השני יצרים שנכלל בו היצר הרע ולשאול מחילה **פרש כפיו אל הבית הזה**:

פסוק לט

ואתה תשמע השמים וסלחת ועשית והוא כי האיש הזה הבלתי מתחנן על צרה כי אם על עונו הלא שב מאהב' הוא ומסקנת הגמר' הוא כי השב מאהבה זדונות נעשית לו כזכיות כי מתהפך הכח טמא לטהור ואין עשיה גדולה מזו ועל זה יאמר וסלחת ועשית כי מלבד הסליחה תעשה מהנגע הנזכר דבר שתקרא עשיה שהוא להעשות זכות וקדושה ואח"כ **ונתת לאיש ככל דרכיו** כלומר ככל מה שתתנהג עמו בהטבה או בהפכה לא יהיה ענין שבא להרהר כענין צדיק ורע לו כי אם ככל דרכיו ובאופן שיכיר כיוון ההשגחה **אשר תדע את לבבו** ומה שאמרתי תדע לשון עתיד אינו שתתחדש לך הידיעה כי הלא

אתה ידעת כבר **לבדך את לבב כל בני האדם** כלו' שאם אמרתי תדע הוא כי אני על מי שיתפלל אחר עת תפלתי זאת אני מדבר אך הידיעה מטרם יולד האדם ידעת את לבבו והיותך נותן לאיש כדרכי לבו הוא למען ייראיך כי יתן אל לבו כוון ההשגחה וייראך כל איש מש"כ אם תתנהג עמו בהפך או מדה שלא כנגד מדה שיבא להרהר חלילה:

או יאמר מעין זה בדרך אחרת כי אינו בא להתפלל כי אם איש איש על צרתו כ"א שיודע כל אחד נגע לבבו אשר פעל ביצרו הרע ושעל כן באה אליו הצרה הזאת או וסלחת ועשית לומר אם לא תסלח טרם תענהו לא יהיה ראוי לקבל טובה כי הלא חטא על הנפש על כך וסלחת וע"י כן ועשית הרי הוא כאלו תעשה אותו בריה חדשה כנודע כי בכל מצוה שאדם עושה מתחדש ונצרף חלאתו ונעשה איש טהור ככסף הנצרף ונטהר תוך הכור וכמאמרם ז"ל אצל לא נתנה תורה ומצות כי אם לצרף בהן את הבריות ומה גם עתה השב מעונו שזולת הסיר חלאת טומאתו ממנו במה שעושה מצות תשובה הוא קונה קדושה תחת טומאה ונעשה בריה חדשה שעל כן מלכו של עולם מקבל תשובה מה שאין כן מלך ב"ו על כי השב מאשר חטא למלך אינו בשובו בריה חדשה כאשר החוטא לה' על כן מקבלו כי איננו זה אשר היה בעוותו כי זה חדש הוא וזה יאמר פה כי יצעק על שברו ויתחנן והוא יודע נגע לבו וסלחת תחלה ועשית אותו ע"י כן בריה חדשה וזהו וסלחת ועשית ואז יזכה לעשות מבוקשו ונתת לאיש אשר שאל מתייחס אל מציאות טוב לבו למען יכיר כיוון ההשגחה במספר במשקל למען ייראוך ע"י תת אל לבו ההשגחה כמדובר:

עוד אפשר יאמר ופרש כפיו כו' לומר כי לא ישכיל בתום לבו כי האלהים בשמים ואין בבית הזה רק התפשטות מה כמדובר ולא יבין לפרוש כפיו השמימה כמוני כאמור למעלה וכפיו פרושות השמים כי אם ופרש כפיו אל הבית הזה כאלו ישב אלהים לגמרי בבית שבארץ אך ואתה ה' לא יעצרך פתיותו מלהעלות תפלתו השמים כי אם **ואתה תשמע השמים מכון שבתך** ותחלה וסלחת חטא זה שפרש כפיו אל הבית ולא השמים ואח"כ ועשית בקשתו כי לא תשית לב כי אם אל דרכי לבו ואם לבבו שלם ובתם לבב חשב כי מכון שבתך בעצם בבית לא יאשם והוא כי אתה לבדך ידעת למען ע"י קבלת תפלתך ובלתי הקפיד ייראוך כו':

פסוק מא

וגם אל הנכרי כו'. בקש שלמה שיעשה ית' לקדש שמו גם בכל הגוים שבכל העולם והנה הנכרי בימי בית ראשון לא היה בו אמונה ואינו בא כי אם ע"י שישמע לשמך הגדול להיטיב וידך החזקה להכניע ולא בזמן ידוע כי אם תמיד זרוע משפטיך נטויה בהווה ובא

לשמע אזן. ב' **וגם אל הנכרי** אין דעת לידע כי האלהים בשמים כי אם שחושב שהאלהים בבית הזה בלבד ולא ידע כי עיקר שכינה למעלה ואין בבית הזה רק התפשטות מה על הדרך המפורש למעלה מה שלא ידע הנכרי וגם אינו מתיהד כי אם שילכו איש בשם אלהיו וזהו **אשר לא מעמך ישראל הוא** כי אינו מתגייר עם כל זה אתה תשמע השמים ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי שהוא ככל היוצא מפיו גם שלא כן לבו מה שאין כן לישראל שהוא כאשר עם לבבו כאמור למעלה והוא כי כל העמים ילכו בלבם איש בשם אלהיו והטעם הוא למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אותך כו' גם שלא יתגיירו וגם לדעת כי שמך נקרא כו' והוא כי בהיות ששאלותם יהיו על ענייניהם שבמקומותם ויראו שע"י בקשתם בבית הזה יושגחו במקומותם ידעו כי מלא' כל הארץ כבודו ואין הפרש בין בית זה למקומות אחרים כי אם ששמך נקרא על הבית הזה שעל כן התפלה פה נשמעת יותר על הכנת המקום גם ידעו מעלת ישראל שאלו אחד מהם היה בונה בית כזה פה לשם ה' לא היה נקרא שמו ית' עליו כי אם להיות בית אשר בניתי כי מישראל אני:

פסוק מד

כי יצא עמך כו' עד כה דבר בתפלה הנאמרת בבית המקדש אמר עתה כי גם אשר יתפללו בצאתם להלחם עם אויביהם מרחוק שיפנו דרך העיר והבית הזה ושמעת השמים כו' ואמר אשר תשלחם הוא כי לא היו יוצאים רק ע"י שליחותו ית' במשפט האורים ואחר שישלחם הוא ית' צריכים תפלה כי מי יודע אם יצלחו בו ע"י איזה עון אשר חטא שיהיה ביני ובינו על כן אמר ושמעת את תפלתם ועשית משפטם הוא משפט האורים אשר השיגו בשאלתם שילכו ויתנום ה' ביד ישראל ואומר משפטם הוא אשר יצא בתשובת האורים ותומים וקראם משפטם כלשון התירה באומרו ושאל לו במשפט האורים כו' שלא יעכב איזה עון שנעשה בנתים:

פסוק מו

כי יחטאו כו'. הנה בתחלה דבר על צרת רבים המתפללים עליה בבית המקדש ואחר כך על יחידים המתפללים בו או נכרי הבא מארצו להתפלל אל הבית ואח"כ על המתפללים מרחוק נוכח הבית כי יצאו מארצם להלחם עם אויביהם ומתפללים שם דרך העיר והבית ועדיין כל זה הוא עודנו בנוי ועתה בא להתפלל על ישראל המתפללים על הבית אחר חרבנו בארץ שביים שלא יעצרם החרבן מלקבל תפלתם בהתפללם דרך ארצם נכחו וזהו **כי יחטאו לך** בזמן **כו' אין אדם אשר לא יחטא** כלומר כי כלם יחטאו כי יבא זמן שלא יהיה **אדם אשר לא יחטא** מהם בעון ומהם על שאינם מוחים ועל כן **ואנפת בם**

ונתתם לפני אויב ושבום שוביהם אל ארץ האויב רחוקה כבבל כד"א מארץ רחוקה באו אלי מבבל.

ולבא אל התכת תיבות המקראות נשית לב אל כפל אומרו בפסוק שאחר זה והשיבו אל לבם כו' ושבו והתחננו כו' הרי בזה התשובה שישובו והתפלה ולמה בפסוק שאחריו חוזר ואומר ושבו אליך. ועוד כי בכתוב הראשון אומר בארץ אשר נשבו שם ובפסוק השני אומר בארץ אויביהם אשר שבו אותם. ועוד כי בפסוק הראשון אינו מזכיר העיר והבית וגם שבראשון אינו אומר בכל לבבם כי אם בשני. ועוד כי בראשון מזכיר נוסח הוידוי חטאנו והעוינו רשענו ובשני אינו מזכיר הנוסח כלל. ועוד כי בראשון אינו אומר ועשית משפטם כאשר בשני ואם הוא שהראשון והשני אחד הוא אלא שישובו בשני פעמים הפעם הראשון לא תהיה תשובה בכל לבבם כי אם בשנית א"כ למה מעתה יחזיק בדבר שלא ישובו בבת אחת. ועוד אומר וסלחת כו' ונתתם לרחמים לפני כל שוביהם ורחמים למה לא התפלל שישיבם לעירם כי אם ששוביהם ירחמום. ועוד אומרו אח"כ כי עמך ונחלתך הם כו' להיות עיניך פקחות אל תחנת עבדך כו' שנראה שהוציאם מכור הברזל כדי להיות עיניו יתברך פקחות אל תחנתו והוא משולל הבנה וגם יש ייתורי דברים בפסוק זה להיות עיניך כו'. ועוד אומר כי אתה הבדלתם לך לנחלה כו' כאשר דברת ביד משה בהוציאך את אבותינו ממצרים כי לא מצינו נאמר למשה שהבדילם לו לנחלה בצאתם ממצרים ועוד אומרו אדני אלהים בסוף דבריו יראה כי יותר היה צודק בתחלת דברי התפלה כמאמר משה אדני אלהים אתה החלו' כו':

אמנם אין ספק כי רוח הקדש היה עם שלמה בדברי תפלתו זאת. ונבא אל הענין והוא כי על כל העתיד לבא לישראל מאז נחרב בית ראשון דבר שלמה בחכמתו והוא כי כאשר גלו לבבל שנה אחת קודם שעלה על לב דניאל כי מלאו הימים של הגלות ההוא שבעים שנה התעורר והעיר לב ישראל לשוב ויתפלל לה' ויאמר בינותי בספרים מספר הימים כו' ואתפללה לה' ואומרה אנא ה' חטאנו עוינו הרשענו כו' אך לא שבו כל ישראל אז בעצם בתשובה שלמה עד גלות מדי בגזרת המן כי על כן ארז"ל במדרש חזית שהיה השטן מקטרג בגלות מדי מה תעשה באומה זו שאינם באים בתשובה שלמה לפניך עד שאחרי כן ע"י מרדכי שבו אל ה' בכל לבבם ויעש ה' משפטם להפוך שישלטו היהודים המה בשונאיהם ואת המן ובניו תלו וע"י התשובה השלמה ההיא כמ"ש שהושחרו פניהם בצומות כנרמז בשם אחשורוש אז זכו שמה שביטל הוא עבודת בית המקדש בא כורש ויתן ה' אותם לרחמים וריחמם ושבו וגמרו בנין הבית הוא בית שני והן כל זה היה ע"י

סעד גדול מתפל' שלמה כי הן הם דבריו ואמר שאחר ששבום **שוביהם אל ארץ** אויב היא בבל ימשך בגלות ההוא.

פסוק מז

כי **והשיבו אל לבם בארץ אשר נשבו שם** כי עונותיהם גרמו רעתם ואז ושבו בתשובה והתחננו היא תפלת דניאל בבבל **אשר נשבו שם** ותהיה נוסח התחנה חטאנו עוינו הרשענו הוא נוסח דניאל עצמו בתפלתו וגם שהוא לשון רבים ידבר על כללות ישראל לא שבו אז ישראל בכל לבבם עם שאפשר שגם הם התפללו והתודו ג"כ עמו ועל כן לא נאמר ששבו בכל לבבם וגם זה אפשר כיון באומרו לאמר חטאנו כו' כלומר אמירה היתה לאמר חטאנו כו' אך לא בכל לבבם כללות ההמון.

פסוק מח

אמנם אחרי כן **ושבו אליך בכל** לבבה ובכל נפשם ולא יהיה בארץ אשר נשבו שם מירושלם שהוא בבבל כי אם **בארץ אויביהם אשר שבו אותם** אחר כן שהוא במדי ואז ע"י גזרת אחשורוש שביטל עבודת ב"ה וגזר להשמיד להרוג כו' בעצת המן אז והתפללו אליך בכוונת העיר אשר בחר' והבי' אשר בניתי לשמך כי בכלל תשובת' ותפלתם היה גם על הגזרה ראשונה שביטל בנין בית המקדש וירושלים.

פסוק מט

על כן הוזכרו פה אז ושמעת על שתי הגזרות כי תחלה ועשית משפטם באויביהם המן וסיעתו וגם על השנית שהוא בנין הבית כי וסלחת כו' ונתתם לרחמים לפני שוביהם היא מלכות כורש ורחמום שצוה לבנות ב"ה ולהשיבם אל ארצם וזהו ועשית משפטם על הראשונה ורחמום על השני' שצוה לבנותו ולהושיבם על אדמתם וכהתימו לדבר עד בנין בית שני אמר עתה הנה מה שהוצרכתי לבקש הוא על חורבן ראשון שישוב לבנות.

פסוק נא

כי על החרבן השני שיבנה שלישית אין צריך אני לבקש זה **כי עמך ונחלתך הם** ואין נקראים נחלה כי אם בגאולה העתידה בבית שלישי כד"א ונחל ה' את יהודה חלקו כו' כי לא תניחם כי הלא המה אשר הוצאת מכור הברזל שהיה קשה מגלות זה אך בקשתי הוא להיות עיניך פתחות אל תפלת עבדך ואל תחנת עמך ישראל המתפללים על הכלל כמוני שהוא כדי לשמוע אליהם בכל קראם אליך בגלותם כי אתה הבדלתם לך לנחלה שהוא על הגאולה העתידה ואין צריך להתפלל על זה שודאי תגאלם באחרונה כאשר דברת ביד משה עבדך בהוציאך את אבותינו ממצרים והוא האמור פרשת וארא וז"ל הכתובים לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם

וגאלתי אתכם כו' ולקחתי כו' והייתי לכם לאלהים וידעתם כו' והבאתי אתכם אל הארץ כו' והוא בשום לב כי זולת כפל ענין הרבה גם בפסוק האחרון הזה למה מזכיר שבועת האבות וגם אומר לתת להם ולא אמר לזרעם וכן אומרו לכם מורשה למה נאמר מורשה מה שלא נאמר כן במקומו' אחרים. אך הנה רז"ל אמרו כי נזכרו שם ארבעה גאולות ויתכן לפי הפשט לפרשם בדרך אחרת והוא שאומר מאז הוא יתברך מגאולת מצרים תבטחו בגאולת הארבע גליות אשר נתעתדו על ידי אברהם אימה חשיכה גדולה נופלת וז"א אני ה' תמיד בלתי משתנה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים כעת מזה תדעו כי גם והצלתי אתכם מעבודתם של גלות בבל שנא' בו ועבדו אותו כל הגוים אנו אציל אתכם מעבודתם המעבידים את כל הגוים וגאלתי אתכם ממדי בזרוע נטויה ובשפטים גדולים כהמן וסיעתו ולקחתי אתכם לי לעם מיון המבטלים אתכם מהיות לעם לה' ואומרים על קרן השור כתבו שאין לכם חלק באלהי ישראל והייתי לכם לאלהים בגאולה אחרונה וידעתם אז כי אני ה' המוציא כו' כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות ואז והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב בעצמם שהוא בגאולה אחרונה ואז תהיה לכם מורשה שאין לה הפסק לעולם כירושה ולא כמתנה שלא יהיה עוד גלות וזהו אומרו פה לנחלה כאשר דברת ביד משה בהוציאך את אבותינו ממצרים והוא גם כן אשר אמר אברהם אדני אלהים במה אדע כי אירשנה:

פסוק נד

ויהי ככלות שלמה כו'. **קם מלפני מזבח** ה' **מכרוע על ברכיו** כי למה שהיה מתפלל לפני ה' היה בהכנעה בכריעה אך עתה שלא רצה רק לברך את העם קם מן הכריעה אך נשאר עדיין בכפיו פרושות השמים לפניו יתברך מתחנן אליו יקיים את ברכתו:

פסוק נה

ויעמוד ויברך את כל קהל ישראל כי זה היה המכוון אך כדי לאמר ברכה את העם הקדים תחלה לברך את ה' וז"א לאמר ברוך ה' כו' ושיעור הכתובים ברוך ה' אשר נתן מנוחה כו' לא נפל דבר א' מכל דברו הטוב אשר דבר ועל כן יאות לנו לדאוג פן כאשר נתקיים הטוב יתקיים גם הרע אשר ייעד אם ח"ו נשחית מעשינו לעשות את הרע בעיניו:

פסוק נז

על כן אוחילה לאל אחלה פניו יהי ה' **אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו** כו' אברהם יצחק ויעקב שהן הם היו המרכבה כן יזכנו נהיה אנחנו היכל ה' שע"י כן יהיה בית המקדש קיום תמיד כענין היכל ה' המה וע"י כן **אל יעזבנו ואל יטשנו** והוא כי בתפלתו נרמוז גלות חרבן בית ראשון וחרבן בית שני אשר הראשון יתייחס לעזיבה ביד אויבינו

והתני לנטישה גדולה מעזיבה כי הראשון היה שבעים שנה והשני ארוך עד ישקיף וירא וירחם ה' משמים ואמר כי ע"י היותו עמנו אל יעזבנו בראשון ואל יטשנו בשני:
או יאמר ענין מאמרנו על אומרם ז"ל בגמרא שקרא ית' אותנו כפויי טובה על שלא אמרנו אתה תן באמרו אלינו מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים כי הלא כמו זר נחשב איך נאמר אתה תן והכל בידי שמים חץ מיראת שמים והבחירה חפשית אך חשבתי למשפט כי מה שאין הוא ית' עושה הוא לשנות הבחירה מרע לטוב או הפכו אך לעזור אח אשר הוא חסיד שלבבו שלם להמשיך צדקו יעשה כי רגלי חסידיו ישמור ואפי' בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לא כ"ש.
וזה יהיה מאמר שלמה בחכמתו הלא אמרתי יהי ה' אלהינו עמנו כו' איני שואל שינוי בחירה כ"א שאל יעזבנו מלשמור אותנו מן החטא כי בהיותו עמנו אנו נשמרים וע"י שאל יעזבנו מעט לא יטשנו הרבה אח"כ והוא סוף מאמרו באר היטב שאומר והיה לבבכם שלם עם ה' כו' כיום הזה שהוא כי אינו שינוי בחירה רק המשכת הכשרון כיום הזה להיות כך תמיד.

פסוק נח

וגם הטיה מה **להטות לבבנו אליו** במה שבין אדם לחבירו **ללכת בכל דרכיו** מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון כו' ולמה שבין אדם למקום אמר ולשמור כו' ושמא תאמר כי הקשתי לשאול שתהיה עמנו כאשר היית עם האבות והלא המה לא היו צריכים סעד לתומכם ואיך תשאל אסעד אתכם להטות לבבכם אליו הלא הוא **אשר צוה את אבותינו** שהוא בסיני והענין מאמרם ז"ל גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה וכתבנו למעלה טעם הראשונים בדבר כי יותר מגרה היצה"ר את האדם במצווה ממה שמגרה בבלתי מצווה ככתוב אצלנו בענין שמעי בן גרא שלא עצר כח להתאפק לבלתי צאת מן ירושלים בהיותו מצווה ובעונש מות ובזה יאמר מה ששאלתי **להטות לבבנו אליו** עם שהאבות לא הוצרכו לכך ואני שואל תהיה עמנו כאשר היית עמהם הלא הוא כי המה לא היו מצווים והיו עושים אך אנחנו מצווים והיצה"ר מגרה ביותר למצווים וז"א מה שאמרתי **להטות לבבנו אליו** כו' הלא הוא **אשר צוה את אבותינו** בסיני נמצא שאנו מצווים כי לא עליהם בלבד היה הצווי כי אם על כל זרעם עד סוף כל הדורות כנודע כי נפש כל בשר איש שם היה באופן כי **אשר צוה את אבותינו** היא צוואה לכלנו ושמא תאמרו איך יתקיים זה שיתמיד שלומינן ועונות לא יעדרו ממנו בכל דור לז"א ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' הוא מדת הרחמים גם יהיו קרובים אל שיתוף שתי המדות שהם ה' אלהינו וזהו קרובים אל ה' אלהינו ואיך יהיו לנו טובות הלא הוא

לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו שהוא שעם כל הטובה שתיטיב לנו בין הטובות ייסרנו אשמת כל יום ביומו ולא יתחברו אשמות רבית יחד כי לא נוכל לסובלן אחרי כן ובזה ידעו כל עמי הארץ כי ה' המטיב לנו הוא האלהים המייסרנו ביני וביני דבר יום ביומו וגם במה שלא יפלו ישראל בידם לעולם יכירו כי אין עוד מלבדו וכל אלהי העו"ג הבל המה גם בתפלתי הוא כי והיה לבבכם שלם עם ה' אלהינו שהוא בשתי המדות ההוות אתכם ללכת בחקיו כו' ואינו מן התימא יעזור הוא ית' לשיהיה לבבכם שלם ולא נקפיד על היות ייסורין כאמור עם היות שהבחירה בת חורין כי הלא הוא כיום הזה שאינו לשנות הבחירה כי אם להמשיכה תמיד כהיום הזה כענין אומרו יתברך היה לכם לומר תן אתה על פסוק מי יתן והיה כמדובר בסמוך:

פרק ט

פסוק ג

ויאמר ה' אליו שמעתי כו' **הקדשתי את הבית הזה אשר** בנית. כלו' אין צ"ל הבית העליון אשר איכותו הושפע בתחתון כי אם אף אשר בנית שהוא התחתון הקדשתי **לשום שמי שם עד** עול' אפי' אחר שיחרב אך לא בשווי א' כי אם **והיו עיני ולבי** שהוא עיני והשגחותי בבניינו **ולבי שם כל הימים** גם בחרבנו שתהיה מחשבתי תמיד הווה להיטיב לו אך אם שוב תשובון אתם ובניכם כו' זאת ההטבה ורחמנות אעשה לכם שאשלח אתכם בגלו' ואשפוך חמתי בבית עד שכל עובר עליו ישם וישרק שאם הייתי שופך החמה בכם הייתם מתים כלכם ואמ' והבית הזה יהיה עליון הוא מ"ש במקום אחר ובאו בה זרים וחיללוה כי כשבאו בה זרים נעש' חול שקדושתו עלתה למעלה וזה יאמ' והבית הזה יהיה עליון וע"י כן לא אחוש להחריבה עד שכל עובר ישום כו' או יאמר מאמרנו על פסוק חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו והוא כי אין קו אלא לבנות ובזה יאמר אל תתמהו איך השחית יתברך את בית מקדשו כי הלא מאז חשב להשחית חומת בת ציון נטה קו למעלה בשמים לבנותו ועד ממהר יחזקאל שפירש כל מדות הבית השלישי מטרם יחרב הראשון והוא בשמים כי לעתיד רוחני ירד מן השמים כנודע ועל ידי כן לא חש הוא יתברך על חרבנו של זה כי הלא על השתים כבודו מונח וזה יאמר אל תתמהו שאניח לשלוח יד במקדשי כי הלא הבית הזה יהיה עליון וע"י כן לא אחוש גם שפה יחרב עד שכל עובר ישום כי גדול כבודו עשוי ומוכן למעלה ואמרו העוברים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ולבית הזה מה פשע הארץ והבית שלקו ואמרו על אשר עזבו הוכפלו וגדלו אשמותם אשר עזבו כו' על אשר היטיב להם שהוציא את אבותם מארץ

מצרים ויחזיקו כו' וישתחוו כו' ויעבדום על כן אם חרון אפו היה שופך בהם הלא יכלו לגמרי על כן הביא ה' עליהם בעל הרחמים שהוא על הארץ והבית את כל הרעה הזאת לבלתי כלות אח עמו:

פרק י

פסוק א

ומלכת שבא כו'. אמר כי שמעה **את שמע שלמה** ולא היה ההלול את שלמה כי כל כך היתה חכמתו שלא תתייחס אליו כי אם לה' לבדו שחלק לו מחכמתו באופן שהשמועה היתה לשם ה' שהיה השמע להלל את שם ה' שכך חלק לו מחכמתו לא לשם שלמה ועל כן **ותבא לנסותו בחידות** לראות אם חכמתו היתה למעלה משכל בן אדם על כן במוצאה אז יותר ברכה את ה' ותאמר יהיה ה' אלהיך ברוך:

פרק יב

פסוק א

וילך רחבעם שכם כו'. אפשר כי לב הרבה מהעם היה אחרי ירבעם על כן באו שכם להמליך אותו כי שם חלקת בני שבטו ולהורות זה אמר ויהי כשמע ירבעם בן נבט עודנו במצרים חשבו שבשמעו יבא והוא לא כן עשה כי אם אדרבה וישב ירבעם במצרים ובראות כן וישלחו ויקראו לו ואז לבקש תואנה להמליכו מרחבעם שאלו להקל עולו ולא ערבו אל לבם לעשות עד בא ירבעם אתם על כן המתינו לשאל עד בואו ממצרים וילך אתם וידברו אל רחבעם לא נהגו בו אדר מלכות לאמר לו מלכנו אתה ואנו עבדיך אך הקל מעלינו כי אם כמדברים אל אחד העם וז"א אל רחבעם ולא נאמר אל המלך עם שכבר היה מולך עד בא ירבעם ממצרים וגם לא שלחו לו ע"י שליח כי לא בושו ממנו כי אם וידברו אל רחבעם הם בעצמם וגם לא דרך תחינה כי אם דבור כאשר ידבר המבקש תנאים בעסק עם חבירו אמרו לו לאמר שהוא לאמר להם הן או לאו בל ידחה אותם בדברים או בשתיקה.

פסוק ד

ותהי שאלתם אביך הקשה וכו' וראוי להעיר שנכנסו בא' ויצאו בשתים אמרו **הקשה את עולנו** ויצאו בעבודה ובעול וגם תחלה אמרו בעול קושי ואח"כ אמר קושי בעבודה וכבדות בעול. ועוד אומרו וילכו העם שהוא מיותר. ועוד אומרו ויועץ המלך רחבעם למה לא קראו מלך כי אם בזה. ועוד אומרו אשר היו עומדים כו' בהיותו חי כי מי לא ידע כי

בהיותו חי היה. ועוד אומרו וידברו אליו לאמר כי הלאמר הזה מיותר ובלתי מובן כי אינו לאמר לזולת. ועוד כי גזרת אם היום תהיה עבד לעם הזה היא והיו לך לעבדים כל הימים כל מה שבנתים הוא מיותר. ועוד אומרו ועבדתם שאם הוא שלא בלבד הוראת עבדות כי אם עבודה ממש לא יעלה על לב. ועוד שאם כן היה לו לקצר ולומר אם היום תעבוד. ועוד שאחר אומר ועבדתם אומר ועניתם ודברת אליהם כו' שמורה שאין הענין עבודה רק עניית דברים טובים ואם תנא היום תהיה עבד והדר מפרש מה הוא העבדות שהוא ועניתם כו' הלא אין זה משמעות הוי"ו וגם אומרו ועבדתם מורה ששולל פי' זה. ועוד אומרו ויעזוב את עצת כו' היה ראוי לאומרו אחר אומרו ויועץ את הילדים ואח"כ יאמר שעזב עצת הזקנים בעד עצת הילדים וגם אומר אשר יעצוהו הוא מיותר וכן אמרו אשר העומדים לפניו. ועוד למה משנה נוסח דברי העם בדברו את הילדים וכן הם בהשיבם אליו מעתיקים לשון העם וגם משנים מאשר אמר הוא להם וגם יש כמה ייתורי לשון בדבריהם וגם אומרו לאמר זה פעמים וגם אומרו אבי יסר כו' זה דרוש ללא שאלו:

אך הנה שני דברים היו א' עבודת המלך כענין שרי הנצבים המכלכלים את המלך וכיוצא בעבודות אשר למלכים מאת העם שנית עול מסים וכיוצא והנה העובדים את המלך ובלתי עושים לביתם לא יוכלו לסבול עול מסים כי מאין יבא להם ואין עושים לביתם והנה שתיהן היו לשלשה באופן שהאחד מקשה את השני מלסובלו וזה מאמרם **אביך הקשה את עולנו** כלומר שבעבודה הקשה היה מקשה עם העול מלסובלו נמצאו שתיהן נזכרים כאחת ועל שתיהן סיימו ואמרו ועתה הקל מעבוד' אביך הקשה שהיה מקשה את העול וגם בהקלך העבודה שלא יהיה עלינו כ"כ קשה גם אחר הקל העבודה לא נרצה כי אם שגם תקל העול וע"י כן ונעבדך שאם לא כן גם עבודה לא נעבד אפילו לא תהיה עבודה קשה ובכלל מאמרם הקילו בכבודו ובכבוד אביו שלא אמרו המלך אביך כי אם אביך בלבד וגם לא אמרו לו אדוננו או מלכנו הקל מעלינו כי אם ואתה עתה וכן באומרו ונעבדך הוא כאומרו ואם לאו לא נעבדך ובהיותו נדון בקרבו מה ישיב להם שלחם שלשת ימים ואחד ישובו ואמר וילכו העם שלא נהגו עמו אדר מלכות מלהניח אתו אנשים רבים ונכבדים להיות קרובים אליו לפי כבודו כי אם מיד וילכו העם כלו ויועץ עם הזקנים ועד כה לא קראו מלך כי אם רחבעם אך הוא כי בזה עשה כטכסיסי מלך להתייעץ עם הזקנים ואמר שהיו אותם אשר היו עומדים את פני שלמה אביו בהיותו חי טרם יכתב עליו ויעש הרע בעיני ה' שהוא תואר שהעושה כן אינו נקרא חי ואותם הזקנים יתכן שבעשותו הדבר ההוא לא היו עומדים לפניו כי רע בעיניהם הדבר ושאל לאמר לו מה אתם נועצים כו'

פסוק ז

אז וידברו אליו דברים שמהם יבין מה יאות לאמר להם וזהו **וידברו אליו לאמר** והיו הדברים **אם היום תהיה עבד לעם הזה** אין צ"ל עבדות דברים כי אפילו ועבדתם שהוא בפועל כ"ש כי ואם היית עונה אותם דברים טובים בלבד **היו לך עבדים כל הימים** וכך היה לך לעשות ומזה תדע מה שתשיב ואמר כי בין להיותה עצת הזקנים בין מצד העצה בעצמה היה לו לקבלה ולא כן עשה כי אם ויעזוב עצת הזקנים שהוא הבחינה הראשונה בין אשר יעצוהו מצד עצמה שהיא השני' עזבה טרם ישמע הפכה ומה ששב להועץ עם הילדים לא היה אם יודה להם אם לאו כי אם שבהנחת המיאון איזה יהיה נוסח התשובה וז"א מה אתם נועצים ונשיב דבר ולא אמר איך אתם נועצים להשיב כאשר שאל לראשונים שהוא הן או לאו אך עתה תקע עצמו על לאו אלא ששאל מה יהיה נוסח ונשיב להם ועל כן לא אמר להשיב ולהיות דעתו כך הראה להם פנים להרחיק מהם עצת הזקנים והוא כאמור שם שאמרו לו הקל מן העול אשר נתן אביך שהוא שלא דברו דרך בקשה ותחנה כי אם כמצווים וגוזרים וגם לא אמר אדונינו המלך הקל מן העול אשר נתן המלך אביך עלינו כי אם בלי תואר מלכות לא לו ולא לאביו ועשה כן למען יתחמץ לבבם עליהם לייעץ רעה וכן עשו כי ויאמרו לאמר להם כה תאמר לעם הזה כו' והענין בשום לב אל אומרו כה זה פעמים ובאחד לשון אמירה ובא' לשון דבור וגם אל כפל אומרו קטני עבה כו' וגם או' אחרי כן אבי ייסר כו' בהיותו שמהראשון יובן השני כי הכל א' הוא אך הוא כי אמרו אם רצונך לדבר דרך לשין חיבה או לשין קושי והכל ענין אחד אם לשון חיבה שהוא לשון אמר כה תאמר לעם הזה שהוא אביך הכביד את עולינו שהוא כי נסו בעול אביך ואין יכולים לסובלו ואם תרצה לאמור בלשון קושי וז"א כה תדבר כנודע כי לשון אמירה הוא לשון חיבה ולשון דבור הוא לשון קושי ואמר מה שאמרתי כה תאמר שהוא לשון חיבה הוא לומר דרך כבוד ונסתר קטני עבה ממתני אבי והם יבינו פשר דבר והוא בלשון כבוד ואשר אמרתי כה תדבר שהוא לשון קושי הוא אמור להם בפירוש אביך העמיס עליכם עול כבד כו' ואם לא תקבלו אבי ייסר אתכם בשוטים ואני איסר אתכם בעקרבים ובבואם באו לקבל התשובה הביאו את ירבעם לפניהם כלומר אם תחפוץ ואם לאו הנה מלכנו אתנו וזה נרמז באו' ויבא בוי"ו במקום אלף לרמז אל שבט מלכות שהוא ירבעם וזהו ויבא ירבעם ולא נכלל אתם לומר ויבאו ירבעם וכל העם על כי הרמז הוא עליו לבדו כמדובר:

פסוק יג

ויען המלך כו'. הנה כל פסוק זה הוא מיותר ובפסוק שאחריו הראוי יאמר בעצת הילדים ולא כעצת בכ"ף הדמיון ומה גם כי הכל מיותר ויאמר מה שהשיב ואנחנו נדע כי הוא עצת הילדים. אך הנה כתבנו כי שלש חלוקות הנה אחת עצת הזקנים להורות לשאלתם ועוד שתים בעצת הילדים א' בלשון אמירה הוא לשון חיבה לומר קטני עבה ממתני אבי הוא לומר אני צריך יותר כח להתקיים ממנו כי הוא בחכמתו כל העולם היו שולחים לו הון רב והשנית בלשון דבור וקושי לומר אבי העמיס כו' אבי יוסר כו' אמר כי מי יתן והיה תופס לשון ראשון של הילדים הלא היה לשון קושי כי אם **ויען המלך את העם קשה** שהוא לשון קושי של הילדים והם שתים רעות א' שמעצות הילדים תפס הלשון קשה ועוד שעצת הזקנים עזב אותו לגמרו שאחר דברו לשון הקושי היה יכול לחזור ולומר הנה הקושי הזה הוא הראוי לעשות אך עכ"ז לא אשיב פניכם ואקל מעליכם וזהו **ויען המלך את העם קשה ויעזוב** כו' ופי' מה שאמרתי ויען המלך קשה הוא כי וידבר אליהם כעצת הילדים שתפס הלשון דבור שהוא כעצת ולא עצת הילדים כי עיקרם היה מה שהתחילו בלשון אמירה והוא אפילו לא הזכיר רק לשונם האחרון של קושי ועל מה שאמרתי **ויעזוב את עצת הזקנים** הוא כי ולא שמע **המלך את העם** כי אפילו בהתחלות קשות שהתחיל היה יכול לסיי' בנחמה ולומר עכ"ז לא אשיב פניכם ריקם היום להקל מעולכם כאמור. עוד אפשר כיון באומרו כעצת הילדים שאינו חוזר בייחוד אל אשר יעצוהו הילדים שגדלו אתו כי אם שדבר אליהם שלא בדעת כי אם כעצת הילדים דעלמ' שאינם רואים את הנולד. ועוד אפשר בייתור הלשון כי פסוק ראשון היה מספיק **ויען המלך את העם קשה** כו' אך הפסוק השני הוא נמשך עם השלישי ושיעורו מה שוידבר אליהם כעצת הילדים לאמר כו' ולא שמע המלך אל העם אל תתמה על פתיותו כי הנה היתה סבה מעם ה' כו':

פסוק טז

וירא כל ישראל כו' רז"ל פירשו **מה לנו חלק בדוד** זה מלכות שמים **ולא נחלה בבן ישי** זה מלכות בית דוד איש לאהליו ישראל זה בית המקדש אל תקרי לאוהליך אלא לאלהיך א"ר סימון בן מנסיא אין ישראל רואים סימן גאולה עד שיחזרו ויבקשו שלשתן הה"ד אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם זה מלכות שמים ואת דוד מלכם זה מלכות דוד ופחדו אל ה' ואל טובו זה בית המקדש ע"כ. ולכאורה פירושם בלתי מתיישב על הלשון ואפשר כוונו לומר שאין **לנו חלק בדוד** הוא אותו חלק אלוה שהיא שכינה אשר הוא שורה בדוד מה לנו ממנה חלילה ואותה הנחלה שהנחיל לו הקב"ה שהוא מלכותו

וזרעו ג"כ לאלהיך ישראל ולא לאהל דוד הוא בהמ"ק ועל מה שנאמר דרך דיוק לאוהליך כלומר ולא לאוהל דוד על כן אמרו על תקרי שכוונו שדי להם אלהיהם יתב' בכל מקים שהוא ואין להם חפץ בבית המקדש שבנה דוד ונסתייעו לפרש כך מפסוק אחר ישובו שיורה מכללם כי שלש אלה מאסו והוא כי פירשו אל ה' ואל טובו לומר לא כאשר עד כה שלא פחדו רק מה' לבדו כי אם אל ה' ואל טובו הוא ב"ה כד"א ההר הטוב הזה הוא בית המקדש וע"ד הפשט יאמר מה לנו עתה חלק בדוד כמו שהיה בתחלה כשאמרנו כי עשר ידות לו במלך כי עתה כבר נתנו העשרת שבטים לזולתו כי לא נעלם ענין אחיה השלוני שעל כן שלחו אחריו מצרימה כאמור למעלה וישלחו ויקראו לו כו' ואין צ"ל עתה כי אם אפי' לעתיד שנאמר לירבעם ואענה את זרע דוד אך לא כל הימים שהוא משיח בן דוד לעתיד גם זה אין לנו חפץ וזהו **ולא נחלה בבן ישי** הוא כד"א ונחל ה' את יהודה חלקו ובחר עוד בירושלם הוא דוד שעל ידו בחר בירושלם כאו' לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל ואבחר בדוד שפירשו ז"ל שע"י מה שבחרתי בו בחרתי בירושלם על כן לאהליך ישראל ולא אחרי רחבעם ולא יבצר כי גם שדוד היה בג"ע מכאן היו בושים ממנו ועל כן עשו כמדברים עמו מפה ואו' לו **ראה ביתך דוד** והוא רחבעם כי כל זרעו נקרא בית דוד כי הוא סבת הדבר כי לא ידע להתנהג עם העם ואז **וילך ישראל לאהליו** ויניחו את המלך זולתי היושבים בערי יהודה אפי' אשר מעשרת השבטים המתגוררים בערי יהודה מלך עליהם בכלל שבט יהודה וזהו ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך וכו':

פסוק כ

ויהי כשמע כל ישראל וכו'. ראוי לשים לב כי למעלה נאמר ששלחו אחריו מצרימה וילך אתם לדבר אל רחבעם שנאמר וישלחו ויקראו לו ויבא ירבעם וכל קהל ישראל וידברו אל רחבעם נראה כי לא שב מעצמו כי אם ששלחו אחריו וגם שלא המליכוהו מיד כשבא כי אם שהלך אתם בשליחותם לדבר אל המלך ושב אחרי כן ביום השלישי לקבל תשובת המלך ולא הומלך המלך עדיין וכה יאמר כי בשמוע כל ישראל שבא מיד **וישלחו ויקראו אותו אל העדה וימליכו אותו**. ועוד כי מפסוק זה נראה ששב מעצמו ולמעלה הוא אומר וישב ירבעם במצרים וישלחו ויקראו לו:

אמנם הוא בשום לב כי למעלה נאמר קהל ישראל ופה נאמר כל ישראל ואומרה כי קהל ה' הוא אותם שהם ראשים על כל העם אשר הם הנקהלים לכל דבר כללי וכשאומר כל ישראל הם כל הכללות כמשמעו ומלבד הכרח הענין והמשמעות גם הוא מוכרח מצד אחר כי לא יתכן הלכו כל ישראל לדבר עם המלך ולשוב ג"כ כולם ביום השלישי אך הם כל כללות הנקהלים בעד כל ישראל ועליהם נאמר וישלחו ויקראו ויבאו ירבעם וכל

קהל ישראל וידברו אל רחבעם ואותם ראשי העם הן הם אשר שלחו אחרי ירבעם יבא ממצרים והביאוהו אתם לדבר אל המלך אך כל כללות ישראל לא ידעו ששלחו אחריו כי אם ראו ששב ולא נודע לכל הכללות כי אם אחר עבור כל שלשת הימי' של השאלה והתשובה של רחבעם ואחר הפרדם קהל ישראל מעליו וכשמוע אח"כ כל כללות ישראל המליכוהו וז"א **ויהי כשמוע כל ישראל כי שב ירבעם וישלחו** וכו' וימליכו אותו וכו':

פרק יג

פסוק ד

ויהי כשמע המלך כו'. הנה כל מאמרו של נביא היה דברי ה' זולתי קריאת מזבח מזבח שהיו דברי עצמו שקרא את המזבח ודבר אליו כה אמר ה' וכו' ואמר שלא המתין עד אומרו דברי נבואתו כי אם שמאז קרא מזבח מזבח שהיו דברי הנבי' מעצמו שלח ידו אליו ומיד ותיבש ידו והנביא השלים כל דברי נבואתו עד תומם ויד המלך יבשה עד גמר ויקרע המזבח ונשפך הדשן ויען המלך ויאמר אל איש האלהים חל נא כו' והמה דברים כפולים ומיותרים אך אמר אפשר כי ה' אשר שורה על הנביא בצלם אלהים אשר על פניו ולא מש מאתו ומה גם שהיה במזבח אשר יקטירון לעו"ג אשר דרך השכינה ליפרד משם כמעשהו עם אסתר בבית הצלמים שנסתלקה ממנה שכינה על כן אמר ירבעם בלבו אם ה' לא סר מלפני הנביא גם שהוא במקום אשר בו יקטירון לעו"ג אם כן בדבור קל יעננו אל ואם נסתלקה ממנו תצטרך תפלה על כן אחר חל נא את פני ה' אלהיך אשר פניו אתך סלה כי הוא אלהיך תמיד ואינו סר ממך ואם נסתלקה פה ממך התפלל בעדי אליו יתברך ותשב ידי אלי והעיד הכתוב כי חל איש האלהים אל פני ה' כי היה פני ה' במקום ובלי תפלה רק במה שחל פניו הספיק ותהי כבראשונה ממש והנה ארז"ל מאי כבראשונה כאשר בראשונה היה מקטיר לעו"ג ביד ההיא כן עשה גם עתה אחרי ראותו נפלאות אלהים חיים והאמת כי הלא יפלא הפלא ופלא מה אמולה לבתו ומה עז מארי יצר סמוך אשר לאיש ההוא כי הלא היתה נפש אחרת תחת נפשו היה עושה מיד כאלעזר בן דורדייא לכלות הריסת המזבח ולמרר בבכי עד כי תבא נפשו בתשובה לפני ה' אלהיה אמת ומלך עולם והן לו היה אחד הריקים החרשתי אך חכם גדול כמוהו איך נסרחה חכמתו אך שתים הנה אשר הסבו את לבו אחורנית א' השררה כי איככה יוכל וראה באבדן מלכותו אם יראו עם ה' את רחבעם יושב בעזרת בית המקדש והוא עומד ולא אמרו כי רחבעם לבדו הוא המלך וילכו אחריו כל איש ישראל שנית כי מי

שנשתרש בחטא כבר משועבד כעבד ליצרו הרע וקשה מאד לכובשו ומה גם המחטי' את הרבי' שאין מספיקין בידו לשוב בתשוב':

פסוק ז

וידבר המלך כו'. הנה אין ספק כי רבים אשר שם נמצאו ושם היו אנשים גדולים היושבים ראשונה במלכות רואי פני המלך וראו את חרפת המלך וחרפת אלהיו ומזבחו ויבושת ידו ובזיונו באמור אל הנביא חל נא את פני ה' אלהיך ואומרו בפיו כי ה' אלהים אמת המרפא שבר יד לא אלהי ירבעם הוא כי אם אלהי הנביא ההוא ושהאלהים אשר בחר לו ירבעם לא הועיל לו וה' אלהי הנבי' הוא אשר רפאו וראו ראו קריעת המזבח ושפך הדשן כי הלא דברים אלו מרים ומארירים ומכסים כלמה פני ירבעם וכדאי בזיון וקצף נגד שריו וגדוליו כי עתה יאמרו אוי לנו כי הנחילנו שקר העוכר הזה שקר ואין בו מועיל כי אין ספק כי המר לו מאד על כן התנכל לאמר אל הנביא כבדני נא נגד זקני עמי ובא **אתי הביתה וסעדה** כי בזה לא יהיה בזוי בעיניהם על אשר ראו כי עתה יאמרו כי לא נבזה נמאס הוא בעיני הנביא כי אם אנוש כערכו ומה גם כי המלך ילך לפנים והוא אחריו ויראה כי עם כל המאורע גדול הוא גם בעיני הנביא וז"א **בואה אתי הביתה** כי אני העיקר ואתה אתי שהוא אחרי ועל זה **אתנה לך מתת** על הכבוד.

פסוק ח

על כן השיב לו **אם תתן לי** כו' **לא אבא עמך** שתתכבד שאבא עמך אחריך זה הוא על אשר אמרת בואה אתי ועל אשר אמרת וסעדה אני אומר ולא אוכל כו' ולא תחשוב ששני הדברים שוים כי דע לך כי מה שצוה לי המלאך בדבר ה' אינו כי אם לא תאכל לחם ולא תשתה מים והשיבה בדרך אשר הלכתי אלא שמכל שכן אני דן ההליכה אתך אל ביתך ואכול בלחמך כי הלא עיקר העון והטומאה שבמקום הזה ועל זה באתי ואם אפילו אכול לחם בכל מקום מהעיר נאסר עלי מפני הטומאה שחטאת והחטיאת ואפילו לשוב בדרך אשר באתי אל העיר לא אשוב בה בל והיה דרך העיר הזאת מצוייר נגד עיני וזוכרו כי היא דרך אל מקום טמא וקל וחומר אל התחבר עמך ולכת אתך ואכול בביתך אחר שאבי אבות כל טומאת העיר אתה הוא באופן כי גדולה היתה לו חרפת תשובת הנביא אליו מהקודם וכאשר דבר כן עשה כי מיד וילך בדרך אחר כו' והן אמת כי הדברים אשר עשה הרגישו כל הרואים גלוי לכל הרואים חרפת ירבעם וחרפת נכריה עבודתו אך תשובתו הרמתה אשר השיב ודבר אל המלך עם היות כי עוקצו כמחט בבשר החי והמר לו מאד לא הורגש בעצם לכל השומעים כי אם למבינים וטועמים עד היכן יד כל דבר מגעת והנה כל בני הנביא הזקן שם נמצאו ושם היו אך אחד מהם לא ירד אל תוכן

הדברים המרים ולא טעם עקיצתם כי אם מהמעשה אשר עשה בפועל אשר הורגש והיו פלא לעיני כל ההמון אך כל יתר אחיו הבינו גם בדברים כי המה ירדו חדרי בטן על כן האחד בא ויספר המעשה אשר נעשה בפועל בלבד וזהו ונביא כו' ויבא בנו ויספר לו את כל המעשה אך לא אשר דבר אך את הדברים אשר דבר אל המלך לא סיפר הבן הנזכר כי אם יתר אחיו באו ויספרום לאביהם:

פסוק טו

ויאמר אליו לך אתי הביתה וכו'. הנה ראוי לשים לב מה עלה על לב הנבי' הזקן הלז להמית את איש האלהים קדוש ההוא על לא חמס עשה להעבירו על דבר ה' באשר שקר כיזב באמור אליו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי כו' והאכילו לחם כזבים וחייב את נפשו למלכו של עולם וגם האיש הלז איש האלהים למה האמין לו ולא ראה כי אם בדברי הזקן ההוא איזה הדרך הלך רוח ה' מאת איש האלהים לדבר אתו ולעצמו היה לו לדבר שילך אל בית הנביא הזקן באופן שלא היה לו להאמינו וגם על המלך הקדוש ראוי לשים לב איך העניש את איש אלהים הלזה ולא העניש את אשר החטיאו במהתלותיו והכריחו לחטא בחשבו שכנים דבריו וגם נשים לב אל כפל אומרו לא אוכל לשוב אתך ולבא אתך. ועוד כי בדבר ה' לא נזכרה אזהרה לשוב אתו ולבא אתו כי אם על אכול ושתה בלבד. ועוד אומרו כחש לו שהל"ל היתל בו ולא כחש. ועוד אומרו ויחבוש לו החמור כו' שהלשון בלתי מובן. ועוד מאין ולאין היה דבר ה' אמת אל נביא השקר וידוע מאמרם ז"ל שהיה בזכות הלגימא אך איננו שוה אחר שהוא לחם כזבים:

פסוק כה

והנה לדעת האומרים מרז"ל כי הנביא הזקן הוא מיכה אם דעת בעל מאמר זה הוא כדעת האומרים מרז"ל פ' חלק כי מיכה הוא שבע בן בכרי הוא נבט אבי ירבעם יהיה כי על מה שסופר לו שעשה לבנו כיוון להעבירו להענישו בלחם אשר הוא אוכל בביתו כאשר היה ואם דעת האומר שהוא מיכה אינו סובר שהוא נבט כפשט הפסוקים יתכן כי לטובה כיוון כי הלא ארז"ל למה לא נמנה מיכה עם אשר אין להם חלק לעולם הבא מפני שהיתה פתו מצויה לעוברים ושבים הנה כי עם שהיה עובד עו"ג היתה לו מצוה זו לשם שמים רצויה לפניו יתברך ועל כן לא יפלא אם להאכילו להמשיך מצותו לא חש לשקר כאשר לא היה חש על העו"ג והיה עושה מצוה זו ויצדק בזה מאמר ר' יוחנן האומר גדולה לגימא שבזכות מה שהאכילו זכה לנבואת אמת מאת ה' מצורף לזה כי יתכן שלא חשב שיענש איש האלהים כי הן אמת שנצטווה שלא לאכול לחם ולא לשתות מים בשליחות ההיא אך הוא בלכתו ועודנו בעיר ההיא ואחר שכבר שב והחזיק בדרך

לשוב אל ארצו הרי הוא כאלו גמר שליחותו ההוא ועתה שחוזר לדבר אחר שהוא לזכות את הזקן בהכנסת אורחים ענין אחר הוא וחשב הזקן שענין אחר הוא ולא יענש על ככה נמצא כי לדעתו אין רעתו כי אם שהיתל בו לאמר שמלאך אמר לו בדבר ה' וזה יהיה כי נראה לו כי כאשר מותר לשנות מפני השלום כך מותר לשנות מפני גמילות חסדים ועל כן זכה להנבא אמת בשם ה' ולשם שמים כיון וזה מאמרו לך אתי הביתה כו' לומר כבר נגמר שליחותך ועתה הליכה חדשה היא לדבר אחר וזהו לך אתי הביתה ועל ידי כן לא תאסר אכילתך ואכול כו' ואומרו הביתה בשני ההין והיה די יאמר ביתה שהוא כאומר לבית כי ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בראשה אך כיוון פנימ' חדר בחדר ע"ד אומרם ז"ל לשאולה באמבטי התחתונה שבשאול על היות למ"ד בראשה וה"א בסופה והענין להאכילו בהחבא פן ירגיש המלך ויכעוס באומר בביתי לא רצה לאכול ובבית עובד עו"ג כמוהו הוא אוכל על כן אמר הביתה שהוא בהחבא.

והנה איש האלהי השיב כהוגן ואמר אשר אמרת לך אתי הביתה לא אוכל לשוב וכן אשר אמרת הביתה לא אוכל לבא שהוא להכניס וכן לא אוכל לחם כו' והטעם לענין אוכל הוא כי דבר אלי בדבר ה' שהוא דבר מלאך מפי ה' לא תאכל לחם ולא תשתה שם מים ואשר אמרתי לא אוכל לשוב ולא אוכל לבא הוא כי גם זה צויתי כי נאמר לי לא תשוב בדרך אשר הלכת בה ואם אשובה עמך נמצאתי שב בדרך אשר הלכתי בה ומכל שכן לבא תוך ביתך כי אם אפי' בדרך שהוא חוץ לעיר אשר טומאת העו"ג בה נאסר עלי מה גם עתה ליכנס בקרב בית יושביה.

אז אמר לו גם אני נביא כו' והנה לכאורה אפשר שהשיב לו אל אחשבנו לנביא שקר או עעו"ג כ"א גם אני נביא כמוך ואם נאסר עליך לאכול לא על בית איש כמוני עוד יתכן שאמר לו אלו נבואתך מפי ה' אליך ונבואתו ע"י מלאך היה אפשר לך לדחות דברי מפני דבריך אך שנינו שוים כי הלא אמרת שנבואתך ע"י מלאך שאמרת לי כי דבר אלי בדבר ה' שהוא דבר מלאך בדבר ה' והוא כאשר אמר אל המלך צוה אותי בדבר ה' שהוא צוה אותו בדבר המלאך והנה גם אני נביא כמוך במדרגה זו ומלאך דבר אלי בדבר ה' ואם כן כאשר תאמין בדבר המלאך הדובר בך האמן במלאך הדובר בי ומה גם עתה כי אינו חולק על נבואתך כי הנאמר לך הוא שמעצמך לא תשוב בדרך אך לא אם זולתך ישיבך ועוד כי לא נאסר עליך רק לשוב לארצך בדרך אשר באת לעיר הזאת אך לא שבחזרה לביתך שלא תשוב בדרך זו אל ביתי ועוד שלישית שלא נאסר לך לאכול רק בשליחות הליכתך ליאמר נבואתך אל המלאך אך עתה אינך הולך לאותו שליחות כי כבר נגמר כי דבר אחר הוא שהוא לאכול לחוץ וזהו ויאכל לחם וישת מים.

והנה האמין אותו על הטעמים הנאמרים לא כמו זר נחשב באומרו כן לא היה בן מות כי חשב כי לא ידבר כזב ואין בפיו לשון תרמית ומה לו לשקר ולהחריד את כל החרדה הזאת לבא מביתו עד שם רק לקיים עמו מצות ג"ח וגם הוא עושה מצוה כי יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עמו ולמה יענש איש האלהים על כן אמר הכתוב אלו היה איש האלהים מאמין כל לבו ולא היה נכנס לא היה הוא ית' ספק בלבו ממיתו אך הנה כחש לו שאיש האלהים הכחישו ואמר לו ששקר ענה כי לא נביא הוא כמוהו וזהו כחש לו ועכ"ז שב להיות נדון אולי לגמול חסד כיון ושלשת הטענות טובות הנה שעל כיוצא בזה אולי לא נאסר וזכות תחשב לו גם הוא ועל הספק וישב אתו ויאכל כו' על כן נאשם ויהי הם יושבים על השולחן בזכות הלגימא הוא הג"ח בלחם אשר הוא אוכל כי לשם שמים נתכוון שרתה אליו נבואה נוסף טעם זה נרמז באומרו אשר השיבו וגם באומרו ויקרא אל איש האלהים כי הלא עמו היה יושב ומה צורך קריאה אך הוא כי האלהים עשה בל יאמר ירבעם כי על אשר עשה לו איש האלהים בא האליל אשר אליו היה זובח ויפגע בו וימיתהו על כן בא הוא ית' ויעש כי נביאו של ירבעם העובד את הבלו כמוהו הוא יגיד כי אדרבה על אשר השיבו והאכילו ומרה את פי ה' המיתו ה' וזהו אומרו אשר השיבו ועל כן ויקרא בקול גדול להשמיע לכל ואמר כה אמר ה' יען כי מרית פי ה' כו' וז"א ויקרא אל איש האלהי' כו' שקריאה היא הרמת קול כנודע ומעגמת נפשו על אשר גרם לו הרעה הזאת נכנע לפניו ויחבש לו הוא עצמו את החמור וזהו ויהי כו' ויחבש לו החמור לנביא מי היה החובש הלא הוא אשר השיבו לרמוז לו אע"פ שהנבאתי אתה הוא הנביא בעצם ואני משרתך ועל כן לא נקרא נביא בזה הפסוק כי אם האיש האלהים ולאח"כ לא כן כי אם אשר השיבו סתם בלי תואר נביא ועל פי דרכו הודיע כי אחרי שמעו הנבואה הזאת פסק מלאכול וזהו ויהי אחרי אכלו לחם ואחרי שתותו כי הוא הלחם אשר אמר למעלה ויאכל לחם בביתו וישת מים כי מיד ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו כו' יען כי מרית כו' ותאכל לחם ותשת מים כו'.

גם אפשר כיון באומר ויהי אחרי אכלו ואחרי שתותו ויחבוש כו' שלא הפסיק בין אכילה ושתייה לחבישת החמור ללכת כי לא בירך על המזון כמי שאוכל דבר אסור שאינו מברך אלא מנאץ והיה מיתתו ע"י אריה אפשר כי לבל יאמר ירבעם כי העגל אשר אליו היה זובח ומקטיר על המזבח שאיש האלהים התנבא נגדו הוא המיתו שהוא מכח פני שור עליון שהיה ממשיך דרך טומאותיו כי אדרבה לא המיתו כי אם האריה הנגדיי אל השור. עוד יתכן במה שעשה יתברך שהממית אותו הוא יהיה השומר אותו והוא כי הנה באכילה אשר אכל ושתה היה טוב ורע טוב כי על ידו זכה האחר למצות ג"ח עד

גדר שע"י הלגימא ההיא זה זכה להיות נביא אמת וא"כ מכ"ש שיגדל זכות איש האלהים יותר מזה כי הלא יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני עושה העני עם ב"ה הנה שזכות עשה איש האלהים באשר אכל ושתה ומצד אחר חייב את ראשו למלכו של עולם והוא יתברך אינו מנכה זה בזה כי אם את הרע וגם את הטוב נקבל מאת האלהים אפי' שניהם בדבר אחד והנה יראה כי מלאך החסד הוא פני אריה ועל ידי גמילות חסד זה באכילה ושתיה ההיא נתחייב מיתה וזכה ע"כ להורות זה היתה מיתתו ע"י מלאך החסד בלי צער כלל וגם הוא הוה שאמרו וזהו שלא עשה האריה בו שום פגם כדרכו שדורס ואוכל.

פסוק כו

וזה מאמר הזקן ויתנהו ה' **לאריה וישברהו וימיתהו** לומר שבמדת רחמים היה שנתנו ה' לאריה שהוא בפת"ח הלמ"ד כאו' להאריה הידוע הוא אל המלאך פני אריה וע"כ לא דרס ולא אכל ממנו כ"א וישברהו שהכניעו והתיש כחי וימיתהו בלבד ויתכן כי הוא היה המלאך אשר צוהו לבלתי אכול ושתה שם כמאמרו למלך כי כן צוה אותי בדבר ה' שהוא צווי המלאך בשמו ית' הוא מיכאל הנקרא אריה שמצד החסד ובכן יתכן מה שאמר איש האלהים למלך כי כן צוה אותי בדבר האלהים ולא פי' מי אשר צוה אך אחשבה שהטמין ברמז שהוא מיכאל שעול' כמספר תיבת צוה ואשר אמרנו שהורה ענין זה מה שלא עשה בו האריה חבורה עם היות דרכו לדרוס ואכול הוא מה שאח"כ ביאר הנביא הזקן לבניו לא אכל האריה את הנבלה ולא שבר את החמור שהיא השגחת חסד שלא עש' בו פגם מהטעם הנזכר וגם לא שבר את החמור למען ינשא משם עליו ואשר קרא את גופו נבלה עם היותו צדיק ונביא הוא כענין מאמרם ז"ל על פסוק נתנו אח נבלת עבדיך שארז"ל אם היו רשעים למה קורא אותם עבדי ה' אלא כיון שקבלו עונשם קראם עבדיך והלא יקשה מי הגיד להם שעל רשעי' ידבר אולי הם צדיקים שניתן להם רשות לפגוע בהם על שלא מיחו בעושי רשעה אך הוא על כי שינה כי את החסידים קרא בשר ואת עבדי ה' נבל' ע"כ אמר אין זה כי אם על שבחטא מתו כי רשעים היו ועל דרך זה על כי בעונו מת קראו נבלה אך על צדקתו האריה בעצמו היה משערו כמדובר:

פסוק כז

וידבר אל בניו לאמר כו'. הנה אומרו לאמר הוא בלתי צודק כי אינו לאמר לזולת אך הנה אין ספק כי בניו מיאנו להניח את אביהם ללכת באומרם פן יפגענו האריה ההוא וימיתנו או בטבע כי האריה ממית את המתקרב אליו או בהשגחה כי כאשר המית האריה את האוכל כן ימית את המאכיל על כן לא ירצו בניו לחבוש את החמור לאביו כ"א אדרבה יעכבו בידו שלא ילך שמה כי שם יהיה לו למזכיר עון להתפש על כן הוצרך אביהם

לדבר להם תחלה ענין שאחרי כן ישמעו ממנו להכין הליכתו והוא לדבר להם כי לא בטבע היה הדבר ההוא ואשר האריה שהמיתו הוא שאמרו אין זה כי אם שכאשר ע"י הגמילות חסד שעשיתי עמו זכיתי להנבא אמת בשם ה' כך הוא אשר על ידי זכיתי האריה שהוא מצד החסד על הזכות ההוא משמרו וא"כ איפה ודאי הוא של מי שעל ידי זכה שישמרנו שלא ימית אותו כי אדרב' מצוה גוררת מצוה כי כאשר זכיתי לעשות עמו חסד האכילה אזכה לעשות עמו חסד הקבורה וא"כ לא אמות כי אחוה כי קבור אקברנו ושלום יהיה לי והוא במה שכתבנו שעלה בדעתו כי מצוה היה עושה משלשת הטענות שרמז לו באומר השיבהו אתך כו' כי אפי' מה ששקר כיזב באומרו גם אני כמוך חשב כי מותר לשנות לעשות מצוה וע"פ הדברים כאלה ירצו בניו לחבוש את החמור לאביהם ולהניחו ללכת וז"א **וידבר אל בניו לאמר** כי הקדים ודבר להם דברים כדי לאמר אח"כ **חבשו לי את החמור** שאלך ויחבושו ע"י כן ולא מיאנו ואמר שקברו בקברו אשר כרה לעצמו למען שים עצמותיו גם המה עם עצמותיו כאשר צוה לבניו ויספדו לו הוי אחי כלו' שאם היה מת בכבודו בעירו היו סופדים ואומרים הוי אחי והוי הודו אך עתה שפנה הודו כי מת בעונו פנה הודו וכבודו ולא נספד כי אם הוי אחי על האהבה שהיתה לו כאחוה:

פסוק לג

אחר הדבר הזה שראה ירבעם את כל הנוראות האלה בין מיבושת ידו בין משפך הדשן וקריעת המזבח ומיתת איש האלהים על שאכל לחם במקום הטמא ההוא אשר טימאו ירבעם עם כ"ז **לא שב ירבעם** מן דרכו הרעה אך מה ששב הוא מלהיות כהן משרת מקטיר בבמה כאשר הוה בבא איש האלהים שם פן יקרנו כאשר קרא איש האלהים על מזבח שאת כהני הבמות ישרוף במזבח ויירא שישרפנו יאשיהו במזבח וכן ראשי עם לא רצו להיות כהני במות מדאגה מדבר זה כי את עצמות כהני הבמות ישרוף במזבח המלך יאשיהו על כן וישב שהוא ששב מהיות כהן במות **ויעש מקצות העם** הם הגרועים הנמשלים אחריהם כי החשובים לא היו רוצים גם כן ופירשום גם הם כמוהו וכא הענין עד גדר שתחת אשר בתחלה מי ומי אשר היה יכול להיות כהן במות כי לגדולה היה בעיניהם עתה נהפך כי כל הבא ימלא **ידיו ויהי כהני במות** ואין מכלים כי החשובים היו פורשים ובזה כבדה אשמת ירבעם ביותר כי כאשר בפרוש הוא מהיות כהן במות היו פורשים ראשי עם כי החלו להבזות בעליהם ופסיליהם בעיניהם כך אם היה הוא פירש מהע"א לגמרי היו פורשים כלם ושבים אל אלהי עותם ה' וזהו ויהי בדבר הזה האמור לחטאת בית ירבעם מלבד כל הקודם כי בדבר זה הכביד עונו עד להכחיש ולהשמיד כו':

פרק יד

פסוק יד

והקים ה' לו למלך כו'. אמר **אשר יכרית את בית ירבעם זה** הבן **היום ומה גם עתה** אחרי מות זה שיש לו זכות הדבר טוב אשר נמצא בו שכל שכן שיכר' הכל בלי תקוה כי אין נשאר בביתו מי שיהיה בו דבר טוב אך את ישראל לא יכרית לגמרי ח"ו כי הוא יחטיאם רק יכה אותם ה' כאשר ינוד הקנה במים שינוד אנה ואנה ושורשו במקומו נשאר רענן וטוב תמיד כן שורשם לא ימוט לעולם:

פרק טו

פסוק א

ובשנת שמנה עשרה למלך ירבעם כו' וילך בכל חטאת אביו כו'. הנה למעלה לא הזכיר חטאת רחבעם שאמר פה שהלך בנו בחטאתיו וגם אומרו לפניו בלתי מובן עניינו. ועוד שאחר אומרו שהיה לו חטאות ודאי שלא היה כדוד. אך הנה בדברי הימים נאמר כי רחבעם ויהודה עזבו את תורת ה' ויתנם ה' ביד שישק ושאחרי כן נכנעו לפני ה' ואחר כך אומר ויעש הרע כי לא הכין לבו לדרוש את ה' וזה יכוין פה באומר וילך בכל חטאת אביו אשר עשה לפניו של הבן בגלוי כי למד ממנו וגם כשנכנע ושב אל ה' ולא היה לבבו שלם עם ה' שהיה בלתי נגלה לפניו כי העדר הכשרון בלב בלבד היה גם אביה בנו כך היה. או יאמר וילך בכל חטאת אביו אשר עשה אך זה בהיותו לפניו של אביו שהוא בחייו וגם לא היה לבבו שלם כאשר לא היה לאביו גם בשובו לה' וכל זה לפניו אך אחרי מות אביו צדיק גמור היה ככל האמור בדברי הימים שקנא קנאת ה' על חטאת ירבעם והרג מישראל ת"ק אלף איש ולא נאשם רק במה שקצץ חוטמ' לעגן נשותיהם בל יוכלו להעיד על בעליהם כי אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם או שהושיב שומרים עד עברו שלשה ימים שתשתנה צורתם:

פרק טז

פסוק ז

וגם ביד יהוא בן חנני הנביא דבר ה' **היה אל בעשא** כו', הלא יראה משולל הבנה שכהתימו לספר דבר ה' אשר היה אל **יהוא בן חנני** על במשא ועל ביתו איך חוזר עתה ואומר **וגם ביד יהוא בן חנני** דבר ה' **היה אל בעשא ואל ביתו** כו' כאלו מה שנאמר למעלה היה ע"י נביא אחר שאומר עתה כי ביד יהוא גם הוא היתה גם נבואה כזו אך

הוא עצמו הנביא הנזכר למעלה. אמנם אחרי אומרו שאחר שויעש הרע כו' היה דבר ה' אל **יהוא בן חנני** על בעשא לאמר כו' ותחטיא את עמי ישראל להכעיסני כו' הנני מבעיר כו' הרגיש אם יאמר איש למה המתין הוא ית' עד עשותו את כל הרעה הזאת וטוב טוב היה מעת החילו לעשות להתרות בו ולהודיעו כי רעה זאת תבא עליו וישוב מרשעו לז"א דע כיוגם **ביד יהוא בן חנני** עצמו היה דבר ה' כבד **אל בעשא ואל ביתו** בין על לכתו בחטאת ירבעם שהוא הנזכר למעלה בין על אשר עשה בידיו בין על אשר המית את ירבעם אחרי שהוא ירבעם הוא רשע ועושה כמעשיו כי זה יורה שלא לעשות רצונו ית' על שחטא לה' המיתו ואם כן דמו בנפשו הוא:

פסוק לד

בימיו בנה חיאל כו'. לומר כי עד כה לא ערב איש אל לבו לעשות כן מפני קללות יהושע אך אחר שנתפקר אחאב כ"כ ערב אל לבו האיש הזה לדון ק"ו ומה אם גזרתו יתב' אשר קלל למתפקרים בעו"ג שנ' ועצר את השמים כו' לא נתקיים אחרי אשר הפליג אחאב כ"כ כמשז"ל קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם כ"ש שלא מתקיים ועל כן בימיו בנה כו' ולא עוד כי אם גם שראה כי ביסדו מת בכורו לא נתן אל לבו שכאשר נתקיימה ההתחלה יתקיים הסוף כי אין זה כי אם התפקרות להכעיס ויהי מה ואז בהגמר הדור גלה אל אחאב מה שגרם ההתפקרות שהוא הקל וחומר אם מאמר הרב לא נתקיים איך יתקיים מאמר יהושע התלמיד כמשז"ל שהיה אחאב באבילות שגוב צעירו ואמר לפני אליהו מה זה שדברי משה שדבר שעל העו"ג יעצרו השמים לא נתקיים וקללת יהושע על הבונה את יריחו נתקיימה.

פרק יז

פסוק א

ואז השיב אליהו ויאמר חי ה' אלהי ישראל כו' אם יהיה השני' האלו **טל ומטר כו'** וענין אומרו **אשר עמדתי לפניו** ארז"ל וכי לפני ה' עמד אלא שעמד לפני אחיה השלוני שהעומד לפני הצדיק כעומד לפני השכינה וע"ד הפשט יתכן במה שנשים לב אל אומרו **כי אם לפי דברי** למה תלה הדבר בו ולא אמר כי אם בשובכם אל ה' וכיוצא בענין זה אך הנה ידענו כי פנחס הוא אליהו והנה כאשר קנא קנאת ה' על דבר זמרי כך קנא פה קנאת ה' על העו"ג והנה חש פן יקצוף האלהים על קולו באמת באמור הלא הקנאה ההיא שעמדת וקמת בקנאתך שנאמר וירא פנחס ויקם מתוך העדה היה להשיב חמתו יתברך מהשחית הכל כמאמרו ותברך ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי אך קנאתך עתה היא

לכלותם ברעב על כן אמר חי ה' **אשר עמדתי לפניו** כד"א ויקם מתוך העדה שאותה העמידה היתה לפניו שהיה נצב לכלות את שונאי ישראל ואני עמדתי לפניו בקנאת ה' להשיב חמתו מהשחית גם עתה אני נשבע בשמו לקנאת קנאתו ולא יחשב לי למקנא להשחית הפך הקנאה ההיא כי הלא אני אומר שלא יהיה טל ומטר כ"א לפי דברי נמצא כי ע"י דברי יותן טל ומטר להחיות' ברעב ולא יבצר שיראו וישיבו ואני בדברי אחיה אותם בטל ומטר וכן היה כי אמר אליהו אל אחאב עלה אכול ושתה כי קול המון הגשם ויעל' כו' ואליהו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה כו' ועל פיו בא הגשם ומה שהוא ית' היה מאריך להם ולא כן בקללת יהושע הוא כי הוא ית' מקים דבר עבדו ועל הנוגע אל עצמו מאריך ועוד כי רבים שאני ומה גם כי גם אז היו צדיקים בדור כעובדיה ומאה נביאי אמת שהיה מפרנס הוא חמשים חמשים במערה ושבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו ועוד כי גם הכתוב רמז טעם אחר באומרו כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון לומר כי גם קללת יהושע לא מלבו כי אם מרוח ה' דבר בו.

ועוד אפשר כי רעב זה הוא מעשרה שנתעתדו לבא בעולם ולא חידש אליהו אלא שתקונו יהיה על פי דברו וזה יורה באומרו השנים האלו כאלו כבר היה מציאותן והן אמת שאפשר כי גם מאז נתעתדו היה ע"י מה שהיה עתיד לקנא אליהו כי הכל גלוי לפניו ית' גם מקודם לעולם:

פסוק ב

ויהי דבר ה' אליו כו'. ראוי לשים לב אל אמרו לאמר כי אינו לאמר לזולת. ועוד אומרו לך ופנית לך קדמה מה הוא לשון פניה זו והראוי יאמר לך אל נחל כרית אשר על פני הירדן ועוד למה היה במקום ההוא מבזולתו. ועוד למה כלכלו ע"י עורבים שהם עופות טמאים כמאמר הגמרא שאם היו אנשים שני' מעיר ששמה עורב היל"ל עורביים ולא עוד אלא שאמרו צויתי לכלכלך כי אין ציוויו יתברך בלי כיוון אל דבר נאות.

אך לזה נזכירה מאמרם ז"ל ויצא יצוא ושוב עד יבשת המים מעל הארץ כי העורב יצא יצוא ושוב שלא נעשה שליחות על ידו עד יבושת המים מעל הארץ בימי אליהו שישתלחו לכלכלו וראוי לדעת מה זה היחס לרמוז ענין אליהו מאז בימי נח ועוד נזכירה מאמר ר' פלוני שאמר לר' שלא היה ראוי לפרנס בשני בצורת אלא לבני תורה ושלא להשתמש בתגא א"ל ר' פרנסני כעורב וככלב וראוי לדעת למה תפס עורב וכלב יותר משאר ב"ח אך יהיה כי הנה הוא ית' צוה אל נח להפריש זכרים מנקבות שלא ישמשו

בתיבה ושיפרנסם והנה עורב וכלב שימשו והיה ראוי שלא יפרנס נח ועכ"ז לא מש מלזונם כן אמר לו פרנסני כעורב וככלב שעם היותם בלתי ראויים פרנסם נח.
ונבא אל הענין הוא כי רמז לו ית' לאליהו שלשה טענות שהיה לו להאריך עם היות כי לקדש שמו יתברך כיון הא' שיביט אל אברהם אבינו שהיה זן את כל גויי הארץ עוברים ושבים כלם עובדי עו"ג על כי מעט מזער מהם היו מתקרבים אל ה' וראוי לעשות כן לזרעו לבלתי דקדק כ"כ אם עובדים עו"ג כ"א להאריך להם וזהו ופנית לך קדמה שישים פנייתו אל איתן האזרחי הוא אברהם שעליו נאמר מי העיר ממזרח שהוא קדמה ובזכותו יאות להאריך שנית יביט כי גם אם יש עו"ג בתוכם ג"כ יש צדיקים עובדיה ומאה נביאי אמת שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכו' כי הלא הוא יתברך גזר ים סוף לגזרים ויכרת את הירדן עם שעבר פסל מיכה בים ובירדן וזה רמז באומרו ונסתרת בנחל כרית לרמוז אל כריתת ים סוף אשר על פני הירדן שמימיו תמו נכרתו עם שעבר פסל מיכה שם כי בשביל הצדיקים אשר בקרבם לא חש הוא ית' ועוד כי גם אם נאמר שלא היו ראויים ליזון יביט אל העורב וכלב שעם ששימשו בתיבה זן אותם נח ולא מנעו ה' כך יניחם להתפרנס כעורב וככלב וזה רמז לו באומרו ואת העורבים צויתי לכלכלך למען יזכור דבר נח ויתן אל לבו ועל כן נרמז מאז באומרו עד יבשת המים ולמען יזכור הדבר אירע לו כן כי עורבים זנו אותו עד יבושת המים מהנחל ולא נזכר פה כלב כי לא היה דרך להתפרנס על ידם כי עוף פורח נוטל משולחן אחאב כמ"ש בגמרא או משולחן יהושפט ופורח באויר ומביאו אליו משא"כ הכלבים והן אמת כי לא יבצר מהחשב לאליהו לזכות גדול שקדש שם שמים ברבים עכ"ז להיות הוא ית' חפץ חסד להאריך גם לבלתי ראויי' רצה הוא ית' לרמוז לו ענין זה ולצערו מעט להורות לו כי חפץ ה' להיות ארך אפים לרבים ולהיות כי כל ענין זה היה לרמוז לו ענין נוסף על פשוטו נאמר ויהי דבר ה' אליו לאמר כלומר כי דבר זה שאומר לו לך כו' הוא לאמר לו ענין זולת פשוטו שהוא הרמז כמדובר:

פסוק ח

ויהי דבר ה' וכו'. קום לך כו' ראוי לשים לב אל אומרו לאמר כי אינו לאמר לזולת. ועוד אומרו צויתי אשה אלמנה לכלכלך כי הלא נהפוך היה כי הוא כלכלה אותה ואת בנה שעל ידו כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר מטרם תאכילנו כי לא היה כי אם מלא כף קמח והוציאה לו עוגה ולה ולבנה ואכלו כלם ימים. ועוד למה התחיל לשאול ממנה מים לשתות וכפי הנראה לא שתה אז כי מיד עיכבה בשאלת פת לחם וצוה לה לעשות עוגה והוטבלה בזה ולעשות לה ולבנה וגם היה לו להמתין עד תביא המים וישתה ואח"כ ישאל הפת לחם. ועוד כי מתשובתה על הפת לחם נראה שלא הודת

לתת מאשר לה כי אם לעשות עוגה לה ולבנה ועוד כי מה היתה זכותה באשר עשתה לו אם ראתה הברכה בעיניה כי כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר ולא עוד אלא שאמרו חכמי האמת כי נכתב תת בשני תוי"ן כאומרו תתן כי היא בזכותה תתן גשם על פני האדמה ולפי הנראה לא גדלה זכותה בזה כמדובר:

אמנם הנה הוא ית' רצה להקים דבר עבדו לבלתי תת מטר כי אם לפי דברו אך היה חפץ ה' לא יאריך אליהו עוד מלשאול מטר מאת ה' וירמוז לו שלשת הרמזים הנאמרים בכלכל אותו על ידי העורבים בנחל כרית ובקנאתו על כבוד ה' צבאות לא שאל לכן רמז עוד ביבושת הנחל וחסרו לו מים לשתות והוצרך להטלטל למען יתן אל לבו כי כן כמה עניים ואביונים יבקשו מים ואין ועכ"ז לא שב מקנאתו כי גדול קנאת ה'.

על כן אלהינו מרחם צוהו לכת צרפתה אשר לצידון וקרוב לשמוע שגם בזה רמז לו שכבר נצרפו ישראל בענין צידה שחסרה מהם עד כה אך עיקר הענין הזא למען יראה במקום ההוא צרת אלמנה ויתום אשר הוא ית' מרחמם ומזהיר על ענויים שאלמלא הוא מתו גם שניהם כדברה אליו.

ועשיתיהו לו ולבני ואכלנהו ומתנו ומהם יראה כי כמה וכמה כיוצא בהם בכל המין ישראל אשר יתמו ברעב ללחם באופן שטוב הוא יבקש עליכם רחמים ויהי טל ומטר לפי דברו ושם יראה כי אף גם הוא ע"י זכות אשה אלמנה ע"ד נס מתפרנס מה יעשו זולתו.

פסוק י

וזהו הנה צויתי **שם אשה אלמנה** לכלכלך אז **ויקם וילך צרפתה ויבא אל פתח העיר והנה** היא לפניו מקוששת עצים אז נתן אל לבו כי זאת האשה אשר הוכוח ה' לכלכלו ויעש גם הוא כהנהו כותאי דידעי למישאל ששואל העני בצל ובנותנם אליו אמר בצלא בלא פיתא נסיב ליבא ככה בוש אליהו להתחיל בשאלת לחם כי היה יקר בימים ההם על כן התחיל במים לשתות וגם זה מעט וכאשר ותלך לקחת המים **ויקרא אליה ויאמר** לקחי נא לי פת לחם בידך כלומר מים בלא לחם תחלה נסיב לבא לכן לקחי נא עתה תחלה פת לחם בידך קודם שאשתה הנה במעשה הזה מצאנו ראינו גדולת חסד יוצרנו עם נותני צדקה כי בו הורה הוא יתברך כי טרם יתן האדם הצדקה הוא ית' נותן בלבו לעשיתה ומאז תחשב עליו כאלו מעצמו עשאה ועוד שנית כי הוא עולה בדעתו שזן את הדל ונהפוך הוא שאדרבה הדל זן אותו. שלישית כי טרם תת האדם מלחמו לדל הוא יתב' נותן לו ברכה. רביעית כי אפילו שלא יראה הניתן תוספת בקרוב במה שנותן ממנו ואדרבה אם מעשרה זהב נותן אחד ורואה שנשארים ט' והאחד איננו אל יעלה על רוחו כי חסרון עשה בהם כי אם שבתשעה הנותרים נותרה ברכת ה' היא תעשיר ובאיכותם

נשארה ברכה אשר לא יוכל איש לשער כי מעשה האלהים הוא ואין יד שכל אדם משגת דרך ה'.
נמצא כי אין זכות לאדם רק ברצון הטוב אשר ידבנו לבו כי לפי האמת הוא הנזון בזכות מה שנותן לדל ולא הדל במה שמקבל ורב חסד לאדון הכל שמעלה על הבעל הבית שמכלכל את העני על רצונו הטוב עם היותו להפך ושלש אלה נזכרים פה באר היטיב ובראשון החל כי פי ה' דבר צויתי אשה אלמנה לכלכלך והלא אין הצווי הלז שדבר הוא יתב' עמה כי אם שמה שמעתה הכין לבה לעשות הדבר מעלה עליה כאלו מעצמה היא תכלכלנו והשנית הוא מחשיב הוא יתברך כאלו היא כלכלה אותו.

פסוק יב

ועין בעין נראה כי נהפוך הוא כי היא ובנה היו מתי' אחרי אכלם **מלא כף קמח** שבכד ומעט שמן כדברה אליו **ועשיתיהו לי ולבני ואכלנוהו ומתנו** ואדרבה הוא יתב' בזכות אליהו המקבל הרבה את הקמח ואת השמן ונזונו שלשתן זמן רב ואחר שנאמר כי העלה עליה הוא ית' כאלו הוא כלכלה אותו נתבאר כי לא משלה כלכלתו כי אין לה רק רצון הטוב לעשות והוא כי באמור אליה קחה נא לי מעט מים מיד הלכה.
ובאמור לה קחי נא פת לחם לא אמרה אין לי כי אם אמרה חי ה' **אם יש לי** כי אם מעט קמח כו' ואכלנוהו ומתנו כלומר אם אכלנוהו אני ובני לא נחיה בו כי על כל פנים ומתנו בלי ספק וא"כ אח' שגם שאם אכלנו ומתנו נמצינו אם נאכלהו בלתי עושים מצוה ומתים כלומר ולכן טוב תתי אותו לך וצדקה תחשב לנו ונמותה אחר עשות המצוה ולא שנמות בלי עשותה עוד כיונה כי הנה אשר לו פת בסלו סובל על תקות הפת ההוא אך באכול הנשאר ואין כל מאומה טרם יתעכל זה ימות בדמיון כי אין עוד פת בסלו להשיב אל לבו וימות על אפס תקוה.
הנה שפירש הכתוב כי מה שאמר הוא יתברך שהיא תכלכלהו הלא הוא על רצונה הטוב להיטיב כמדובר.

פסוק יג

ועוד על הבטחון כי אז השיב הוא ואמר אל תראי מהמות ומענין האכילה עשי כדברך עוגות בשמן אך שתבטחי בה' שתעשי לי **עוגה קטנה בראשונה** ובטחו בה' שישאר אח"כ בשבילכם ואינו אומר שאוכל אני תחלה ואחרי כן אתם כי אם והוצאת לי שבהוצאה תהיה ראשונה אך לא באכילה וז"א אחרי כי ותאכל הוא והוא וביתה היא אכלה תחלה. ועל הג' אמר ולא ירע לבבך באמור אולי כאשר תוציא לי לא ישאר לכם כי דעי כי אחר שוהוצאת לי תעשי לך ולבנך באחרונה כי תשאר ברכה הנה כי טרם

עשות האדם הצדקה הוא ית' מרבה לו תחלה כי הלא לפי הטבע במלא כף קמח לא יספיק אפי' לעוגה קטנה ואיך אחר העשותה ישאר כדי לעשות לה ולבנה ומה גם כי אין הברכה משתלחת על לא דבר ובהכרח בקחת **לו משם עוגה** צריך לישאר לחול ברכה להוציא לה ולבנה.

הנה הענין הראשון כי מקודם יעשה האדם הצדקה הוא יתברך מרבה לו תחלה וממה שמרבה לו תחלה בשבילה הוא נותנה אחרי כן וזה יתכן כיוונה התורה באומר איש כמתנת ידו לומר איש עצמו הנותן הוא כמתנת ידו מה מתנת ידו משל הקב"ה כך האיש עצמו משלו יתברך והוא מאמר התנא כי אתה ושלך שלו ולא עוד כי אם שאינו ממתין הוא ית' לברכך אחר שתתן כי אם שמקדימו לך טרם תתן וזהו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לומר שכבר נתן מטרם תתן אתה והשני גם הוא שהעני הוא מפרנס את הנותן אמר כי כה אמר ה' כד הקמח לא תכלה כו' והנה עדיין היה מקום להקל בזכותה הרבה באמת באמור מי האיש אשר לו מעט קמח בכד ומעט שמן בצפחת וישמע ויראה כי כד הקמח וצפחת המים מתמלאים בתתו מהם צדקה שימאן מלתת לז"א כה אמר ה' כד הקמח לא תכלה כו' והוא הדבר השלישי שהזכרנו והוא כי אם היתה רואה הכד מתמלא קמח והצפחת שמן ודאי אין להחזיק לה טובה על נותנה ואפילו אמירה לא נאמר לה שיתמלאו כליה קמח ושמן כי אם שלא יכלה הקמח לישאר הכד ריקם וגם לא יחסר שיעור המעט שמן כי גם בהריק מהכד ומהצפחת לא יתרוקנו גם בקחת מהם יום יום אך לא יתראה שיעור יתר על הקודם ובכן לזכות תחשב הצדקה כי הכל היה באמנה ולא נראה בעין בעצם והוא הדבר השלישי שכתבנו כי רצה הוא יתברך כי גם שלא יראה האדם הרבוי ניכר בנכסיו בתתו הצדק' יאמן כי, בנותר נותרה בו ברכה ולא ירע לבבו בחשבו כי מה שנותן יחסר מאשר לו כ"א כמעשה וה יקרנו כי היתה נוטל קמח מהכד ולא היתה רואה שגדל שיעורו כ"א שלא היה כלה כך יבטח האדם כי בנשאר יתברך ולא יכלה לעולם כי מלח ממון חסר והנה מהראוי היה יאמר קמח מהכד לא יכלה ולא כד הקמח שנראה שהכד לא יכלה ומה בצע בכד.

פסוק יד

ועוד שהכד והקמח עניינם לשון זכר ותכלה הוא לשון נקבה והל"ל לא יכלה וכן באומר **וצפחת השמן לא תחסר** ג"כ הראוי יאמר ושמן מהצפחת לא יחסר אך אם היה אומר כך היה נראה שהקמח ההוא והשמן ההוא לא יכלו ולא כן הוא כי הלא מהיום הא' נתהוה קמח ניסיי הרבה בכד באופן שהקמח הטבעי נתבטל במיעוטו וכן בשמן באופן שהקמח ההוא והשמן כלו וילכו בימים הרבים כי אין לומר שהמתרבה דרך נס הוא מה שהיו

נוטלים ואופים ומבשלים יום יום והמעט הקודם היה נשאר לעולם ואם כן איך יאמר הקמח הנשאר בכד לא יכלה ושמן שבצפחת אך הוא כי אם היו מריקים מאותו הכד בכלי אחר. או מאותו השמן בצפחת אחרת לא היה מתרבה בכלי השני כי אם בכלי הראשון כי שם צוה ה' את הברכה ועל כן אמר **כד הקמח לא תכלה** מהקרא כד כי תמיד יהיה בו קמח כי לא תתרוקן ליקרא כד בלי שם ציווי ותכלה הוא לשון מניעה כד"א לא יכלה ממך לא תכלא רחמיך הנה שפתי לא אכלא וכן **צפחת השמן לא תחסר** תואר זה ממנה ומה שנא' לשון נקבה הוא ליודעים כי אין ברכת ה' דבר משולל מהאות כי אם כן איך יאמר הכתוב יצו ה' את הברכה וכן כי שם צוה ה' אח הברכה וכן ברכת ה' היא תעשיר אך הוא כח רם ונשא מאתו יתברך כנודע והכח ההוא הוא המעשיר והמרבה את המועט ואותה צוה הוא ית' בכד ובצפחת האלו ויאמר לה **כד הקמח לא** תמנע מליקרא כד כי תהיה בו קמח תמיד כי ברכת ה' עצמה הוא המעשירה ומרבה וכן **צפחת השמן לא תחסר** ממנה שם זה כי תרבה בה שמן תמיד ועל כן נאמר למטה **כד הקמח לא** כלתה לרמוז אל הברכה שהיא העושה שלא כלתה היא משם ובשמן לא חש לרמוז זה גם כן כי כבר נרמוז בכד הקמח כי אם אמר שלא חסר שם זה כאמור:

פסוק יז

ויהי אחר כו'. הורו הוא ית' כמה גדול כח הצדקה ושל מקבלה שעל ידו זוכה הנותן כמ"ש ז"ל יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית והוא כי הנותנת זכתה להחיות את בנה והמקבלה זכה שתהיה התחיה על ידו וסיפר ואמר **ויהי אחר הדברים האלה** של נותן ומקבל חלה כו' עד שלא **נותרה בו נשמה** שהוא נשמה באפו כי הוא מופת המות היותר אמתי לראות אם נשימה בחוטמו שהוא יורה כי מת לגמרי ותאמר אל אליהו כו' בפרקי ר"א אמרו שאמרה לו באת אלי בתשמיש להזכיר עוני זה ולהמית בו את בני ויאמר הוא לפניו יתברך ידעתי כי מרוב צערה אמרה כך כו' ובבראשית רבה אמרו שאמרה כשהיה הקב"ה מביט במעשי ומעשי בני עירי הייתי טובה לפניו עכשו שבאת אלי בביתי ובחומותי כשנערכין מעשיך עם מעשי אני נחשבת לחוטאת וגרועה ולפי זה יהיה ביאור הכתוב מה לי ולך כלו' מה לי ולך שנדמה ונשוה בהיותך אתה איש האלהים ואני אשה אלמנה כי הנה באת אלי להזכיר את עוני מה שאין בך עון נמצאת מתה שגדל עוני בהיותך אצלי שהומת בני ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלהי אם על שקנאתי על כבודך נגד ישראל אני גולה ומצטער ממקום למקום על כי הענשתי את עמך ישראל הגם על האלמנה שאני מתגורר עמה הגיע מזה משכינתי שהרעות לה הלא גם אם היה ראוי כך לא תהיה הדעת שהיא באגב יותר מהרעתו כי זה הוא להמי'

את בנה שהוא הרעה גדול' משלי עם היות אני העיקר אז ויתמודד כו' להשפיע בו חיוניו' מכל חלקיו:

פסוק כד

ותאמר האשה כו'. הלא כמו זר נחשב כו' אחרי אומרה אליו מה לי ולך איש האלהים כי ידעה מאז כי כן הוא יאמר עתה שעתה זה ידעה **כי איש אלהים** הוא. ועוד או' ודבר ה' בפיך אמת כי הלא בכד הקמח וצפחת השמן ראתה בפי' כי דבר ה' בפיהו אמת ואיך תאמר שעתה ידעה ולא מאז אך יהיה כי הנה בתחלה אשר ידעה כי על פיו היתה עצירת הגשם אמרה בלבה כי איש זה כלו מתייחס למדת הדין הוא שם אלהים ויצדק הקראו איש אלהים ועל כן באומרו כה אמר ה' כד הקמח כו' שהיה דבר ה' בפיך ולא דבר אלהים אמרתי בלבי כי דבר אלהים היה לך באמת אך אומרך שם ה' היה על אחדות המדות אך עתה בענין זה נתחדש לי כי ידעתי כי שתי המדות יחד לך ודבק אתה בקדושת שתיהן כי עם שאיש אלהים אתה כאשר נראה בענין הקנאה אם יהיה טל ומטר כו' גם ודבר ה' בפיך שאתה אומר כה אמר ה' שהוא, שם הרחמים אמת הוא כי איש ה' אתה כי אין מדת רחמים גדולה מזו להחיות את המת כי אין מיתה בלא חטא ואיך חזר על ידך לחיות אם לא במדת רחמים כי גם היא דבקה בך באופן שעתה במעשה **ידעתי כי איש אלהים אתה** ושדבר ה' בפיך אמת ואינו הפך היותך איש אלהים כי כחך כולל בשתי המדות לפי מה שהוא ענין וצורך השעה:

פרק יח

פסוק א

ויהי ימים רבים כו' בראותו יתברך כי עברו ימים רבים ולא שב אליהו מקנאתו לחלות פני אל ויחנם ויהיה מטר על פי דברו אז אמר לו הוא יתברך כי אין ראוי להאריך יותר אך אם אתן מטר יאמר אחאב שלא נתקיים מאמרו שאמר אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי לכן **לך הראה אל אחאב** ואמור לו כי עתה אתן **מטר על פני** ארץ באופן יראה כי על פיך יהיה וידע כי נתקיימה גזרתך אם יהיה טל ומטר כ"א לפי דברך:

פסוק יב

והיה אני אלך מאתך כו'. ולאחת משתים אל תגרום מיתתי או על כי ירא אלהים אני כי **עבדך ירא את** ה' או על כי הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי כו' ועתה אתה אומר לך כו' והרגני ובמותי ימותון מאה נביאי ה' ואם אינך עושה בגיני עשה בגין אלו ויאמר אליהו העולה על רוחך כי ירא אני ממנו וע"כ רוח ה' תשאני להמלט ממנו לא כן הוא כי חי ה'

אשר עמדתי לפניו במעשה זמרי שהוא וירא פנחס ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו ולא יראתי מכל שבט שמעון כי לפניו ית' הייתי כי היום אראה אל אחאב ולא אירא כי אשר הצילני אז יצילני עתה כי עודני לפניו כמאז:

פסוק כג

ויתנו לנו שנים פרים כו'. ראוי לשים לב באומר שנים פרים ולא אמר שני פרים. ועוד או' הפר האחד **ואני אעשה את הפר האחד** ולא אמר את הפר השני. ועוד או' אשר יענה באש הראוי יאמר אשר יתן אש או תנקד הבית בשו"א. ועוד מה היה שבאו' עד מתי אתם פוסחים כו' לא ענו דבר ועתה ענו ואמרו טוב הדבר. ועוד או' ויאמר אליהו לנביאי הבעל למה עד כה דבר אל העם ועתה לנביאי הבעל. ועוד או' ואש לא תשימו שהוא מיותר שהרי נאמר למעלה וגם הוא שלא כסדר שהל"ל תחלה ואש לא תשימו ואח"כ וקראו בשם אלהיכם. ועוד אומר אשר נתן להם כי הלא היה להם לבחור וליקח ולא שהוא יתן אותו להם. ועוד מה הסכלות אשר נכנס בלבם של אלו שיענה הבעל באש מן השמים ולא מן הארץ. ועוד מאי אין קיל ואין עונה כי שני הדברים אחד. ועוד אומ' ויפסחו על המזבח אשר עשה מה ענייננו וגם הל"ל אשר עשו. ועוד באומר ויהתל בהם אליהו האם חמורים היו שלא הבינו שהוא מלעיג עליהם. ועוד מה הוא השיח והשיג והדרך והשינ' שיש לבעל. ועוד מלת צו שבין שיג לדרך הוא מיותר. ועוד ענין קריאה בקול גדול וחרבות ורמחים האם עלה על רוחם שע"י כן יאמרו לעץ הקיצה ועוד מהו מה שהוסיף עתה ואין קשב על ואין קיל ואין עונה וגם שתחלה היה צודק לומר אין קשב ואח"כ אין קול. ועוד מה היא הגשה הזאת שאמר הם אליהו גשו אלי ויגשו כו'. ועוד אומר וירפא את מזבח ה' ההרוס מי נתן שם מזבח ושיהא צריך רפואה וגם כי רפואה לא תצדק בבנות ההרוס והנה אמרו רז"ל שרפא לב ישראל לאביהם שבשמים איך יצדק זה במשמעות המלות האלו. ועוד למה רצה יהיו האבנים כמספר השבטים ולמה הודיע אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך ועוד או' ויבנה את האבנים מזבח בשם ה' והל"ל מזבח לה'. ועוד או' ויעש תעלה כבי' סאתים זרע שיעור ע' אמה ושירים כי הלא לבנות המזבח ולחפור השיעור ההוא היה צריך זמן רב ואיך נעשה אחר עלות המנחה והיא מלאה מים ושחט את הפר ונתחו ושמו על העצי' אשר על המזבח ויתפלל ותרד אש מן השמים ותאכל כו' והכל בשעת מנחת ערב. ועוד למה צוה למלאת מים אפילו התעלה האם מעט בעיניו ירידת האש ותאכל על העולה שבקש שגם תלחוך את המים ולמה היו ד' כדים וישנו וישלשו ועוד או' ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא למה קראו פה נביא מה שלא עשה כן בכל שאר הכתובים. ועוד או' ואני עבדך מאליו נודע.

ועוד או' ענני זה פעמים. ועוד או' וידעו העם הזה כי אתה ה' האלהים ובפרשה הקודם לא אמר כן כ"א כי אתה אלהים בישראל כו'. ועוד או' ואתה הסבות את לבם אחורנית שיראה חלילה שהוא ית' מחטיאם:

אמנם גם שאליהו ז"ל אמר אם יהיה טל ומטר כ"א לפי דברי והוא יתב' לקיים דבר עבדו לא רצה לתת מים על הארץ עד יראה אל אחאב ויאמר לו כי עתה יהיה הגשם על הארץ עכ"ז למה שמפתח של גשמים אינו כ"א בידו של הקב"ה השתדל בכל עוז להחזיר לב עם ה' אל קונם תחלה כי אז גשם נדבות יניף אלהים והיה הברכה ע"י הראות לעיני כל ישראל כי ה' הוא האלהים והרוג את מכעיסיו נביאי הבעל והנה היו ג' חלוקות אחד אליהו ז"ל ומאה נביאי ה' ועובדיהו המכלכלם וקצ' קדושים אשר בארץ המה וכת המנגדה אל הקצה האחד הם נביאי הבעל ח' מאות איש הנצמדים בבעל ומחטיאים את עם ה' אחרי ההבל.

והכת הג' הוא כל שאר המון ישראל אשר היו הוולנום פוסחים על ב' הסעיפים נגררים אחר פתויי כזבי נביאי הבעל ולבם נכון בקרבם כי שלם לבם אחר הבעל גם שהתעום כזביהם אל נביאי השקר ועל הכת הג' הזאת שם אליהו את לבו להטות לבבם אל ה' אלהיהם ולהעמידה על האמת וזה היה כל יגיעו וכל חפץ בל יאבדו אחרי ההבל עם אלהי אברהם ויצו לקבץ את החטאי' בנפשות' נביאי הבעל המתעים את העם למען עשות כיום ההוא להחיות עם רב להראות לכל המין ישר' לעיני המתעים אותם כי ה' הוא האלהים ואין זולתו ואך שקר למדום הרשעים ההם ולהיות כל חפצו להטות לב המון עם בני ישראל הנכונים בלבם אל ה' ולהסירם מלהתפתות מהחטאים ההם נגש אל כל העם הם הכת הג' ויאמר אליהם עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים שאינכם גומרים בלבכם איזו האמת אם ה' האלהים לכו אחריו ואם כו' ולהיות שה' לא ידעו כי היה לבם נכון לא ענו העם אותו דבר אז ויאמר אליהו אל העם התיצבו וראו אות ומופת והסירו ספק מלבכם הנה אני נותרתי נביא לה' ונביאי הבעל חמש מאות איש ותראו כחי להיותי דבק בהם ותראו כח חמש מאות איש כי הבל הוא להיותם נצמדים לבעל ובזה יודע **יתנו לנו שנים פרים** ולא אמר שני פרים כי אם שנים הוא מאמר ז"ל מגידי האמת כי שאל תאומים בל תהיה בחינה משונה לזה מזה כי אם אחדים ועל כן לא אמר שני פרים בל יראה שני פרים נפרדים כי אם שנים שיורה על אחדותם זה עם זה ויבחרו להם תחלה הפר האחד כו' ואני **את הפר האחד** ולא אמר השני כי להיותם דבקים זה בזה להיותם תאומים לא אמר אחד ושני על דרך מז"ל על פ' ויפתח האחד את שקו זה לוי מי הוא שנפרד מאחיו גם שיהיה עם אחרים נקרא אחר זה לוי כי שמעון ולוי אחים

ובהפרדם כי לקח מאתם את שמעון נמצא יחידי כך הפר הזה השני בהפרדו מאחיו נמצא יחידי להיותם תאומים דבקים באיכותם.

פסוק כד

וקראתם בשם אלהיכם אתם גם אתם עם נביאי הבעל **והיה האלהים אשר וענה באש הוא האלהים** והנה באחד מב' דרכים היה אפשר להם להביא אש או ע"י השבע' בשמות הקדש לשר האש או ע"י כשופים ולהטים כעשות את א' השדים יביא אש מיקוד לשלול שתיהם אמר וקראו בשם אלהיכם והוא כי אם יעשו השבעות שמות לא יועיל להם בקוראם בשם הבעל כי אין הקדושה פועלת בהזכיר דבר טמא כי מי יתן טהור מטמא ולשלול הדרך הב' אמר **אשר יענה באש** בקמ"ץ הבי"ת שהוא באש הידוע הוא אש מן השמים משא"כ ע"י שד שאין לו כח רק באש של מטה ויבחן באכול את העולה פר אחד מנותח כי אין אש של הדיוט אוכלת את העולה שעל העצים אם לא שיבעירו העצים תחלה וירבו לנפוח בנאד של נפחים שלא יכבה בלחו' נתחי הפר משא"כ באש של מעלה שמיד אוחזת בעולה של העצים טרם תאחוז בעצים כאשר עשה אליהו כי ותפול אש ה' ותאכל את העולה ואח"כ ואת העצים כו' ואז להיות כי המון העם היו תאבים לפקוח עיניהם לדעת האמת מיד כשמעם **אמרו טוב הדבר** כי בזה נדעה בינינו מה טוב אך לא אמרו שהיו הם חפצים לעשות הדבר להיות מהקוראים בשם הבעל כי לא שלם לבם עמו כי אם שטוב הדבר בעצמו לעשות אך לא שיעשוהו הם כי אם כל כת יעשה להחזיק סברתו אליהו מצד הש"י והחטאים ההם מן הצד האחר אז בראות אליהו כן עזב אותם ופנה אל נביאי הבעל וידבר אליהם בחרו לכם הפר הא' ועשו ראשונה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם שתזכירו שם הבעל כמדובר למעלה ובזה אני מבשרכם שע"י כן ואש לא תשימו כי הכל הוא לשום אתם על ידו אש.

פסוק כו

אז **ויקחו את הפר אשר נתן להם** אליהו אשרי חכמינו ז"ל מגידי האמת כי אם הוא אמר להם בחרו לכם הפר הא' איך הוא אומר **אשר נתן להם** אליהו אך אין זה כי אם שאשר יצא עליו הגורל לעזאזל לא יכלו כל נביאי הבעל לזוז אותו ממקומו עד שפתח אליהו פיו וא"ל לך עמהם ואל ימצאו עלילה כשם ששמו של הקב"ה מתקדש על ידי זה שעמי כך מתקדש על ידך אמר לו וכך אתה יועצני שבועה שלא אזוז מכאן עד שתמסרני בידם מיד **ויקח את הפר אשר נתן להם ויעשו** המזבח והפשט ונתוח ושום על העצים אשר על המזבח **ויקראו בשם הבעל** כאשר היה התנאי להשמר מההשבעה כאשר כתבנו למעלה באו' וקראתם בשם אלהיכם.

והיה **מהבקר ועד הצהרים** לומר הבעל עננו בה"א הידיעה שהוא על מי שוה שלהם למטה הוא דוגמתו ואמר **לאמר הבעל עננו** שעזבו שאלת האש והיו מתרצים במציאות מענה מה שיענה אותם כדי שיוכלו לומר כבר ענה אלא שאין לו חפץ בנסיון ואין מציאות קול עם היות כי אין עונה והוא ע"ד מז"ל שכשאמר הוא יתברך אנכי ה' אלהיך השתיק את כל העולם בל יאמרו אם ישמעו איזה קול שאחר הוא שעונה נגדו חלילה ואפי' עשה שלא יהיה לקולו בת קול שהיא הברה הנשמעה בהרמת קול כאלו יש מדבר הברה כדברי הקול בל יאמרו שהיה אחר עונה נגדו למען יודע לעיני הכל כי הוא לבדו ובצעדיו אין אלהים.

ועל דרך זה יאמר אין קול במציאות בל יאמרו כי הוא קול הבעל ולא בלבד כ"א אפילו הברה להיות לקול איש בת קול שהיא הברה שנראית כעונה גם זה לא היה בעולם בל יהיה להם פתחון פה לתלות אז בראותם כך **ויפסחו על המזבח** והוא כי התחילו להיות פוסחים כמתחרטים על המזבח לבטל הנסיון ובלתי גמור הדבר באומרם אשר עשה כלו' כי אליהו שנתן להם הפר הוא אשר עשה זה ואם כך לא היה בא אל הפועל גמר הענין והוא כי עיקר כחם הוא מהצהרים והלאה כי ינטו צללי ערב והלילה שהוא זמן שליטת כחות הטומאה ועתה יאמר כי **מהבקר עד הצהרים** אינו נסיון גמור ועוד כי דרכם כסל למו היה כדי להשרות עליהם כח טומאה.

והם כמתנבאים קוראים קולות גדולים ומתגודדי' ומכים עצמם כמשתגעים בחרבות וברמחי' עד שפך דם כהרהורי כחות טומאותם ואז שורה עליהם הרוח וראה אליהו כי עתה יאמרו אלו היינו עושים כמשפטינו היינו נענים ומה גם אחר עבור הצהרים על כן ויהי בצהרים ויהתל בהם אליהו למען יגמרו אז הדבר ויאמר קראו בקול גדול כו' הנה ארז"ל שהשדים יש להם ג' דברים כמלאכי השרת וג' כבני אדם ג' כמלאכי השרת שיש להם כנפים כמלאכי השרת וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת וג' כבני אדם אוכלין ושותין כבני אדם פרים ורבים כבני אדם ומתים כבני אדם. ובזה נבא אל הענין והוא כי הנה זובח לאלהים נאמר על השדים והנה כח טומאת הבעל אשר היו עובדים הוא אחד מהשדים אשר לו דברים שבהם דומים לבני אדם ודברים שדומים למלאכים והנה מה שדומים למלאכים במה שיש להם כנפים או במה שטסים באויר אין לו ענין בנדון זה כי אם בחלוקה ג' וזה יאמר כי אלהים הוא כלומר דומה למלאך הנקרא אלהים שמגיד עתידות וזהו כי שיח להגיד וכי שיג היא השגה לדעת העתיד ואם לא השיב עד כה הלא הוא כי וכי דרך לו ג"כ הוא דרך אנשים אכול ושתה ופריה ורביה ומיתה וא"כ כאשר יש לו דרך אנשים

בקצת דברים אולי ג"כ יש לו שינה וישן הוא וייקץ ובזה היתל בהן כי שינה אין לו ואז כשמעם כן עשו כל מה שהוא דרכם לעשות להשרות עליהם כח הטומאה לקרא בקול גדול ולהתגודד בחרבות וברמחים עד שפך דם עד ששרתה עליהם כח טומאה ויתנבאו מכח מלתין כדיבין כדרכם עד לעלות המנחה **ואין קול ואין עונה** כמדובר למעלה כי השקיט הקב"ה את כל העולם בל יאמרו הנה נשמע קול ומהבעל הוא ע"כ עשה יתברך שלא יהיה קול ולא הברה היא הבת קול גם היא אך מאז שהגיע' העת ההיא ונתייאשו אפי' לבלתי הקשיב וזהו ואין קשב כי מי שלא ענה עד העת ההיא לא יענה עוד.

פסוק ל

אז **ויאמר אליהו לכל העם** המתאוים לדעת האמת הם הכת הג' שכתבנו הם המון **העם גשו אלי** לגמרי והסירו ספק מלבכם כי הנה ראיתם כי תהו המה אז **ויגשו כל העם אליו וירפא** כו' והוא מז"ל בתנחומא וז"ל. **וירפא את מזבח** ה' ההרוס שריפא אותם והביאו לדרך טובה ואפשר כיונו כי הן האדם היה היכל ה' והוא המזבח כי האמנם ישב אלהים על הארץ הלא השמים ושמי השמים לא יכלכלוך כו' אך האדם הוא מרכבה אל השכינה והוא עיקר השראת שכינה כמאמר הנביא ירמיה היכל ה' המה וכאשר ע"י מזבח אדמה עולה הקרבן לריח ניחוח לה' כך זבחי אלהים רוח נשברה והגוף הוא מזבח אדמה והנפש אשר בו הוא הקרבן המתקרב לה' ע"י טוב מחשבת הלב בהרהורי תשובה וע"כ בהיות האדם תמיד בתשובה יום יום ובמעשים טובים נקרא מזבח בנוי אך אם יעכוב הלב יהרס מלהקרא מזבח לה' ובשובו אחרי כן לתקן יקרא מרפא מזבח ה' שהיה הרוס ובכן כאשר היו ישראל צדיקים היה מזבח ה' בנוי אך כאשר החטיאום נביאי השקר הוה מזבח ה' הרוס וכאשר בא אליהו ז"ל ויגשום אליו ע"י פעולה זו כי הרחיקם מלהיות פוסחים על ב' הסעיפים ויגישם אליו לסברתו היא דעת אליו נמצא מרפא מזבח ה' ההרוס ואם נאמר שעל מזבח ה' שבירושלם ידבר הוא מעין זה גם הוא כי בהיות כל ישראל טועי' ח"ו אחרי ההבל אין חפץ לה' במזבח שבבית המקדש ויהרס והעומד ליהרס כהרוס דמי אך עת' שהגיש' אליו הוא כאילו ריפא מזבח ה' ההרוס שעתה יאריך קיומו:

עוד יתכן ובו נמשיך ענין מה שאמר והוא כי הנה יעקב אבינו בהיותו בהר המורי' לקח מאבני המקום שהיו כמו שאמרו ז"ל של מזבח שנעקד בו יצחק ואמר לפני הקב"ה אם עתידים בני להיות צדיקים כל שנים עשר שבטי' יתאחדו שתים עשרה אבנים אלו ויעשו אחת וכן היה ויקח את האבן ההיא וישם אותה מצבה ועשאה מזבח לה' והנה בהיות כל שבטי ישראל שנים עשר כלם עובדי ה' הנה המזבח ההוא בנוי כשאלת יעקב אך בהיות קצת שבטים ומה גם רובם סרים מאחרי ה' חלילה והולכים אחרי אלהים אחרי'

הנה המזבח ההוא להרוס יתייחס ובכן כאשר רוב שבטי ישראל היו בימים ההם טועים אחרי ההבל הנה המזבח ההוא הרוס יקרא.

פסוק לא

על כן אמר וירפא אח מזבח ה' ההרוס ופירש איך רפאו ואמר **ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב** הוא רמז אל י"ב אבני' של יעקב שעשה בהם רמז לבניו שאם יהיו הי"ב שבטים צדיקים יתאחדו ועשה מהם מזבח והודה בה לה' על הבשור' ההיא ואימתי נתקיי' זה בעצם הלא הוא כאשר היה דבר ה' אליו לאמר ישרא' יהיה שמך והוא כי אחר מעשה שכם נאמר ויאמר יעקב אל ביתו הסירו את אלהי הנכר כו' ונקומה ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח כו' ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר ואת הנזמים כו' ויטמון אותם כו' ואז שהורו כי מאסו בכל הכיעור של ע"א ובכל הדומה לה אז ויבא יעקב לוזה הוא בית אל אז ויבן שם מזבח כו' ושם נראה אליו ה' ויאמר לו לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם **ישראל יהיה שמך** כו' הנה כי ע"י שהטהרו בניו מכל מה שהיה נמצא בתוכם מע"א והורו טוהר לבם לשמים חזר לבית אל מקום שנגלה אליו ה' בברחו מפני אחיו כי שם נתבשר שלא יהוה בבניו מי שיהיה פסול כאשר היה הוא שהיה לו אח פסול ועל זה נאמר כי שם נגלו אליו האלהים בברחו מפני אחיו שהיה בכלל הדבר שהיה ירא פן יהיה בבניו כך וע"י כן שם נקרא ישראל ויבן שם מזבח להודות לשם ה' אשר קיים הבטחתו אשר הבטיחו ע"י אבני המזבח אשר עשה שם בראשונה מי"ב אבני מזבח שנעקד בהם אביו שאמר לו שלא יהיה פיסול בבניו כאשר היה ישמעאל מאברהם ועשו מיצחק ונתאחדו האבנים ויעש מהם מצבה.

ועתה שב ויעש מזבח לה' על שם אחדות בניו הם ה' אלהי ישראל והנה עתה קודם מעשה זה היה אותו המזבח הרוס כי הי"ב שבטים שהם ענין המזבח נטו אחרי אלהי הנכר אשר מאסו הי"ב שבטים בעשות המזבח ההוא אך עתה שהקריב אליהו לבם לאבינו שבשמי' אז נרפא המזבח ההרוס כי ריפא משובתם ויקח י"ב אבנים כנגד הי"ב ההם ועשאן אחרים במזבח הזה למען זכות התאחד ישראל לה' יעזור לו כמאז ליעקב כי עתה שבו הי"ב אל ה' ותגמר תשובתם ע"י המזבח הזה והנה אליהו ז"ל ראה והנה היה המקום חוץ מירושלם והיה זמן איסור הבמו' על כן להורא' שעה עשה בחכמה מעין משכן שעשה משה במדבר למען השפיע בו מעין השפע שהיה נשפע במשכן שהיה חוץ לירושלם.

פסוק לב

והוא כי שיעור המשכן וכל סביביו היה **כבית סאתים זרע** מאה על חמשים אמה כך עשה תעלה סביב למזבח **כבית סאתים זרע סביב** שהוא שבעים אמה ושירים על שבעי' אמה ושירי' כשיעור המשכן וסביביו עוד ראה כי הלא לא יבצר פתחון פה משכנגדו לדבר ולומר כי לא ה' פעל כל זאת כי אם כשפים או השבעת גבריאל שר האש כי על זה ארז"ל שכפל ואמר ענני זה פעמים אחד לירידת האש ואחד לשלא יאמרו שהיה מעשה כשפים וכיוצא בו נינקוט מיהא שהיא חששה שחשש עליה ע"כ מה עשה צוה למלאות התעל' מים ושהאש יאכל העולה והעצים ושתלחוך המים כי כח זה איננו אפילו לשר האש והוא כי הנה ארז"ל ששה מיני אשות הן אוכלת ואינה שותה היא אש שלנו שותה ואינה אוכלת של חולה ושותה של אליהו אש דוחה אש של גבריאל כו' הנה כי אש של אליהו אוכל ושותה ולא של גבריאל שהוא שר האש וא"כ לא יאמרו כי של מלאך היתה וכ"ש של כשפי' שאון כח בהן להביא אש עליונה אפי' של מלאך על כן עשה בחכמה למלאות התעלה מים למען תהיה האש אוכלת ושותה וידעו כי אש ה' היא ולא מזולתו והנה מהטעמי' הנאמרי' באמת היה צריך לבנות מזבח ולחפור תעלה שבעים אמה ושירים על שבעים ושירים ולגרוף כל עפרה ולמלא' מים והיה לכל זה צריך ימים רבים והוא היה צריך לעשות כל זה בשעה קלה בזמן המנחה והנה בתנא דבי אליהו מתרץ ענין המים ואומר וכי בשני עשר כדים נתמלאת התעלה מים אלא שאמר לתלמידיו יצקו מים על ידיו ובא אלישע בן שפט ויצק מים על ידיו ונעשו אצבעותיו כמבועי מים ונתמלאת התעל' הנה הורה כי מעשה נסים היה אך על בנין המזבח ועשיית התעלה לא נאמר שם דבר ואחשבה כי פורש בכתוב וז"א **ויבנה את האבנים מזבח בשם** ה' והוא כי לה' לא נאמר כי אם לשם ה' שהוא כי בשם ה' שהזכיר בנאו וזהו ויבנה מזבח בשם ה' ויעש השם הנז' **תעלה כבית סאתים זרע** כו' ואז ויערוך הוא את העצי' ויאמר מלאו ארבעה כדים כנגד ד' אותיות של שם ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו שהם ג' היות שמותיו ית' שעולים עם האותיות צ"א כמספר מים עם התיבה ועל ידי כן וילכו מעצמם סביב למזבח עד שגם את כל התעלה מלא השם הנז' מים וע"כ לא נאמר מלאו כי אם מלא שהוא ה' הנז' ולפי דברי תנא דבי אליהו שיצקם אלישע בן שפט את המים האלה על ידי אליהו יצדק בעצם אומר מלא מים ויחזור אל אליהו שעם היות זולת היוצקים הוא יחשב לממלא כי ידיו קלחום עד מלאת התעלה:

פסוק לו

ויהי בעלות המנחה כו'. קראו הנביא על שאומר פה דברי נבואה וזהו **ויגש אליהו הנביא** וגם דברי בקשה ועליה אמר ה' **אלהי אברהם יצחק וישראל** והענין כי הנה בגמר' אמרו שאליהו היה רגיל לבא בכל יום לבית המדרש ויום א' לא בא אמרו ביום השני למה לא באת אמר בקשו האבות להתפלל והקמתי את האחד ונטלתי ידיו והתפלל והשכבתיו וכן ביצחק וכן ביעקב לכל אחד ואחד בפני עצמו אמרו לו למה לא התפללו שלשתם יחד אמרו מפני שכל מה שיזכירו בתפלתן מיד יבא ואינו עת על כן הקמתי את כל אחד ואחד בפני עצמו והנה על הדרך הזה תהיה כוונת אליהו ששתפן יחד לומר **אלהי אברהם יצחק** ויעקב ולא אמר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי ישראל כי התחברותם ממהרת קבלת התפלה ופירש מה שנאמר אליהו הנביא נבואתו היתה לומר דרך סיפור נבואיי הנה ידעתי כי **היום יודע כו'** והוא כי הנה בקבלת התפלה יש כמה תועלות א' כבוד ישראל שיודע כי לא מאס ה' בישראל כי על כן עושה להם ניסים דלא עביד קודשא בריך הוא ניסא לשקרי והוא כי עתה שבו אל ה' כמדובר למעלה על ויגשו אליו ובכן יודע כי יש אלהים בישראל וגם כבוד אליהו עצמו שיודע כי עבדו ית' הוא ומה שהוא עושה ממנו ית' הוא ולא מבלעדי ה' הקריב בבמה בזמן איסור הבמות כי זה יודע ע"י מה שיענהו ה' באש. שלישית כבוד ה' שידעו כי הוא אלהים אמת כי ה' הוא לבדו האלהים ואין זולתו אמר אליהו מתנבא אני כי הן אמת כי היום יודע כבוד ישראל והוא כי יש אלהים בישראל וגם כבודי כי ואני עבדך ולא עברתי רצונך להקריב בבמה כי אם עבודתך עשיתי.

פסוק לז

כי בדברך עשיתי את כל הדברים האלה כי נבואתי מאתך וצויתני לעשות אך אין כוונתי בעצם על שתי אלה כי אם מה שאני אומר ענני ה' ענני אינו אלא על דבר כבוד שמך שהוא **וידעו העם הזה כי** ה' הוא האלהים וכפל ואמר ענני ה' ענני זה פעמים יהיה בשום לב אל הזכירו השם בין שתי העניות והוא כי לפעמים מדת הדין מקטרגת על הטבת מדת רחמים על כן על שתי המדות דבר ענני ה' מדת רחמים ענני גם מדת הדין שהזכרתי באומרי כי אתה אלהי'. או יחזור או' וידעו כי ה' הוא האלהים אל אומרו ענני פעם ראשון' ואומרו ואתה הסבו' את לבם אחורני' אל ענני השני ושיעו' הכתוב ענני ה' ענני מה שאמרתי ענני ה' הוא כי **וידעו העם הזה כי** ה' האלהי' ומה שחזרתי לומר ענני הוא כי בכלל מה שידעו יהיה כי **אתה הסיבות את לבם אחורנית** והוא כי חש פן יאמרו העם היתכן כי כ"כ סכלים היו נביאי הבעל שרצו לנסות נגד אליהו ולא השכילו

שישארו בפחי נפש ומה גם בראות כי לא רצה הפר שעלה בגורלם לבא אתם עד שדבר לו אליהו ואמר כך יתקדש שם שמים על ידך כמו ע"י חבירך ועכ"ז לא זז ממקומו עד שאליהו לקחו בידו ונתנו להם ואיך הרשעים החטאים ההם ראו כך ולא ידעו שמה שיתקדש שם שמים על ידי זה הוא שישארו בפחי נפש אך יאמרו העם אין זה כי אם שממש היה בעניינם חליל' אלא שכשהיה הפר שנפל בגורלם בלתי רוצה לבא ולקחו אליהו ונתנו להם אז הזכיר עליו שם וכיוצא בזה שלא יצליחו בו ויסתור בניינם ואם כך יהיה לא יתחזקו העם באות ומופת הלזה על כן הוצרך להתפלל יעשה הוא ית' גם זה שיתן בלב העם לדעת שמה שערבו אל לבם לבנות מזבח ולנתחו על העצי' ולזעוק אל הבעל יענם לא מחכמה די איתי בהו כי אם שאתה **הסבות את לבם אחורנית** שלא שמו לב אל מה שדבר אליהו אל הפר שיתקדש בו שם שמים במה שלא יצליחו כי אם שבו אחור להסתכל אל מה שלא היה הפר חפץ ללכת אתם באומר שחברו נטל בגורל הקדושה והוא בטומאה אמרו בלבם אם לא שהשכיל הפר שהם יצליחו למה הי' ממאן הרי על ידו מתקדש שם שמים אך היה ירא פן יצליחו ויהיה חילול ה' חלילה על ידו בזה שהיה אחור החזיקו ולא במה שלפני' מזה שהוא שאמר לו אליהו שלא ייירא שלא יצליחו ויתקדש שם שמים והוא מכלל פתיותם באופן שהתפלל ידעו העם כי מה שרצו נביאי הבעל בנסיון הוא כי הוא יתברך הסב **את לבם אחורנית** שהביטו אל מה שנשאר אחור ולא אל מה שנשאר לפנים.

פסוק לח

אז ותפל אש מן השמים ותאכל תחלה את העול' טרם תאחז בעצים אח"כ בעצים ואחר כך ליחכה המים כלם אז וירא כל העם כי מן השמים ירדה ופעלה בארץ אמרו ה' הוא האלהים בשמים ה' הוא האלהים בארץ:

פסוק מו

ויד ה' כו'. הנה אחאב הטה לבו אחרי אליהו באשר ראה האות והמופת הגדול ההוא וישמע את דברו באמור אליו עלה אכול ושתה כו' ויעש כן ויעלה לאכול ועל כן בראות אליהו כן רצה להורות לו כי לא משנאה הדפו עד רה כי הנה עתה שהטה לבו אחריו הנה אצ"ל שמתחבר אליו כ"א גם חולק כבוד למלכות וירץ לפני סוסו **עד באכה יזרעאלה** ומאשר שמח מראות אשר עשה אליהו עמד ויספר לאשתו והיא שלחה אליו מלאך רע לאמר כה יעשון כו' הנה הראוי לומר יעשון לי וכן היה ראוי יאמר אם לא כעת מחר כו'. אך יאמר הנה חשבת לבטל אלהים אחרים מישראל דע לך כי כה יעשון אלהים מעשה

ידיהם כאשר היו עושים עד כה וכה יוסיפון כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם באופן יאמרו העם כי כמות זה כן מות זה וישובו לעשות אלהי נכר יותר מבתחלה:

פרק יט

פסוק ג

וירא ויקם כו'. הראוי יאמר וישמע ויקם. ועוד אומרו אל נפשו שהוא משולל הבנה. ועוד למה הלך במדבר דרך יום ועוד אומ' ויבא וישב מה ביאה היא זו ולמה נזדמן לו רתם מאילן אחר. ועוד מה זו שאלה ששאל את נפשו כי הראוי יאמר וישאל מות. ועוד מה ענין אומר רב עתה ה' וגם היכן היא תשובתו יתברך. ועוד או' וישכב ויישן תחת רתם אחד בדל"ת שהוא לשון זכר ולמעלה אמר רתם אחת בתי"ו. ועוד או' והנה זה מלאך מאי זה והל"ל והנה מלאך נגע בו. ועוד מה ענין עגת רצפים זאת ולמה חזר לשכב ויישן וחזרו וקראוהו לאכול ולא האכילוהו האכילה השנית טרם ישכב ויישן. ועוד מה היתה האכילה השנית כי לא נזכר רק הראשונה שהית' עגת רצפים ולמה לא נאמר כי רב ממך הדרך כי אם בשניה. ועוד או' וילך בכח האכיל' ההיא כו'. איך יתכן יספיק כח אכילה א' לארבעים יום. ועוד או' עד הר האלהים חורב כי לא יש מהלך מ' יום עד חורב כנודע כי אחד עשר יום מחרב עד קדש ברנע הקרוב' לארץ. ועוד כי מאומרו רב ממך הדרך היה כאומר לו ללכת הר חורב ואיך היה שואל מה לך פה אליהו ועוד למה שכב ויישן זה פעמים. ועוד מה זו שאלה מה לך פה הוא כי היה בורח וימלט שם וגם בתשובתו קנא קנאתי כו' אם לזה בא הלא גם בזולת מקום זה היה יכול להתלונן תלונה זו. ועוד למה כפל קנא קנאתי ועוד או' צא ועמדת בהר לפני ה' כי הלא גם שם היה לפני ה' ומה ענין הנה ה' עובר. ועוד מה ענין ה' אל הרוח סערה רעש ואש ודממה דקה. ועוד או' ויצא ויעמוד פתח המערה ולמה לא יצא ועמד בהר כמצותו ית' ולמה חזר לומר אליו שנית מה לך פה והוא גם הוא השיב כאשר בתחלה קנא קנאתי כו'. ועוד איך נמשך מזה לשלחו מדברה דמשק ואיך היה זה דרכו של אליהו שיאמר לו לך שוב לדרכך מדברה דמשק. ועוד אם ללכת הר חורב היה בכח האכיל' ההיא באיזה כח חזר עוד מ' יום מחורב ולא יום אחד ולא יומים בלי אכילה:

אמנם הנה ארז"ל על פסוק ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו ותצפנם לא נאמר אלא פנחס אמר לה אני כהן דומה למלאך והמלאך מבקש נראה מבקש אינו נראה ולא הטמינ' כי אם לכלב ע"כ והן אמת כי לא, כל הכהנים יכולים להיות רואים ולא נראים כי אם שהוא לא גלה לה שהוא אליהו שמאז נתכהן כשהרגו לזמרי נתקדש חומרו כמאמרנו

על ויקח רומח בידו שהוא חסר וא"ו לרמוז שלקח רמ"ח איברי' באבר א' כי בידו פעל פעולה שקנה בה הויה חדשה וזיכוך חומרו שעל כן נתברך שיחיה לעולם כמאמרם ז"ל כי עליו נאמר בריתי היתה אתו החיים והשלום ומה גם לחכמי האמת הא מרים שאז נכנסו בו שני נשמות של נדב ואביהוא כי נעזר עזר גדול להזדכך בהן בלי ספק אלא שלא הושלל לגמרי מהחומר רק שיעור שאם יחפוץ להמשיך איכות גופו אל איכות נפשו ולא יראה לעיני בשר יש לאל ידו והוא אשר עשה בבית רחב ולא הוצרכה להטמינו.

ובזה נבא אל ענין הכתובי' והוא בשום לב כאשר איזבל שלחה אליו לאמר כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם למה לא שלחה לתופשו והניחוהו ללכת משם בארה שבע ומשם המדברה ואין אומר אליו דבר אך הוא כי כשומעו עשה כאשר עשה בבית רחב שהמשיכה גופו הזך אחר איכות נפשו ולא נראה לעם כי אם הוא היה רואה אותם והם לא יראוהו וז"א **וירא ויקם וילך** כו' לומר כי פחד ורגז פן יחפש לכן עשה שהוא יראה ולא הם וזהו וירא כלומר הוא לבדו ולא השאר וכך הוא דרך המקרא שלא לומר דבר כזה מפורש בעצם כענין אומרו ותצפנו שיובן מאומרו לשין יחיד בלבד כך פה באו' וירא כלומר הוא לבדו ראה ואיך היה זה הלא הוא כי **ויקם וילך אל נפשו** שהמשיך גופו אל נפשו שהוא אל איכותה להיות גם גופו כרוחני לבלתי יראוהו כאשר עשה בית רחב וילך כך עם נערו עד באר שבע להניחו שם והוא הלך המדברה והענין שהיתה כוונתו לבלתי בקש מי שיפרנסהו והוא בורח כאשר בתחלה ע"י עורבים ואשה אלמנה רק ללכת אל נקרת הצור הוא המערה אשר בה יש מרז"ל אומרים כי שם נזדכך משה עד שנעשו לו קרני ההוד כך רצה אליהו ללכת שם למען יגמר שם זיכוך חומרו לגמרי שיתקיים בו החיים והשלום שיזדכך וחי לעולם ושם לא יצטרך לאכול כי יזדכך חומרו ויהיה הולך אחר איכות נפשו וזהו גם הוא כיוון באו' **וילך אל נפשו** וכונתו היתה ללכת עד חורב כי שם המערה ההיא אחר לכתו מהלך יום אחד לא יכול לסבול בלי אכילה כי גם שחומרו היה זך עד יוכל להסתר מעיני כל לא היה עד גדר שיתקיים בלי אוכל ומים כי עדיין עביו' חומר בצד מה היה בו כי לא נהפך חומרו עדיין לרוחניות גמור ע"כ אחר מהלך יום וירא כי לא יוכל להתאפק בלא אכילה התחיל לשוב מדרכו.

פסוק ד

וזהו ויבא והזמין לו הוא ית' רתם אחד יסתופף בצלו לנוח מעייפותו ואפשר נרמז לו כי זה העופות בא לו על ידי אש קנאתו לבלתי האריך אפו מישראל על כן רמזו לו ברותם ההוא והוא הנודע מרז"ל כי הרותם אין האש נכבה ממנו לעולם כי בדקו ומצאו בו אש אחר י"ב חדש ועכ"ז למה שצל הרותם מעט הוא לא נחה דעתו בצלו והיה מצטער שנלא'

ולא אכל לחם מאז יצא ממקומו אז אמר בלבו הנה טוב טוב היה לי מותי מחיי כי חיי צער כאלה אינן חיים אך ראה כי אחר שברכו ה' בחיי' והשלום והוא מה שכתבנו על הנני נותן לו את בריתי שלום כי למה קרא את החיים שלום הלא הוא כי הנפש והגוף הם שני נגדיי' ולא יוכלו לשבת יחדו ועל כן על כי אין שלום ביניהם אין זווגם עולה יפה עד יתפרדו ויזדכך החומר בכור הארץ ואחר התחייה שיזדכך החומר בטל אורות אז תאוה הנפש להיו' בו כי חברים היו בעבוד את ה' ואת אדם הראשין אלמלא נתעכר חומרו לא היה ית' ממיתו כמדובר במקומו וזאת הברכה אשר ברך ה' את פנחס הוא אליהו שיהיה לו שלם כי יזדכך חומרו ויחדו יהיו תמים ברוחניות וע"י כן תשמח ותנוח נפשו בו לעולם כי שלום ביניהם והנה עתה כבר התחיל אליהו להזדכך כמדובר על כן אמר בלבו אם אשאל למות הלא יהיה ב' ממאנים א' נפשי כי אחרי ראותה כי גופי התחיל להזדכך בעצם לא תחפוץ לצאת מחברתו כי זך הוא ועמו עשתה זכיות רבות והשני הוא ית' החפץ חסד והוא ברכני לחיות לעולם ואהיה לפניו ית' כבועט בברכתו ועל כן רצה לפייס את שניהם ואלו היה מתחיל בו ית' לשאול ממנו המות יאמר לו שבשביל הנפש לא היה רוצה על כן בה התחיל **וישאל את נפשו למות** והוא על דרך מה שהיה משה מסיח עם נפשו קרוב לסילוקו על שהיתה מתקשה לצא' כך עשה אליהו **שאל את נפשו** שהסיח עמה וישאל אותה שאלה זו כמתחנן אליה שלא תמאן ואז כאשר שחקה ותודה לו שאל מאת ה' **ויאמר רב עתה** כלומר הרבה הוא מה שחייתי עד כה לכן עתה שנפשי הודת לי אתה ה' **קח נפשי כי לא טוב אנכי מאבותי** שלא חיו לעולם אז הזמין לו הוא ית' רותם אחר לא הראשון כי הראשון שלא נח תחתיו נזכר בלשון נקבה וזה בלשון זכר והוא כי הראשון היה אילן רתמי' הנקרא בשם נקבה כתאנה וגפן שנזכרים בלשון נקבה והוא אילן שצלו מועט כי כך הוא ליודעיו.

פסוק ה

אך הרותם הזה השני היה צלו נאה ובו **וישכב ויישן תחת רתם אחד** ומה היה הרוח' הזה ומה נשתנה מהראשון שכאן שכב ונח ויישן ולא בראשון לזה אמר **והנה זה מלאך** לומר הרותם הזה לא טבעי היה כי **הנה זה מלאך** שעשה יתברך יהיה מחופף עליו עד ינוח ויישן דוגמת אילו רותם עב ועתה הוא **נוגע בו ויאמר לו קום אכול** והיתה השכיבה תחת צל המלאך ההוא למען בעלות הנפש למעלה בהיותו ישן תקבל מלמעל' יתרון איכות רוחני ותופיע ותשפיע בגופו שפע רוחני לזככו כי הנה אפילו בכל אדם ארז"ל שכשאדם ישן הנפש עולה ושואבת לו חיי' מלמעל' ומה גם עתה בנושא זה ששואבת לו רוחניות

לגמור זיכוכו ולהיות שעדיין בשינה ההיא לא נגמר לו הזיכוך כ"א שנתרב' על הקודם ועדיין היה צריך לאכול דבר מלובש בגשמיו' לקיים הגוף עם נפשו בו.

פסוק ו

ע"כ האכילו עוגת רצפי' שהוא דוגמת פת הנאפה על כנחלי' אך היה דבר קרוב אל אור רוחני כקורבת הגחלי' אל הלהבת היוצא מהן ע"י נפוח כך היה מאכל קרוב אל הרוחניו' מעין מה שהיה גופו עדיין ולשתהיה נפשו עולה לשאוב לו מלמעל' זיכוך יתר עד גדר שע"י אכול דבר רוחני יותר על עוגת רצפים הנז' יוכל להתקיים מבלי אכול ושתה וכן היה כי אחר השינה השנית נגע בו ויאמר לו קום אכול ולא אמר מה יאכל והוא כי האכיל' ההיא היתה דבר דק וקרוב אל הרוחניות הרבה יותר מהעגת רצפי' אך מלובש דבר מה באופן יספיק ע"י השינ' והאכיל' ההיא ללכת מ' יום מבלי יאכל וישתה וזכו כי רב ממך הדרך ועכ"ז הלך מהלך ט"ו ימים במ' עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילן שם כי שם יזון מזיו השכינ' ולא יצטרך לאכול לחם אנשי' כי אם ששם יזדכך לגמרי בהתמידו שם אז והנה דבר ה' אליו מה לך פה אליהו לומר הנה המקום הזה מה שהיה בו הוא הפך מדתך והוא כי שם נכנס משה במאמרו יתב' ושמתיך בנקרת הצור ושכותי כפי עליך עד עברי ושם ויעבור ה' על פניו כו' שהם י"ג מדות רחמיו אשר אמר משה הודיעני נא את דרכיך ואדעך למען אמצא חן בעיניך שהוא כמ"ש ז"ל ואדעה במה אשכך רוגזך ואפייסך כשתכעוס על בניך ואז כביכול נתעטף כשליח צבור ויאמר כו' עשו לפני כסדר הזה וברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם נמצא כי במער' ההיא שם נגלה ה' אל משה כעובר לפניו ויאמר לו י"ג מדות לרחם על ישראל ועל כן א"ל הוא ית' מה לך פה אליהו כי מדתך הפך מה שהו' פה כלומר האם שבת מאותה מדה ותבקש רחמי' ואריכו' אפי' על בנו והיה ית' חפצו יתהפך ממדתו ויאמר שיעשה כן הוא יתב' ויאריך אפו ויחון את עמו אך הוא החזיק במדתו ואמר קנא קנאתי כו' לו' הלא לא פעם א' קנאתי על כבודך כי אם פעמים והוי חזקה לא אשוב ממנה והוא קנא בשטים קנאתי עתה ופי' מה שקנאתי בראשונה הוא כי עברו בריתך בני ישראל שהוא בהצמדם לבעל פעור שחללו ברית מילתם ומה שקראתי עתה הוא את מזבחותיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ומה שבאתי פה הוא כי בקשו את נפשי לקחת' כלומר ועל כן באתי להציל נפשי בבלי אוכל כי פה אשב מזדכך גופי ותתקיים בי לעולם.

פסוק יא

אז בראותו ית' כי לא שב ממדתו א"ל **צא ועמדת בהר לפני** ה' כי והנה ה' עובר כי אעשה עמך כאשר עשיתי למשה שעברתי לפניו והוא אומרו ושכתי כפי עליך עד עברי וכן היה

כי ויעבור ה' על פניו ויקרא הי"ג מדות וזהו אומר והנ' ה' עוב' כלומר לפניך כאשר היה אז במשה לראו' אם יקבל גם הוא עתה לפייס את הקב"ה בי"ג מדותיו וטרם יעבור ה' על פניו ראה **רוח גדולה וחזק** כו'.

והנה בד' מדות אלו ובד' דברים אלו דברו האחרונים דברים ורמזים בלתי מתיישבים בענין ובכתובי' אך אנו אין לנו כי אם מה שגלו לנו חכמי האמת והצדק כי לפני השכינ' יש ד' מסכי' אשר הזכירם יחזקאל הנביא רוח סער' ענן גדול ואש מתלקחת ונוג' כי נוגה הוא המסך היות' פנימי קרוב אל שכינתו ית' והן הם אלה הראשון רוח גדולה וחוק כו' לפנים הימנו ענן גדול מרעיש הארץ **והוא אחר הרוח רעש** ואחר הרעש לפנים ממנו אש מתלקחת ואחר האש קול דממה דקה בנוג' לו סביב כי שם דממה מירא' יוצר הכל וענין הכתוב כי אחרי או' צא ועמד' בהר לפני ה' הוצרך לתת טעם מה הי' כי במשה נאמר שלא יצא מהמערה כי אם ושמתיך בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד עברי וארז"ל שאם היה פתוח בפי המערה כמלא פי מחט לא היה יכול לסבול ולמה באליהו נאמר לו צא ועמדת לפני ה' שאפי' חוצה יכול לעמוד לפני ה' לז"א והנה רוח סערה כו' ואחר כו' לומר כי רק אך במשה לא היו מסכי' כי אדרבה ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים על כן להיות השגתו רבה והארתו ית' אלוו שיעור מופלג הוצרך היות בפנים אך פה מה שנאמר לו צא ועמדת לפני ה' הוא כי היה ע"י מסך והיה בהדרגה תחל' ראה המסך הא' והוא רוח גדול' וחזק ויכיר כי לא ברוח ה' **ואחר הרוח רעש** והכיר כי לא ברעש ה' כלומר כי על כן אין צורך להליט פניו באדרתו וכן אח"כ אש לא באש ה' ולא לט פניו אך במסך הפנימי שהיה קול דממה דקה אז וילט פניו באדרתו ועכ"ז לא ערב אל לבו לצאת חוצה בהר כי בוש מכבוד אלהים באופן כי גם מה שהיה לפני ה' לא ממש כי אם על ידי מסך והוא מתוק כנודע מחכמי האמת נמצא כי הכין לו הוא ית' דרך יבקש רחמים כי עבר על פניו מעין מה שעשה למשה למען ישוב מדרך קנאתו ויבקש רחמים בי"ג מדותיו להאריך אפי' לישראל ויאמר לו מה לך פה אליהו כלומר אם עודך מחזיק בסברתך בהיותך פה מקום אשר בו נעשה הפכו והשיב כי עודנו בסברתו כי קנאת ה' בוערה בו ואמר קנא קנאתי כמפורש בקודם אז א"ל הוא יתברך לך שוב לדרכך אשר תפשת ושים מי שיפעול בהם קנאתך כלומר כי אתה אשר בקשת להזדכך למטה אעשה לך למעלה כאשר היה אחרי כן ומה שלא אכל לחם בשובו הוא כי הלא כתבנו הוא כי ע"י זיכוך שנזדכך בשינה ובאכילה ההיא נתקיים מ' יום בלי אכילה הם גם עתה אחרי היותו במער' ההיא כי בכח היותו שם נתקיים עד בואו אל עיר מושב לאכול שם לחם אנשים כי עודנו צרי' עד יעלה השמימה:

פסוק יט

וילך משם כו'. הנה לשדה שצריך י"ב ימים לחרוש אותו בשני פרים נקרא י"ב צמדים כמנהג הישמעאלי' במקומותינו ואמר שהי' כבר בשנים העשר כי כבר יגע י"א יום זולת זה והניח כל יגיעו ללכת אחרי אליהו ונחה קדושתו במה שלא דבר עמו ולא עשה לו דבר כי אם שהשליך אדרתו אליו כי האדרת אשר לט בה פניו בהיותו לפני ה' במערה מהופעת השכינה שהיה בה התפעל אלישע כי מצא מין את מינו ונעור כי גם הוא שכינ' עמו ומיד ויעזוב את הבקר וירץ אחרי אליהו ויאמר אשקה נא לאבי כו' ויאמר לו לך שוב אלי ואל תשאר שם כי מה עשיתי לך בערך מה שאעשה לעתיד ומרוב שמחתו שהיה נדבק באליהו למלאות מקומו עשה משתה לכל העם הנמצאים כי זבח את צמד הבקר ובכלי עץ של הבקר בשל להם הבשר ויתן לעם ויאכלו ויקם וילך כו':

פרק כ

פסוק ג

ויאמר לו כה אמר כו'. הנה הראוי יאמר ויאמרו כי רבים היו. ועוד מה הוסיפו המלאכים בפעם השנית וגם אומרו לאמר זה פעמים אך הוא כי הנה או' לי הוא סובל שני פירושים או לי הם כשלי לראות טוב רצונו אם יפנה דרך כבוד לו' לך הם אך לא לעשות כן בפועל או פירושו לי הם ותן אותם לי והנה רוב המלאכים היה בלבם הפי' הב' אך אחד מהם הבין הפי' הא' והוא אשר דבר אל אחאב **ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך** כו' לי הם ועל זה השיב הוא ואמר כדברך אדוני ובמה שאתה אדוני גם כל אשר לי כי מה שקנה העבד קנה רבו וזהו כדברך אדוני ובכן אחר כי לך אני גם כל אשר לי כמשפט העבד שכל נכסיו לרבו אך לא שיקחם מהעבד בשמוע בן הדד כך השיב המלאכים לאמר כלומר צוה אותם לאמר כך ולא ישנו מפני הכבוד ומה שיאמרו הוא כי שלחתי אליך לא כפי' הא' אשר חשבת כי אם לאמר כלומר שפירושו הוא לאמר כספך וזהבך ונשיך ובנותיך לי תתן בפועל כי אם כעת מחר אשלח את עבדו אליך שהוא אם לא תתן מעצמך היום לא אתפייס בזה בלבד כי אם שיחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך כו' ולקחו אז טרם ישיב דבר קרא לכל זקני הארץ להתייעץ ויאמרו לו לא תשמע לקול השאל' הב' אפי' לשומע' ולא תאבה לשאלה הראשונה לאמר לו כי עבדו אתה והמה שקנה עבד קנה כספו וזהבו ונשיו ובניו עבדים לו כנשי עבדי האיש שהם שפחותיו והבנים עבדיו והוא עשה פשרה והודה על הראשונה ואמר כל אשר שלחת אל עבדך בראשונה כו' ובאו' עבדך ביאר ענין הראשונה שהוא להיות עבד לו

כאמור אז השיב לו ע"י מלאכיו כה יעשון לי אלהים כאשר שאל מאחאב וכה יוסיפון אם יספוק כו' ויען מלך ישראל ויאמר דברו כלומר אל תמנעו מפני הכבוד מלומר למלך תשובתי זאת כי אם דברו ואמרו אליו אל יתהלל חוגר כמפתח אל יתהלל חוגר חרב להלחם כמפתח החרב אחר שכבר נצח כי אולי יחגרנה וחרבו תבא בלבו:

פסוק יח

ויאמר אם לשלום כו'. **אמר אם לשלום יצאו תפשום חיים** עשו כל השתדלותכם לתופשם חיים לשאל מהם מה טיבו של אחאב ועבדיו והעיר אך **אם למלחמה יצאו** אם תוכלו לתופשם חיים מוטב ואם לאו תפשום כאשר תוכלו אפי' לא יהיו חיים כי אם מגויידי' ומדוקרים שלא יוכלו לחיות וע"כ הקדים החיים לתפישה כי זה הוא עיקר המכוון כמדובר:

פסוק כב

ויגש הנביא כו'. **אמר לו לך התחזק** ולא תעשה עיקר מחוזק אנושי כי אם שלא תזנה אחרי לבבך ועיניך ללכת אחרי אלהי נכר וכיוצא כענין ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וזהו ודע שהוא בלב וראה בעינים כי לבא ועינא סרסורי דעבירה כי עין רואה והלב חומד ואח"כ איברי' גומרים וזהו שאמר ודע וראה שהם לבא ועינא **את אשר תעשה** באיברי' גומרים ועבדי מלך ארם אמרו אליו הנה אפשר שהמלחמה תלויה באלהי העם או במזל המלך אם הוא על אלהי העם אל תירא כי אלהי הרים אלהיה' ואולם נלחם במישור כו' ועל דבר המזל אולי המלכים האלה איזה מהם הורע מזלו לפיכך ואת הדבר הזה עשה הסר המלכים כו' ובהיות שמלך ישראל לא עשה אשר צוהו הנביא על כן נגש אליו ויאמר כה אמר ה' אל ישיאך לבך לומר שלא תקנת מעשיך ונצחת כי דע איפה כי לא בזכותך תנצח כי אם ברשעת הגוי הרע הזה כי יען אשר אמרו אלהי הרים ה' ולא אלהי עמקים הוא ונתתי את כל ההמון הגדול הזה בידך ואין העיקר לפקוד עליהם עונה כי חוטא אתה מהם כי אם למען תראה תקח מוסר כענין הכרתי גוים נשמו פנותם כו' אמרתי אך תראי אותי כו' וזהו וידעתם כי אני ה':

פסוק לג

והאנשים ינחשו כו' הנה תיבות אלו קשים להולמם ויתכן כי להיות אחאב סמוך לעיר ההיא חוצה לה ובן הדד היה בפנים כי שם נחבא וכאשר המה יצאו לדבר אל המלך נשאר בן הדד בפנים פתח השער לדעת מיד תשובת המלך אליה' והנה הם אמרו עבדך **בן הדד אמר** תחי נא נפשי והנה הוא אמר על שאמרת' עבדך אינו אצלי בגדר עבד כ"א בגדר אח כי אחי הוא וטרם ישיב על מ"ש תחי נא נפשי עשו עצמם כמנחשים ומנבאים

כי מן הסתם יאמר כי יחיה אותו וזהו והאנשים ינחשו כד"א כי נחש ינחש ומהרו להשיב דבר **אל בן הדד** מהרה ואחאב שומע כי קרוב היה בן הדד בפנים והוא בחוץ לבלתי יחזור בו אחאב כי אחר שראה שידע האחר תשובתו הטובה יבוש מלחזור ממנה על כן **וימהרו ויחלטו הממנו** שהחליטו מה שאמר אחאב ממנו מעצמו שהוא אחי הוא הפך מה שאמרו הם עבדך בן הדד החליטו דבר זה כאלו הוא דבר מוחלט שלא ישוב ממנו ויאמרו אל בן הסמוך להם בפנים **אחיך בן הדד** כלו' אחיך הוא אחאב בן הדד לא כאשר חשבת שיחזיקך בגדר עבד ויהי כשמוע אחאב כי דברו עמו כי קרוב הוא בפנים אמר להם באו קחהו מבפנים ויהי כשמוע בן הדר תשובתו כי קרוב הוא לא המתין יכנסו לקחתו כי אם מיד ויצא אליו טרם יחזור בו מיד ויעלהו אל המרכבה אז בן הדר התחיל לנדור לו הטבות הערים אשר לקח אבי מאח אביך אשיב כו' אז אמר אחאב בברית אשלחך אם תכרות ברית ותשבע לעשות:

או יאמר הנה אתה מוותר לעשות הטבות ואני מה הטבה אעשה לך הלא הוא כי בברית בלבד שתכרות עמי להיות שלם עמו לשלחך מבלי שתתן לי מאומה מכל זה אז ויכרות לו ברית וישלחהו:

פסוק לה

ואיש אחד מבני הנביאים כו' ראוי לשים לב מה צורך היתה הבאה זו אל הענין וגם למה עשה שלא יכיר המלך בו בהכירו אותו ולא נגש אליו לדב' לו דברי נבואתו בלי התנכר ובלי משל. ועוד כי למה על כן יומת והלא אין מלקין אלא אם כן מתרין ועוד כי אין המשל דומה לנמשל כי אל אחאב לא אמר שישקול כסף כי אם החליט גזרת מות בלבד ובמשל יש פדיון. אך הנה ארז"ל כי כאשר נגש אליו הנביא נאמר ויגש אליו איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' הקשה ר' יוחנן מאי ויאמר ויאמר שני פעמים אלא שניתן לידרש כי האמירה ראשונה היא אם יבא לידך בן הדד אל תרחם עליו כו'.

ונבא אל הענין והוא כי אם היה אומ' לו שליחותו בלי שום הקדמה יען אשר שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו לא יאמין כי יאמר הן אמת שבדבר ה' אמרו לי שלא ארחם עליו אך אין ראוי על זה עונש מיתה שתהיה נפשי תחת נפשו על כן הורה הנביא במה שנתפרסם אז לעיני כל הבאים מהמלחמה שעם המלך שצוה אל רעהו הרגני נא למען יראו המלך והעם משפט הבלתי מכה את אשר יצוה הנביא בדבר אלהים להכות ולא יכנו כי האיש אשר אמר אליו הנביא בדבר ה' הכני נא ולא הכהו המיתו האריה למען יראה המלך והעם כי משפט מות לבלתי מכה את אשר יצוה השם להכות

ולא יכה. כי בזה יבין המלך כי גם לו משפט מות אשר נצטוה מהנביא בדבר אלהים יכה את בן הדד ולא המיתו כי בן מות הוא כי הנה נצטוה כמאמר רבי יוחנן שכתבנו. ואחר שידעו הכל כן רצה להודיע נבואתו אל המלך כי על ששלח את בן הדד תהיה נפשו תחת נפשו וירא והנה עדיין היה יכול המלך להשיב כי לא נאמר לו כי אם אל תרחם עליו ומשמעו שיאסרנו במשמר וכיוצא בו על כן רצה להורות לו איך בפיו ובשפתיו יודה איך לא הונח שהיה כך היה בן מות והוא בהמצאה אשר עשה להתנכר ולשאול אם הוא שנאמר לו שישמור איש אחד במלחמ' ואם לאו שתהיה נפשו תחת נפשו או ככר כסף ישקול ושלא במתכוין הלך מעיניו שלא שמרו כראוי מה משפטו אמר לו כן משפטיך אתה חרצת כלומר שהוא גם הוא לא יונח שמה שאמר לו הוא יתברך שלא ירחם עליו לא היה להכותו נפש כי אם לבלתו שלחו הרי הוא חייב מיתה כי כן משפטו הוא חרץ ואינו יוכל לומר כי שם היה תנאי והיתה נפשך תחת נפשו ובנושא שלו על בן הדד לא היה תנאי כי על כן הקדים לו ענין מפורסם מהאיש שעבר על דברי הנביא להכותו מכה בעלמא עם שלא היה בה מות כי אם צער ועל שלא עשה הומת וא"כ גם כל עובר מצות הנביא בשם ה' הוא בן מות והרי הוא כאלו תנאי בפירוש אז גלה לו הדבר בפירוש כי הוא האיש וכאשר אמר הוא לנביא כי כן משפטו הוא חרץ כך הוא כן משפטו שהוא חרץ כאומר לנביא כן משפטיך כו' ועל כן התנכר לאמר לו מה שנצטוה לשמור האיש ולא שמרו כי רצה שהמלך יאמר המשפט בפי' מן הטעם האמור ואם היה מכירו לא היה משיב דבר כי יבין כי עליו הוא מדבר כי הלא ידע אשר הוא היה שעל ידו מת אשר צוהו בדבר ה' להכותו ולא הכהו ומת ועתה יראה שאלה זו יבין כי שני העניינים אחד ושעליו הדבר ועל כן התנכר ולא העביר האפר עד אחרי כן שרצה לפרש הענין וגם מה שהזכיר ענין הככר כסף היה ג"כ לבל יבין פשר דבר עד יגלה לו כי בנושא שלו אין כסף ועכ"ז אין המלך יכול להשיב הנה גם אני אשקול ככר כסף כי זה כיון הנביא באו' יען שלחת את איש חרמי כו' לומר כי שם הודה המלך כי על ששלא במתכוין ברח האיש היה לו פדיון אך אתה ששלחתו בידך אין פדיון כי אם והיתה נפשך תחת נפשו ועמך שלא מיחו תחת עמו והן אמת שאם כאשר אמר הנביא לאיש ההוא הכני נא לא היה ממאן והיה מכה אותו גם שלא היה הדבר נראה בעין עונש העובר על דברי נביא על פי ה' אך לא יבצר מלהורות כי אין לעבור מפי הנביא בדבר ה' כי הנה רעהו של הנביא לא אמר איך אעשה וחטאתי כי המכה את חבירו נקרא רשע כי הוראת שעה היא ובן מות הוא העובר אלא שעל ידי מה שמיאן נראה העונש בחוש:

פרק כא

פסוק א

ויאמר נבות כו'. ראוי לשים לב מה ענין או' חלילה לי מה' כי למה ימנעהו ה' ואם הוא על מקרא שכתוב והארץ לא תמכר לצמיתות יכול למוכרה עד שנת היובל או יאמר בפירוש עד ששים או שבעים שנה ואינה יוצאה ביובל כי לא נאסר כי אם במוכר סתם או מוכר לצמיתות. ועוד שלא היה לו לתלות על היות המכירה לו כי באומרו לך יורה כי להיות אליו היה ממאן שאם לא כן לשחוק ממלת לך ואם הכונה היתה למה שהוא רשע ולא היה רוצה לתת נחלת צדיקים לאיש רשע לא היה לו להבזות את המלך בפניו כי מי לנו גדול מאליהו ורץ לפני מרכבת אחאב מן הכרמל עד יזרעאל והיה לו לחוש פן יעשה רעה כאשר עשה ולא יאות לצדיק לתת לפני עור מכשול. ועוד באו' ויבא אחאב סר וזעף על הדבר אשר דבר אליו נבות היזרעאלי ויאמר לא אתן לך את נחלת אבותי שנראה כי שני דברים היו אחד אשר דבר כו' והשנית ויאמר לא אתן כו' והלא לא היה כי אם דבר א'. ועוד שנוים נכרים ששינה בספרו את אשתו:

אמנם הנה חלקו תנאים ואמוראים אם כל האמור בפרשת המלך כגון שדותיכם וכרמיכם יקח אם הוא מותר או שלא אמרו אלא כדי לאיימם וכתבו התוס' שאפי' למאן דאמר שהמלך מותר בכל היינו לעבדיו אבל לא לעצמו עוד תרצו תרוץ אחר דלא נאמר אלא במלך המולך על ישראל ויהודה. עוד תי' אחר דנחלת אבות שאני.

פסוק ב

עוד תרצו לפי ששאל הכרם לעשות בו ע"א דכתיב והיה **לי לגן ירק** כמו המתקדשים והמטהרים אל הגנות. ונבא אל הענין והוא כי הנה כוונת נבות היתה לומר הנה למכו' למלך למספ' שני תבואות או לזמן אין ראוי כי אם לצמיתות.

פסוק ג

ואם כן לעשות מה שאמרת חלילה לי מה'. ואפשר כיון עוד באומרו לי לומר כי גם בכסף אסור למכור מאחוזתו אם לא מחמת עניות שנאמר כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו אך לא למי שיש לו וזה יאמר חלילה לי כי עשיר אני ואם להיותך מלך ונאמר שדותיכם יקח הנה היא נחלת אבותי והוא התירוץ הג' שהזכרנו ועוד להיות לך שכולל שלשת התירוצים הראשון והשני באופן שלא כיון נבות לחרפו אך אחאב חשב התירוץ הרביעי שהוא מפני שיעשנו ע"א ודקדק או מה' ואומר חלילה לי כלומר חולין הוא לי כלומר כי צדיק אני מהיו' שונא ע"א **מתת את נחלת אבותי לך** שאתה עובד ע"א ועל כן כעס על

שני דברים א' על מציאות העדר המכירה שנית והיא הגדולה מזאת על שחירפו שאמר שה' מונעו מלתת אותו כי שנאו על עובדו ע"א ועל כן חלק הדבור לשנים ומהשנית שהיא תחלת דבור נבות עשה עיקר ובה החל הכתוב באו' על הדבר אשר דבר אליו נבות היזרעאלי שהוא אומר חלילה לי מה' שזו היא היותר גדולה וגם על מציאות העדר המכירה וזהו ויאמר לא אתן כו' ועל כן וישכב על מטתו שלא יוכל לעמו' על רגליו ויסב פניו אל הקיר לבל ידברו לו לפייסו ולא אכל לחם ותבא אליו אשתו מה זה רוחך סרה שעל כן היה לך לאכול לחם להשיב רוחך כדרך המלכי' שעושים תקונים להשיב רוחה וכעסם ואת' רוחך סרה ואינך אוכל לחם לתקן ומפני הכבוד הסתיר ממנה או' חלילה לי מה' שהיה זה לו חרפה גדולה מאד כי בוש מלגלות את אשתו חרפתו זאת ולא אמר כי אם הדבר השני שהוא מציאו' מיאונו מלתת לו את כרמו ולבל תאמר לו אם עשה כך למען **היות נחלת אבותיו** גם שעזו' היה אינו כדאי לכל הקצף הזה על כן על בחינה זו לא אמר לו או' **את נחלת אבותי** כי אם לא אתן לך את כרמי בעבור הרעימה שתתפעל על הדבר ולא תאשימהו על ריבוי כעסו ותאמר אליו ע"י זה אדרבה עתה תעשה מלוכה כי במה שנעשה לזה ייראוך כמלך מה שלא עשית עד כה שהתנהגת ברחמנות ורפיון על כן לא החשיבוך כמלך על כן קום אכול וייטב לבך ואז כתבה בשם המלך כו' וקראו צום על צרות הדור למען יראה כי הבאים להעיד עליו לא משנאה כי אם להציל את נפשם כלומר מה לכם תבקשו עבירות לבער והלא זה שבראש העם ברך אלהים ומלך כי על כן ישבנו נגדו לראות אם יבוש ממנו ששמענו דבריו הרעים ולמען יירשנו המלך היתה העצה לומר ששיתף המלך למען יהיו נכסיו למלכו' ע"כ ירד לרשתו:

פרק כב

פסוק י

ומלך ישראל ויהושפט וכו'. אמר כי בהיותם יחד שני המלכים מתאחדים לעלות רמות גלעד ויעש לו צדקיה בן כנענה שני קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם שהוא על שני המלכי' שהם ינגחו את ארם.

פסוק יב

והמלאך אשר הלך לקרא מיכיהו דבר אליו כדי לאמר הוא מה שמייעץ אותו והוא הנה נא דברי הנביאים פה אחד טוב אל המלך לכן כאשר אתה תדבר לא יחשיבוך רק כאחד מהם בלבד על הרוב כמיוחד שבהם אך לא תהיה שקול כנגד כלם וזהו יהיה נא דברך

כדבר אחד מהם על כן גם שתראה רע ודברת טוב כ"א תנגד להם לא יחשיבוך וישימו לאל מלתך כי הם הרבים ומה גם ארבע מאות.

פסוק יד

אז נשבע חי ה' **כי את אשר יאמר** ה' כו' ולא אחוש אל היותם רבים שאהיה בטל ברוב גדול כזה ובבואו לא אמר לו המלך דרש נא את אלהיך כו' הנלך כו' או אמור לי בשם ה' הנלך כו' כי אם סתם הנלך כו' מבלי הזכיר שם ה' על כן לא חש לומר האמת כי אם על פי דרכו העתיק לשון נביאיו עלה והצלח ונתן ה' ביד המלך כרום לו הלא נאמר לך זה המשך אמריהם אז הבין כי על שלא הזכיר לו שם ה לא גלה מה שבלבו על כן אמר עד כמה פעמים אני משביעך אשר לא מפחדי תעלים ממני האמת או על שלא אשמע ממך כי אם שתאמר אמת בשם ה' כי אם לא תזכיר לי את ה' לא אאמין ע"ד אומרם ז"ל בדלילה שבמה שהזכיר שמשון בפעם ההיא שמו יתברך הכירה כי היה דברו אמת וזהו לא תדבר אלי רק אמת ויבחן בשם ה' שתזכיר.

פסוק יז

אז מיד ויאמר בשם ה' ראיתי כו' ויאמר ה' כו' אז השיב אחאב ויאמר ליהושפט הלא אמרתי אליך לא יתנבא כו' כלומר כי לבו רע עמו ולפי רעיוניו עלי מתדמה לו וקרוב לשמוע את הרבים אז אמר הוא דעו כי רוח שקר בפי הרבים כי הנה ראיתי את ה' כו' ויצא הרוח כו' והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו כו' וז"א לכן לומר לא על אשר אמרת כי טוב ללכת אחרי הרבים כי אני לא בשנאתי אותך מתדמה אלי שקר לפי דרכי שמע דבר ה' כי נהפוך הוא כמדובר ואמר כי היו לפני ה' צבא השמים מימינו ומשמאלו שהוא מיימינים ומשמאילים פנימיי' וחצוניים ויאמר ה' מי מהב' כתות יפתה את אחאב וטעם היות צריך פתוי הוא כי הלא ה' יתברך אמר אליו והיתה נפשך תחת נפשו של בן הדד מלך ארם וע"כ מדה כנגד מדה הוא כי הוא החניף את הרשע ושלחו למלכותו ע"כ הוא ילך למלכותו ושם יפול בידו אך להיות בעל בחירה יירא מללכת שם על שאמר לו הנביא והיתה נפשך תחת נפשו ויאמר זה בכה כו' כי הנה ר' יוחנן אמר על פ' ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' יען אשר אמרו ארם כו' למה נאמר ויאמר ויאמר ב' פעמים אלא לדרש כי ויאמר אל מלך ישראל הוא שא"ל אם יבא בן הדד לידך אל תרחם עליו ויאמר כה אמר ה' הוא שא"ל אם תפטרנו והיתה נפשך תחת נפשו ובזה יתכן לומר כי א' מהמשמאילים אמר בכה כלו' הנה שא"ל הנביא כה אמר ה' שהוא והיתה נפשך תחת נפשו אותו עון שעבר נעשה מלאך רע ככל יתר עונות והוא יפתנו וזהו ויאמר זה בכה שהוא עון של כה אמר כו' וזה של המיימינים אומר בכה

הוא אותו כה אמר ה' שא"ל הנביא כה אחר ה' יען שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך כו' אותו מאמר ה' נעשה מלאך כמאמר ר' יוחנן פרק אין דורשין כל דבור היוצא מפי הקב"ה נעשה מלאך הוא יפתנו וזהו וזה אומר בכה מיד.

פסוק כא

ויצא הרוח הוא רוחו של נבות כי לא היה לו מנוח עד הנקם מאחאב **ויאמר אני אפתנו ויאמר** ה' אליו במה לומר כלומר בשלמא לאומרים זה בכה וזה בכה הוא כמפורש או ע"י כח טומאה הנעשה בעונו או על ידי מלאך הנעשה מדבורו יתברך כאשר גזר עליו תהי נפשו תחת נפשו אחר שלוחיו אך את במה אין אתה כח חצוני טמא להרע לו וגם אם אינו מלאך הנעשה בגזור עליו אלא אתה איזה הדרך תפתנו לזה אמר אצא מאיכות קדושתי ואשמאילה לפתותו והוא יש לו שייכות לעשות כן והוא כי הוא בשקר המותני אותו עדות שקר שנעשה בעון ההוא כח טמא יהיה לי מעיר לעזור להיות רוח שקר בפי כל נביאיו אז א"ל תפתה וגם תוכל אך צא ממחיצתך כמ"ש ז"ל ועשה כן והוא כי שקר העדות ההוא לא יבצר מהדבק בו והוא כח טמא באופן שעל ידי כן יצא ממחיצתו ולא חש למען ינקם כי ריב לו עמו ואשר ישי' לב למה שנמצא בפי כל נביאיו עלה והצלח ונתן ה' ביד המלך עולה כמספר ריב רוח נבות כי ריבו היסב ידברו נביאיו הדברים ההמה.

פסוק כד

אז השיב לו **צדקיה בן כנענה** איזה מעשה היה שבו עבר רוח ה' **מאתי לדבר אותך** שתאמר שגם פה היה כך ויאמר מי כו' הנך רואה ביום ההוא אשר תבא חדר בחדר להחבא כי תכסך בושה על אשר הבטחת ברוח שקר ותתחבא ויאמר מלך ישראל אל **צדקיהו בן כנענה** קח את מיכיהו והחביאהו בכלא מעתה עד בואי ויאמר מיכיהו אם שוב תשוב כו' לומר אם שוב מציאות שהוא אפשר שיביאוהו מת אך לומר חשוב בשלום אומר כי לא דבר ה' בי מעולם בכל מה שהנבאתי והנה מהראוי היה כי יהושפט לא ילך לאותה מלחמה אך לבלתי המס לבב אחאב כי ויעל מלך ישראל עלה עמו יהושפט נגרר אחריו וזהו ויעל מלך ישראל ויהושפט ולא נאמר ויעלו ולהסיר דאגה מלב יהושפט א"ל אין לך פחד כי לי יאות התחפש והתנכר ובא אך לא לך כי ואתה לבש בגדיך כי לא תירא ויעש כן כי ויתחפש ויבא במלחמה והורה הוא יתברך איך היה בלתי ראוי לכרות ברית עם בן הדד המלך כי ראו נא הגמול אשר שלם לאחאב כי מלך ארם צוה את שרי הרכב לאמר לאנשיהם לא תלחמו את קטון ואת גדול כי אם את מלך ישראל לבדו כי זה היה הגמול אשר גמל לו וקיום הברית אשר כרת לו אך להיותו מתנכר חשבו כי יהושפט שהיה בטכסיסי' ולבוש מלכות היה מלך ישראל ויזעק יהושפט כי דברי זעקתו

היה יהושפט אומר יהושפט כלומר יהושפט אני לא האיש אשר אתם מבקשים אז ויהי כראות שרי הרכב כי לא מלך ישראל הוא כאשר אמר וישובו מאחריו ולהיות אחאב לבוש בגדים צואים ולא לבוש מלכות לא הכירוהו ולא הוכה כי אם שלא במתכוין כי איש משך בקשת לתמו ויכה כו' ולבל המס לבב העם לא גלה מכתו כי אם אמר לרכבו שיהפוך ידו להוציאו כי החלה והיה מרגיש התמעט דמו והוא מעמד במלחמה בל ירך לבב עמו וילך דמו הלוך וחסור עד שמת בערב ובין כך ובין כך ויצק דם המכה עד חיק הרכב ולא הרימו קול יללה ולא אמרו אפי' לעם בקול רם כי מת המלך בין כך פן ישמחו האויבים ויחזק לבם על ישראל כי אם התנכלו ויעבירו קול הרנה והיה קיל הרנה אומר כבא השמש איש אל עירו ואל ארצו וזהו כבא השמש לאמר כי במקום אמור כמות המלך איש לעירו היו אומרים טרם ימות עודנו קרוב כבא השמש שהוא כבא שמשו שימות איש לעירו ואחרי הרנה הזאת שהיה כרוז נסתר כמרנן וימת המלך ויבוא שומרון כו' ומדי עברו שטף הרכב בברכת שומרון או ששטף רכבו הנז' למעלה את הרכב מן הדם בברכת שומרון וילוקו הכלבים הדם שבמימי הברכה והזונות הרוחצות בברכה רחצו בדמו שהיה במים משטיפת הרכב:

פסוק מא

ויהושפט בן אסא כו'. אחרי או' כי התחבר יהושפט עם אחאב עם היותו רשע אמר כי מה שלא קצף עליו ה' על זאת הוא כי לעומת זה רבו טובותיו כי וילך בכל דרך אסא אביו כו' לעשות הישר בעיני ה' שהוא כי לא בלבד בגלוי לעיני בשר כי אם גם בעיני ה' שהוא בסתר במקום שאין אנשים רק עיני ה' הרואות ללבב היה עושה הישר אך ב' דברים בלבד היה שלא העלים א' כי רק הבמות לשם ה' לא סרו עם היות כי זמן איסור הבמות היה והי' אומר די לי שאיני מקטיר בהם כ"א עוד העם מזבחים כו' ולא מנעם. ועוד ב' כי וישלם יהושפט עם מלך ישראל והוא יתברך על שאר שלמיותיו לא פקד עליו על אלה ועל פי דרכו לימד הכתוב זכות כי בבמות אמר לא סרו ולא אמר לא הסיר לו' כי מיחה אלא שלא סרו כי עוד העם כו' ולא יכלו להם למנוע מה שהחזיקו מטרם ימלוך הוא. ועל הב' אמר וישלם עם מלך יש' שלא הביט רק אל היותו מלך ישראל ועשה למען יהי שלום בין יהודה ויש' ויתר דברי יהושפט שהוא שלמיותיו וענין אזהרתו על המשפט וגבורתו אשר עשה ע"י חסידותו שע"כ היה ה' עמו הלא הם כתובים כו' וע"כ אין צורך להזכירם אך לא יבצר כי רב זכותו וע"כ העביר הוא יתברך על ב' הדברים הנז' וגם קדש היה בארץ לע"א וביערו מן הארץ ובשכר זאת מלך באדום בימיו על כי כשיעקב שלם עם ה' אין לעשו שליטה בעצם בעה"ז כי כשזה קם זה נופל ועכ"ז גם פקד עליו ה' אל

התחברו לרשע וראה וקבל מוסר והוא כי יהושפט עשה אניות תרשיש ללכת אופירה לזהב ולא הלך על כי כבר בראשונות נשברו לו אניות בעציון גבר בלכתם תרשישה ולמה לא הלך שאם נשברו הראשונות לא יחוייב להשבר השניות לז"א תדע למה כי אז אמר אחזיהו הרשע בן אחאב עבדי ילכו עם עבדיך באניות ראשונות שע"כ בהתחברו אליו נשברו ע"כ ולא אבה יהושפט בשניה ועל כן היה מה שלא הלך יהושפט אחרי כן כי ראה וקבל מוסר וזה הפירוש יראה מוכרח על פי הנראה בדברי הימים: